

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ Political Science and Public Administration Journal

ISSN 0125-7897

บทบรรณาธิการ

การปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศไทยปีนสมัยเมจิ: บทวิเคราะห์การปฏิรูปประเทศ
ด้วยทฤษฎีการเกี่ยวพัน

สรสิทธิ์ สมเหตุปดี

ผลกระทบการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย) - เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา)
ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

พิทยา สุวคันธ์, กนกวรรณ อุทองทรัพย์, ศิวริน เลิศภูษิต และ ทัชชกร บัวล้อม

ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล:
ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ

ปณัยกร บุญกอบ

บทสำรวจข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย:
กรณีเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์

ทวีป มหาสิงห์

A Brief History of Protest Politics in Thailand (2001-2014)

Ram Jotikut

แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ:
การจัดกลุ่มความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20
ธโรธร ตูทองคำ

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal>

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ปีที่ 7 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม – ธันวาคม 2559

Political Science and Public Administration Journal

Volume 7 • No. 2 • July - December 2016

ISSN 0125-7897

1. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
- 2) เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการวิจัย พัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ในสาขาวิชาการเมือง การปกครอง การระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขต

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รับพิจารณาบทความวิชาการ บทความวิจัย และบทความปริทัศน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาการเมือง การปกครอง การระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. กำหนดออกตีพิมพ์เผยแพร่

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นวารสารวิชาการซึ่งตีพิมพ์บทความวิชาการและบทความวิจัยจากบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์รายปี ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

4. เจ้าของ

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5. สำนักงานกองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทร. 0-5394-2958

โทรสาร. 0-5394-2988

E-mail: polscicmujournal@gmail.com

Website: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal>

6. การพิจารณาบทความ

การพิจารณาคัดเลือกบทความ และการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) กองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองบทความในเบื้องต้น โดยพิจารณาจากความสอดคล้องของเนื้อหาของบทความกับขอบเขตเนื้อหาของวารสาร ความน่าสนใจ การนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ และความครบถ้วนตามมาตรฐานวิชาการ

2) บทความที่ผ่านการพิจารณากลับกรองจากกองบรรณาธิการเบื้องต้น จะถูกนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน พิจารณา โดยใช้ระบบ Double-blind peer review (ผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้เขียน และผู้เขียนไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา) ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิถือเป็นขั้นสุดท้าย

3) กระบวนการพิจารณาบทความตามข้อ 1) และ 2) จะใช้เวลาไม่เกิน 3 เดือน โดยกองบรรณาธิการจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนทราบ และหากกระบวนการพิจารณาล่าช้ากว่าที่กำหนด กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบถึงความล่าช้าดังกล่าว

4) ในกรณีที่จำเป็นต้องมีการแก้ไข หรือปรับปรุงบทความ ให้ผู้เขียนแก้ไขบทความ และนำเสนอกองบรรณาธิการภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับการพิจารณา

5) กองบรรณาธิการจะนำบทความที่ผ่านการพิจารณาและแก้ไขแล้ว เข้าสู่กระบวนการเรียงพิมพ์ และการตีพิมพ์เผยแพร่ โดยกองบรรณาธิการจะแจ้งกำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่เบื้องต้นให้ผู้เขียนทราบ

6) ผู้เขียนจะได้รับวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 2 เล่ม เป็นการตอบแทน โดยกองบรรณาธิการจะจัดส่งวารสารให้แก่ผู้เขียนภายใน 1 เดือนนับตั้งแต่วันวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ได้รับการเผยแพร่

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

ผศ. ดร.อรอร ภูเจริญ

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำกองบรรณาธิการ

ศ. ดร.ธนสวรรค์ เจริญเมือง

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รศ. ดร.สุชาติ เศรษฐมาลินี

สถาบันศาสนา วัฒนธรรม และสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.มาลินี คุ่มสุภา

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ

รศ. ธโรธร ตูทองคำ

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ผศ. ดร.บัณฑิต จันทรโรจนกิจ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผศ. ดร.วีระ เลิศสมพร

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ผศ. ดร.กนกวรรณ อุทองทรัพย์

วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผศ. หทยา อนันต์สุชาติกุล

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผศ. ดร.พจนา พิษิตปัจจา

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์ ดร.พฤติ หงษ์ตระกูล

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์ ดร.ปฐมมาตี จงรักษ์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ฝ่ายจัดการ

นายทินกฤต นุตวงษ์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นางสาวสรวรยา วัฒนศิริเสรีกุล

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นางสาวจันจิรา ใจสักเสรีญ

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นางสาวรภัทรา หิรัญรังสิต

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** บทความทุกเรื่องได้รับการตรวจทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จำนวน 2 ท่าน ต่อ 1 บทความ

** ความคิดเห็นใดๆ ที่ลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นของผู้เขียน (ความคิดเห็นใดๆ ของผู้เขียน กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย)

** กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแหล่งที่มาด้วย

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ฉบับที่ 2 ของปี 2559 นี้เริ่มต้นด้วยเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่ทุกคนอาจจะนึกไม่ถึงว่าประเทศญี่ปุ่นจะสามารถปรับตัวหรือปฏิบัติสู่ความยิ่งใหญ่จากการปฏิวัติการบริโภคได้เริ่มต้นจากการปฏิบัติ “อาหารการกิน” ที่อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่นำพาประเทศและปรับเปลี่ยนสิ่งอื่นๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นสุขอนามัย ร่างกายที่แข็งแรง รสนิยมการกินอยู่ และมารยาทการเข้าสังคมความยิ่งใหญ่เหล่านี้อาจจะเริ่มต้นที่โต๊ะอาหาร

สุรสิทธิ์ สมุทคุปต์ ได้ทำการวิจัยเอกสาร เรื่อง “การปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่น สมัยเมจิ: บทวิเคราะห์การปฏิรูปประเทศด้วยทฤษฎีความเกี่ยวพัน” ที่สามารถชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่าง ปังเจกบุคคล สังคมและรัฐ โดยสามารถชี้ให้เห็นว่าการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจินั้น จึงไม่ใช่เพียงแค่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคอาหารแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ของประเทศญี่ปุ่น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชนชั้นเชิงอำนาจของผู้ที่บริโภคหรือผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อวัวอย่างมีนัยสำคัญซึ่งปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวขึ้นในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิเกิดจากการแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ทำให้ชาติตะวันตกเริ่มหลั่งไหลเข้ามาติดต่อกับและมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศญี่ปุ่น อันเป็นปัจจัยภายนอกที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับปัจจัยภายในประเทศญี่ปุ่นที่ส่งผลต่อการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวขึ้นในประเทศญี่ปุ่นเกิดขึ้นในสมัยการปฏิรูปเมจิที่ปรับเปลี่ยนรัฐไปสู่การเป็นรัฐสมัยใหม่ เกิดจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มปัญญาชนในสมัยเมจิและการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกของจักรพรรดิเมจิ (Meiji Emperor) โดยทั้งสามปัจจัยส่งผลกระทบต่อทั้งปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร ตลอดจนรัฐบาลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวิถีชีวิต วัฒนธรรม แนวคิด และทัศนคติของคนในชาติ ซึ่งท้ายที่สุดนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมการบริโภคเนื้อวัวของคนญี่ปุ่นในสมัยเมจิ

บทความวิจัยต่อมาน่าสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชายแดนไทยที่ใกล้ชิดและเป็นปัจจุบันมากขึ้น ทีมวิจัยประกอบด้วย พัทธยา สุวพันธ์, กนกวรรณ อุทองทรัพย์, ศิวริน เลิศภูษิต และ ทักษกร บัวล้อม ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด

(ไทย)- เขตเศรษฐกิจพิเศษ เมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”

จากผลการศึกษาวิจัยเอกสารพบว่าในทางเศรษฐกิจจะเกิดการย้ายฐานการผลิตจากเขตเศรษฐกิจแม่สอด-เมียวดีไปสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวาซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีความพร้อมทั้งในแง่พื้นที่และระบบสาธารณูปโภค ส่วนในพื้นที่แม่สอด-เมียวดีจะมีกิจกรรมการค้าและการขนส่งเพิ่มขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและมูลค่าการค้าส่วนในทางการเมืองจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเมียนมาในทิศทางที่มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น รวมทั้งก่อให้เกิดความร่วมมือทั้งในเรื่อง นโยบาย กฎระเบียบ ข้อตกลง และมาตรการต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ร่วมกัน

บทความต่อมาเกิดจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ของ ปณัฏกร บุญกอบ ที่สนใจศึกษาเรื่อง “ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจปัญหาการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งหมด 191 แห่ง จำนวน 191 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่าปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ในภาพรวมอยู่ในระดับกลางและเมื่อแยกพิจารณา ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยในรายละเอียดของผลการวิจัยพบว่ามีปัญหาต่างๆ ลดหลั่นกันตั้งแต่ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านนโยบาย ด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการ ด้านการจัดทำแผนพัฒนา และโครงการ ด้านการประเมินและการจัดทำรายงาน ด้านการติดตามและควบคุมงาน ด้านการจัดการเรื่องการจัดซื้อจัดจ้าง และด้านการจัดการด้านการเงินและงบประมาณ ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ปัจจัยเรื่องเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง แต่ขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ส่งผลต่อปัญหาการปฏิบัติงาน ไม่ส่งผลต่อปัญหาการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารในจังหวัดศรีสะเกษ บทความวิชาการที่สำรวจเอกสารเบื้องต้น โดยทวีป มหาสิงห์ เรื่อง “บทสำรวจข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย: กรณีเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์” เป็นบทความวิชาการที่ว่าด้วยการสำรวจหาข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย โดยเลือกศึกษาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ โดยผลจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์มีเป้าหมายที่จะสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ราษฎร ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิโซลิดาริสม์ (Solidarism) อันมีแนวคิดพื้นฐานในเรื่อง “ความเสมอภาค” และอาศัยสถาบันทางสังคมที่

สำคัญคือ “รัฐ” เป็นแกนกลางในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้มีความเป็นธรรมในสังคมที่ต้องการนำพาสังคมไปสู่สังคมแบบ “ศรีอาริยะ” ถือเป็นบทความในจำนวนน้อยชิ้นที่สนใจศึกษาปริทัศน์ พนมยงค์ ในแวดวงวิชาการไทยและถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ควรจะมีการค้นคว้าศึกษาหาความรู้และเรียนรู้จากอดีตของผู้นำที่สามารถเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจในสังคมไทยให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่และทำความเข้าใจเพื่อสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง

นอกจากนี้ยังมีบทความวิชาการภาษาอังกฤษที่ทบทวนการเมืองไทยในช่วง 13 ปีไว้อย่างน่าสนใจ บทความของ **ราม โชติคุต “A Brief History of Protest Politics in Thailand (2001 – 2014)”** เป็นบทความที่ทำให้เห็นภาพการเมืองไทยที่ต่อเนื่องและยาวนานของการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่สำคัญภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2540 ที่เป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงและเกิดพรรคการเมืองแบบใหม่ที่นำโดยทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ที่สามารถเข้ามาบริหารประเทศด้วยนโยบายที่มีความแตกต่างจากรัฐบาลก่อนหน้านี้ จนสามารถครองอำนาจในรัฐบาลเป็นเวลากว่า 2 สมัย จนได้รับการกล่าวขานระบบการเมืองไทยว่าเป็น “ระบบทักษิณ” (Thaksinomic) ความเปลี่ยนแปลงนี้มีการสร้างระบบพรรคที่ขยายฐานสนับสนุนอย่างกว้างขวาง จนสามารถสร้างนโยบายที่เรียกขานว่าเป็น “ประชานิยม” จนก่อให้เกิดการขัดแย้งผลประโยชน์และความขัดแย้งตามมาโดยเฉพาะคู่ขัดแย้งที่สำคัญโดยเฉพาะพรรคการเมืองตรงข้าม คือ พรรคประชาธิปัตย์และแนวร่วม ความขัดแย้งต่างๆ เหล่านี้ได้นำมาสู่ความรุนแรงทางการเมืองตามมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2544-2557 แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำพรรคจากไทยรักไทยมาเป็นพรรคพลังประชาชน จนถึงพรรคเพื่อไทยจนนำมาสู่การรัฐประหารจากกลุ่มทหารถึง 2 ครั้งในปี 2549 และ 2557 ถือเป็นบทความที่สามารถให้รายละเอียดความวุ่นวายและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นยาวนานได้อย่างกระชับ

สำหรับบทความวิชาการชิ้นสุดท้ายเป็นบทความวิชาการที่หันมาทบทวนความคิดทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เรื่อง “แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20” ของ **ธโรธร ตูทองคำ** ที่เริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกระแสหลัก (Mainstream) เพื่อ

ทำการจัดกลุ่มทางความคิดเหล่านี้ โดยพบว่าแนวคิดแรกๆ คือ แนวคิดเสรีนิยมหรืออุดมคตินิยม ที่มองโลกในแง่ดี เชื่อในเหตุผลของมนุษย์ เน้นสันติภาพและความร่วมมือ ผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) คุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรมและเป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ และระบอบระหว่างประเทศ แนวคิดที่สองคือแนวคิดแบบสังคมนิยม เริ่มหันมามองมนุษย์และโลกในแง่ร้าย สังคมมนุษย์มีความขัดแย้งและสงคราม รัฐเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดที่มุ่งเน้นผลประโยชน์แห่งชาติ จนนำไปสู่การขยายการอธิบาย ในระดับมหภาคมากขึ้น วิเคราะห์กระบวนการตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรรูป ปัจจัยนำออก ที่มีปฏิสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อม จนกระทั่งแนวคิดสุดท้ายที่รับอิทธิพลความคิดแนวมาร์กซิสต์ (Marxism) ที่ทำให้ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหันมาสนใจในเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองที่วิเคราะห์ ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีต่อการเมืองหรือปัจจัยทางการเมืองที่มีต่อเศรษฐกิจและเป็นที่มาของ แนวคิดทฤษฎีที่สำคัญอื่นๆ ที่ตามมาอาทิเช่น ภาวะทันสมัย จักรวรรดินิยมและทฤษฎีการพึ่งพิง ตามมา

บรรณาธิการ

สารบัญ

การปฏิบัติการบริโภคนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิ: บทวิเคราะห์การปฏิรูป ประเทศด้วยทฤษฎีความเกี่ยวพัน สุรสีห์ สมุทคุปดี	1-29
ผลกระทบการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)- เขตเศรษฐกิจพิเศษ เมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พิทยา สุคันธ์, กนกวรรณ อุทองทรัพย์, ศิวริน เลิศภูษิต และทักษกร บัวล้อม	30-44
ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะ กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ปณัฏกร บุญกอบ	45-57
บทสำรวจข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย: กรณีเค้ายโครงการ เศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ ทวีป มหาสิงห์	58-78
A Brief History of Protest Politics in Thailand (2001 – 2014) Ram Jotikut	79-117
แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: การ จัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ธโรธร ตู๋ทองคำ	118-151
แนวทางการจัดทำต้นฉบับบทความ เพื่อส่งขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์	152-161

การปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิ: บทวิเคราะห์การปฏิรูป ประเทศด้วยทฤษฎีความเกี่ยวพัน

Revolution of Beef Consumption in Meiji Era of Japan: The Analysis of Japan Reformation via Linkage Theory

สุรสีห์ สมุทคุปต์¹

Surasri Smutkupt²

บทคัดย่อ

บทความเรื่องการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิ: บทวิเคราะห์การปฏิรูปประเทศด้วยทฤษฎีความเกี่ยวพันนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวอันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและการบริโภคเนื้อวัว ตลอดจนแนวคิดและทัศนคติที่คนในสังคมมีต่อการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิ ค.ศ. 1868-1912

บทความนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จากหนังสือ บทความ ตำรา งานวิจัย และบันทึกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลมาเรียบเรียงตามลำดับความสัมพันธ์เพื่อวิเคราะห์และอภิปรายผลภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics) โดยผลการศึกษาพบว่า

ปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวขึ้นในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิคือการแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ทำให้ชาติตะวันตกเริ่ม

¹ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 อีเมลติดต่อ: ssmutkupt@gmail.com

² Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, 239 Huay Kaew Road, Muang District, Chiang Mai, Thailand, 50200 E-mail: ssmutkupt@gmail.com

หลังไหลเข้ามาติดต่อกันและมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศญี่ปุ่น อันเป็นปัจจัยภายนอกที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อปัจจัยภายในประเทศญี่ปุ่น

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวขึ้นในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิมี 3 ประการหลักคือ (1) การปฏิรูปเมจิ: การเปลี่ยนรูปรัฐไปสู่การเป็นรัฐสมัยใหม่ (2) การเคลื่อนไหวกลุ่มปัญญาชนในสมัยเมจิ และ (3) การเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกของจักรพรรดิเมจิ (Meiji Emperor) โดยทั้งสามปัจจัยส่งผลกระทบต่อทั้งปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร ตลอดจนรัฐบาล ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวิถีชีวิต วัฒนธรรม แนวคิด และทัศนคติของคนในชาติ ซึ่งท้ายที่สุดนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมการบริโภคเนื้อวัวของคนญี่ปุ่นในสมัยเมจิ

กล่าวได้ว่าการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจินั้น ไม่ใช่เพียงแค่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคอาหารธรรมดา ๆ เท่านั้น หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภค ที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ของประเทศญี่ปุ่น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชนชั้นเชิงอำนาจของผู้ที่บริโภค หรือผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อวัวอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: การปฏิรูปเมจิ, การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภค, เนื้อวัว, ญี่ปุ่น

Abstract

This article is designed to examine a drastic change in Japanese diet by way of the introduction of beef consumption that resulted from social reform during the Meiji period (1868-1912). The objective is to study both the internal and external factors of Meiji Japan that contributed to the inroads of beef consumption to the wider population.

This article is a qualitative research, which comprises the collection of books, articles, textbooks, research papers, and other types of document regarding beef consumption, and the in-depth analysis of the collected data according to the ‘linkage politics’ and discussion.

The external factor of beef consumption among the Japanese is the spread of imperialism in the nineteenth century that led to a surge of western

immigration, resultant contacts and interactions with westerners, and the introduction of western consumerism to the Japanese society.

As for the internal factor in Meiji Japan, there are three main factors: (1) the Meiji Restoration, (2) the socio-political movement initiated by local intellectuals and (3) Meiji Emperor's acceptance of western culture. They altered the popular perception of beef consumption in the society.

The surge of beef consumption in the Meiji Japan not only contributed to a drastic change in the diet of the Japanese, but also the establishment of the 'civilized' state, and a change of the hierarchy of social classes in the Meiji Japan.

Keywords: Meiji Restoration, Changing of consumption Behaviour, Beef, Japan

1. ระเบียบวิธีวิจัยและกรอบแนวคิด

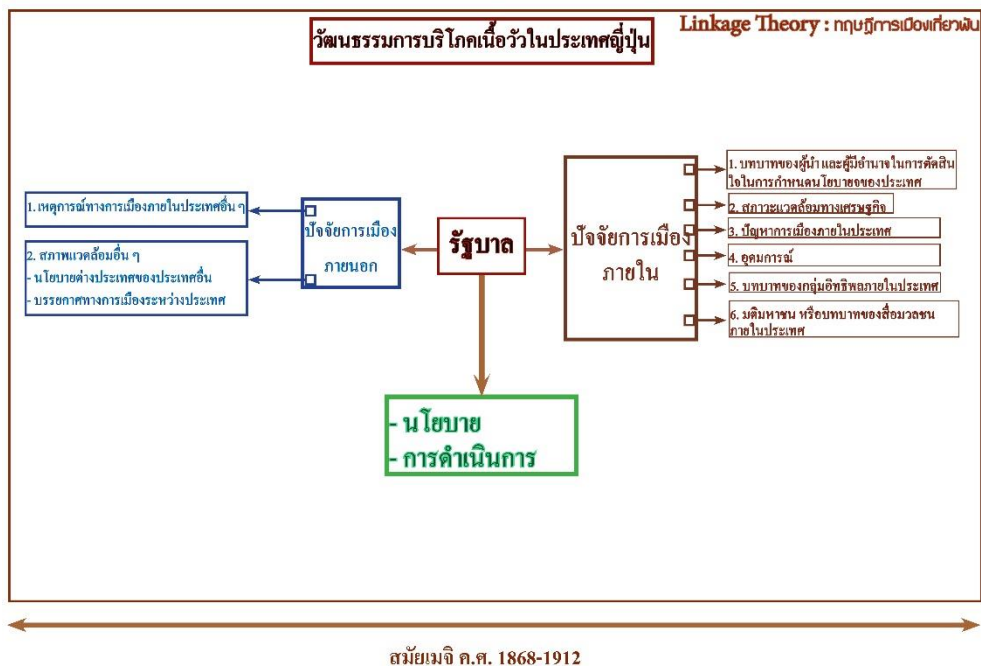
สำหรับการศึกษาเรื่องการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิ: บทวิเคราะห์การปฏิรูปประเทศด้วยทฤษฎีการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics) ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยมุ่งศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่ให้ข้อมูลหรือคำอธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น การปฏิรูปเมจิ วัฒนธรรมการบริโภคเนื้อวัวของคนญี่ปุ่น การรับวัฒนธรรมตะวันตกของญี่ปุ่น และรวมถึงการดำเนินการต่างๆ ของปัจเจกชน หน่วยงาน องค์กร ตลอดจนรัฐบาลที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการบริโภคเนื้อวัวในยุคเมจิปี ค.ศ. 1868-1912 เป็นหลักและอาจมีการอ้างอิงถึงเหตุการณ์ที่เป็นสาเหตุหรือผลสืบเนื่องบางประการ ในช่วงก่อนและหลังสมัยเมจิบ้างตามความเหมาะสมโดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมและจำแนกข้อมูลไว้ดังนี้

(1) เอกสารชั้นต้นหรือข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ บันทึกทางประวัติศาสตร์หรือบันทึกส่วนตัวที่ผู้เขียนได้บันทึกความรู้สึกหรือข้อคิดเห็นของตนเองในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาทิเช่น บันทึกของนายพล Henry Knollys บันทึกของมิชชันนารีชาวโปรตุเกส Joao Rodrigues และบันทึกของ Fukuzawa Yukichi จำนวน 3 เล่ม

(2) เอกสารชั้นรองหรือข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หนังสือ ตำรา และเอกสารที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น การปฏิรูปเมจิ วัฒนธรรมการบริโภคเนื้อวัวของชาวญี่ปุ่น การเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกของชาวญี่ปุ่น จำนวน 39 เล่ม

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย หรือหนังสือ ที่ได้ศึกษาและเก็บรวบรวมดังกล่าวข้างต้นมาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่โดยจะจำแนกออกเป็น 2 ส่วนตามกรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวพันคือ (1) สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เป็นปัจจัยภายใน (2) สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เป็นปัจจัยภายนอกซึ่งเกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่นในสมัยเมจิที่ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวขึ้นภายในประเทศ จากนั้นจะทำการอภิปรายผลการศึกษาไปตามลำดับชั้นความสำคัญและความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันระหว่างแต่ละปัจจัยเพื่อตอบคำถามและสรุปผลการวิจัยโดยสามารถวาดเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษา

จากกรอบแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น บทความนี้จะมุ่งอธิบายพฤติกรรมการดำเนินการหรือการกระทำหนึ่งๆ ของตัวแสดง (Actor) ต่างๆ ตามกรอบแนวคิดของทฤษฎีเกี่ยวพันที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ “เนื่อว้ว” ในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868-1912) โดยแยกพิจารณาเป็นปัจจัยการเมืองภายใน (Domestic Politics) ซึ่งหมายถึงปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ซึ่งพิจารณาได้จาก (1) บทบาทของผู้นำและผู้มีอำนาจในการตัดสินใจกำหนดนโยบายต่างประเทศ (2) สภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (3) ปัญหาการเมืองภายในประเทศ (4) อุดมการณ์ (5) บทบาทของกลุ่มอิทธิพลภายในประเทศ (6) มติมหาชน และ บทบาทของสื่อมวลชนภายในประเทศและปัจจัยการเมืองระหว่างประเทศ (International Politics) ซึ่งหมายถึง (1) เหตุการณ์ทางการเมืองภายในประเทศอื่นๆ ซึ่งอาจจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศนั้นๆ (2) สภาพแวดล้อมอื่นๆ เช่น บรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศ ท่าทีหรือนโยบายต่างประเทศของประเทศอื่นๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในระยะเวลานั้นเพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยการเมืองภายในและภายนอกเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินการหรือการตัดสินใจของตัวแสดงต่างๆ และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงของการบริโศคเนื่อว้วในประเทศญี่ปุ่นได้อย่างไร

2. ผลการวิจัย

การปฏิวัติการบริโศคเนื่อว้วในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868-1912) นับเป็นการก้าวออกจากขอบเขตของวิถีปฏิบัติและข้อห้ามตามความเชื่อทางศาสนาจากสมัยเอโดะ (Edo) ไปสู่ยุคใหม่แห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโตเกียว (Tokyo) ที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนญี่ปุ่น อันหมายรวมไปถึงวัฒนธรรมการบริโศคด้วย กล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตไปสู่ความทันสมัยและมีความมียาระมากกว่าในอดีต

โดยจากการศึกษาพบว่าการปฏิวัติการบริโศคเนื่อว้วในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิเป็นผลสืบเนื่องจากปัจจัยภายนอกที่สำคัญคือการแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ทำให้ชาติตะวันตกเริ่มหลั่งไหลเข้ามาติดต่อและมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศญี่ปุ่นซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการที่วัฒนธรรมการบริโศคแบบตะวันตกแพร่เข้ามาสู่ญี่ปุ่นและคนญี่ปุ่นได้มีโอกาสสัมผัสและเรียนรู้วัฒนธรรมต่างชาติภายหลังจากการดำเนินนโยบายปิดประเทศตนเองมาอย่างยาวนานกว่า 100 ปี ซึ่งส่งผลสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงอันเป็นปัจจัยภายในที่

สำคัญอีก 3 ประการได้แก่ (1) การปฏิรูปเมจิ: การเปลี่ยนรูปรัฐไปสู่การเป็นรัฐสมัยใหม่ (2) การเคลื่อนไหวกลุ่มปัญญาชนในสมัยเมจิ และ (3) การเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกของจักรพรรดิเมจิ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเหล่านี้สอดประสานกันในการผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการเปลี่ยนรูปรัฐไปสู่ความทันสมัยและการเปลี่ยนความรู้สึกรักชาติและทัศนคติของผู้คนโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการบริโภคเนื้อวัวอย่างมีนัยสำคัญ

2.1 ปัจจัยภายนอก: การแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งลัทธิจักรวรรดินิยมได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในทวีปเอเชีย โดยประเทศตะวันตกต้องการที่จะเข้ามายังประเทศญี่ปุ่นเพื่อทำการค้าแต่ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายปิดประเทศมาตั้งแต่ปีค.ศ. 1639 – 1854 หลายประเทศจึงไม่สามารถเข้ามาเจรจาการค้ากับญี่ปุ่นได้ โดยประเทศตะวันตกประเทศแรกที่สามารถเข้ามายังประเทศญี่ปุ่นได้ก็คือ สหรัฐอเมริกา โดยในปีค.ศ. 1853 กองทัพเรืออเมริกันนำโดยนายพลแมทธิว เพอร์รี ได้เดินทางมาปิดอ่าวที่เมืองเอโดะเพื่อขอทำสนธิสัญญาทางการค้าโดยในขณะนั้นสหรัฐอเมริกามีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีเหนือกว่าญี่ปุ่นมากดังจะเห็นได้จากขนาดของเรือรบจำนวน 4 ลำที่นายพลแมทธิว เพอร์รีนำมาซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าเรือญี่ปุ่นถึงหกเท่าประกอบกับความแตกแยกวุ่นวายทางการเมืองในญี่ปุ่น ณ ช่วงเวลาดังกล่าว ญี่ปุ่นจึงต้องยอมทำสนธิสัญญาคานะงะวะ (Kanagawa Treaty) กับสหรัฐอเมริกาซึ่งตามเนื้อหาของสนธิสัญญาญี่ปุ่นต้องยอมเปิดเมืองท่าสองแห่งคือ สะโกะตะเตะ (Hakodate) และชิโมดะ (Shimoda) ให้แก่สหรัฐฯ และหลังจากนั้นไม่นานประเทศตะวันตกอีกหลายประเทศอาทิเช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ก็เริ่มเข้ามาขอทำสนธิสัญญาเช่นเดียวกัน

เมื่อชาวตะวันตกซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นนำได้เริ่มเข้ามาอยู่อาศัยตามเมืองท่าของญี่ปุ่นก็ได้นำเข้าวัฒนธรรมการบริโภคของตนเองมาใช้ด้วยโดยเป็นที่รู้กันดีว่าชาวตะวันตกส่วนใหญ่รับประทานเนื้อสัตว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อวัวเป็นอาหารหลักจึงเริ่มมีการนำเข้าเนื้อสัตว์จากต่างประเทศเข้ามาบริโภคในญี่ปุ่นอันเนื่องมาจากการที่ชาวญี่ปุ่นไม่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์มาเป็นเวลานานทำให้การหาเนื้อสัตว์มารับประทานนั้นเป็นเรื่องยากประกอบกับการนำสัตว์เข้ามาในประเทศในขณะนั้นส่วนใหญ่นิยมนำมาในตอนที่ยังมีชีวิตและนำมาฆ่าและชำแหละในประเทศญี่ปุ่นทำให้คนญี่ปุ่นเริ่มมีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมการบริโภคแบบตะวันตกอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นจากความต้องการบริโภคเนื้อวัวของชาวตะวันตกที่เพิ่มสูงมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้

รัฐบาลเมจิจำเป็นต้องตั้งบริษัท “กิวบะ ไคฉะ” เพื่อขายเนื้อวัวและผลิตภัณฑ์จากนมวัวให้กับชาวต่างชาติชาวตะวันตกด้วย กล่าวได้ว่าการเข้ามาของชาติตะวันตกเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศได้ง่ายยิ่งขึ้น

2.2 ปัจจัยภายใน:

2.2.1 การปฏิรูปเมจิ: การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่

การเปิดประเทศญี่ปุ่นในสมัยเมจิ (Meiji period) ค.ศ. 1868 - 1912 เป็นช่วงเวลาญี่ปุ่นต้องจัดความสัมพันธ์แบบใหม่กับประเทศมหาอำนาจทางตะวันตกและประเทศอื่นๆ หลังจากการตัดขาดตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ มากกว่า 200 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าวญี่ปุ่นต้องเผชิญหน้ากับลัทธิจักรวรรดินิยมของชาติตะวันตกที่กำลังคุกคามประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียจึงมีความจำเป็นต้องทำทุกวิถีทางให้รอดพ้นจากการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาติตะวันตกโดยพยายามพัฒนาและเปลี่ยนแปลงประเทศให้มีความก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมให้ทัดเทียมกับตะวันตกจนนำไปสู่การ “การปฏิรูปเมจิ” (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2551, น. 37) ซึ่งด้านหนึ่งนอกจากจะเป็นการวางรากฐานการพัฒนาประเทศครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์และทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศที่ทรงอิทธิพลดังเช่นในปัจจุบันแล้ว อีกด้านหนึ่งการปฏิรูปเมจิยังเป็นการเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินชีวิตของ “พลเมือง” ในรัฐญี่ปุ่นสมัยใหม่

กล่าวได้ว่าการปฏิรูปเมจิมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศญี่ปุ่นในทุกมิติให้มีความเจริญก้าวหน้าเทียบเท่าหรืออย่างน้อยได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศที่มีอารยะจากชาติตะวันตกในช่วงเวลานั้นโดยในการปฏิรูปเมจิรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายต่างๆ ภายใต้คำขวัญที่เรียกว่า “ฟุโคคุ เคียวเฮ” (Fukoku Kyohei) มีความหมายว่า “ประเทศที่ร่ำรวยและเข้มแข็ง (A rich and strong nation)” และ “บุนเม ไคเซ” (Bunmei Kaika) หมายถึง “ความมีอารยะและการเรืองปัญญา” ซึ่งเป็นคำขวัญที่ใช้เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนในประเทศเพื่อต่อสู้กับอำนาจของประเทศตะวันตกโดยสามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงสำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่น ณ ช่วงเวลาดังกล่าวออกเป็น 3 ด้านหลักดังนี้ (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2551, น. 38)

1) ด้านการปกครอง

รัฐบาลเมจิได้ยกเลิกการปกครองระบบ “บะคุฮัน” (Bakuhun) ซึ่งเป็นการปกครองที่ใช้มาตั้งแต่สมัยเอโดะ (Edo period 1603-1868) โดยเป็นการปกครองแบบกระจายอำนาจและ

แบ่งเขตการปกครองออกเป็น (1) “บากุฟู” (Bakufu): การปกครองส่วนกลางซึ่งมี “โชกุน” (Shogun) เป็นผู้นำรัฐบาล มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมืองหลวงคือ เอโดะ (Edo) และ (2) “ฮัน (Han): การปกครองส่วนภูมิภาค” ซึ่งหมายถึงแคว้นที่อยู่ภายใต้การนำของเจ้าผู้ครองแคว้นที่มีอำนาจเด็ดขาดเรียกว่า “ไดเมียว” (Daimyo) ซึ่งในเวลาดังกล่าวมีจำนวนประมาณ 260 แคว้นทั่วญี่ปุ่น ความสัมพันธ์ระหว่าง “โชกุน” และ “ไดเมียว” นั้น เป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์แนวดิ่ง โดย “ไดเมียว” จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งและยอมรับอำนาจการปกครองของ “โชกุน” ซึ่ง “โชกุน” มีวิธีควบคุมความจงรักภักดีของ “ไดเมียว” ผ่านการใช้ระบบตัวประกันที่เรียกว่า “ซันกิน โคไท” (Sankin Kotai) ที่กำหนดให้ “ไดเมียว” ต้องส่งบุตรหรือภรรยาไปเป็นตัวประกันที่เมืองเอโดะ และแม้แต่ตัว “ไดเมียว” เองก็ต้องเดินทางไปรายงานตัวและพำนักรอยู่ที่เมืองเอโดะปีเว้นปีด้วยเช่นกัน ระบบฯ ดังกล่าวนอกจากจะเป็นการควบคุมและตรวจสอบความจงรักภักดีของเจ้าผู้ครองแคว้นแล้วยังเป็นการควบคุมฐานะทางเศรษฐกิจของ “ไดเมียว” ไม่ให้ร่ำรวยมากเกินไปเนื่องจาก “ไดเมียว” จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางจากแคว้นที่ตนเองปกครองไปยังเมืองเอโดะและยังต้องสร้างที่พักของตนเองทั้งสองแห่งด้วย

หลังจากที่รัฐบาลเมจิได้ยกเลิกการปกครองระบบ “บะคุฮัน” (Bakuhan) โดยรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางภายใต้การปกครองขององค์จักรพรรดิมีการแบ่งการปกครองออกเป็น “เค็น (Ken): จังหวัด” และ “ฟู (fu): มหานคร (urban prefectures) โดยในปี ค.ศ. 1871 รัฐบาลได้แบ่งเขตการบริหารทั่วประเทศออกเป็น 72 จังหวัด และ 3 มหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับแต่งตั้งจากรัฐบาลกลางและการปกครองในจังหวัดจะแบ่งย่อยๆ ออกไปเป็นเขตขนาดต่างๆ กัน นอกจากปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองแล้ว ในปี ค.ศ. 1889 รัฐบาลเมจิยังได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมจิซึ่งเป็นผลมาจากการรับอิทธิพลด้านการปกครองตามแบบตะวันตก กล่าวคือ ญี่ปุ่นรับรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการบริหารประเทศมาจากตะวันตกแต่ก็ยังคงไว้ซึ่งอำนาจของจักรพรรดิซึ่งเป็นประมุขสูงสุดของการปกครองมาตั้งแต่สมัยโบราณ

การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ นอกจากการจัดอำนาจในการปกครองที่ทำให้รัฐบาลกลางกลับมามีอำนาจสูงสุดและขยายออกไปครอบคลุมทั่วพื้นที่ประเทศญี่ปุ่นอย่างแท้จริงแล้วยังเกิดการจัดความสัมพันธ์ระหว่าง “รัฐ” กับ “พลเมืองญี่ปุ่น” ขึ้นด้วยพร้อมกัน ซึ่งจากเดิมที่ “คน (ญี่ปุ่น)” ต้องสังกัดอยู่

ภายใต้พื้นที่หรือการควบคุมดูแลของไดเมียว (Daimyo) ก็ได้เปลี่ยนแปลงมาสู่การเป็น “พลเมือง” ที่สัมพันธ์อยู่กับรัฐบาลกลาง ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิแทน

ความเปลี่ยนแปลงการจัดความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิด “พลเมือง” ขึ้นนี้ ทำให้เกิดคำศัพท์ญี่ปุ่นที่แทนความหมาย “พลเมือง” ใหม่ขึ้นคือคำว่า “มินโซคุ” (Minzoku) พร้อมกับการสร้างคำที่หมายถึง “ชาติ” ขึ้นมาได้แก่คำว่า “โคะคุมิน” (Kokumin) การสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจการปกครองเช่นนี้ทำให้พลเมืองต้องจงรักภักดีต่อชาติและประมุขของชาติได้แก่องค์จักรพรรดิซึ่งก็ได้เกิดการสร้างประโยคที่มีความหมายว่า “จักรพรรดิจงเจริญ” ที่เรียกว่า “เท็นโนเฮกะ บันไซ” (Tenno Heika banzai) ขึ้นพร้อมกัน (Reitan, 2009, p. xii)

กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจเช่นนี้ทำให้การเคลื่อนไหวของปัญญาชนในเรื่องต่างๆ รวมทั้งในประเด็นหลักอันได้แก่ การปลุกเร้าให้ประชาชนหันมาบริโภคน้ำมันของพลเมืองมีพลังมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้สถาบันและองค์พระจักรพรรดิสามารถที่จะชักนำพลเมืองให้หันมาบริโภคน้ำมันได้อีกด้วยดังจะกล่าวในส่วนต่อไป กล่าวได้ว่านอกจากความเปลี่ยนแปลงที่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในการปรับเปลี่ยนระบบการปกครองหรือการสร้างกลไกการปกครองใหม่ๆ ของรัฐบาลเมจิแล้วรัฐยังได้มีส่วนในการสร้างวินัยให้แก่พลเมืองซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยให้การเคลื่อนไหวณรงค์ของคนในสังคมประสบผลสำเร็จได้ยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริโภคน้ำมัน

2) ด้านเศรษฐกิจ

ในสมัยเมจิมีการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมโดยรัฐบาลได้ลงทุนในอุตสาหกรรมหนักเช่น อุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า อุตสาหกรรมอุปโภคบริโภค การคมนาคมทางรถไฟและทางรถยนต์เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้า นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งธนาคารเช่น ธนาคารญี่ปุ่น (Bank of Japan) ที่สนับสนุนเงินทุนให้แก่ประชาชนที่ต้องการลงทุนในธุรกิจหรือกิจการต่างๆ ด้วย นอกจากรัฐบาลแล้วเอกชนก็เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมเบาเช่น อุตสาหกรรมทอผ้าซึ่งช่วยสร้างรายได้ให้แก่ประเทศญี่ปุ่นอย่างมหาศาลในสมัยเมจิและในปี ค.ศ. 1880 รัฐมนตรีกระทรวงการคลังได้ดำเนินนโยบายขยายกิจการอุตสาหกรรมบางประเภทให้แก่เอกชนและการที่เอกชนเริ่มเข้ามาลงทุนในภาคอุตสาหกรรมหนัก ก็ทำให้เกิดบริษัทสำคัญๆ หลายบริษัทเช่น บริษัทมิตซูชิซึ่งประกอบกิจการอยู่ต่อเรือ เหมืองทอง และเหมืองเงิน หรือบริษัทเดินเรือ N.Y.K (Nippon Yusen Kaisha) เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดสถาบันทางเศรษฐกิจที่

เรียกว่า “ไซบัตสึ” (Zaibatsu) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของบริษัทขนาดใหญ่หลายบริษัทมาร่วมมือกันดำเนินธุรกิจผ่านการเชื่อมโยงกันโดยระบบเครือญาติโดยในแต่ละบริษัทจะมีบริษัทขนาดย่อยในเครือข่ายจำนวนมากจนนำไปสู่การผูกขาดสินค้าบางประเภทกลุ่ม “ไซบัตสึ” จึงถือเป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่สองเจริญก้าวหน้าและพัฒนาไปอย่างมหาศาล

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากรัฐเป็นแรงผลักดันเบื้องต้นโดยเริ่มโอนถ่ายอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ให้แก่บริษัทเอกชน การดำเนินการเชื่อมต่อกันระหว่างรัฐและเอกชนเช่นนี้ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันที่เข้มแข็งและทำให้บริษัทเอกชนยินยอมพร้อมใจที่จะปฏิบัติตามเป้าประสงค์ของรัฐที่สำคัญได้แก่ บริษัทเอกชนก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างวินัยให้กับพลเมืองของรัฐ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจได้ส่งผลทำให้เกิดการถ่ายโอนผู้คนเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมพร้อมกับการเกิดชนชั้นกลางที่สามารถขายทักษะตนเองในการทำมาหากินซึ่งส่งผลให้ต้องจัดระเบียบทางสังคมกันใหม่ ในด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดการถกเถียงและสร้าง “จริยธรรม” สำหรับพลเมืองกันใหม่เพื่อทดแทนจริยธรรมแบบเดิม ในอีกด้านหนึ่งการขยายตัวชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงานที่เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ก็ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการบริโภคไปจากเดิมอย่างมาก ผู้เชี่ยวชาญด้านญี่ปุ่นศึกษาได้กล่าวไว้ว่าในช่วงเวลานี้เองที่เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลง “วิถีชีวิต” (Life Style) ของคนญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก (Andressen, 2002, p. 85)

3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

สังคมในสมัยเมจิมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายประการ ในสมัยนี้อารยธรรมตะวันตกที่หลากหลายได้หลั่งไหลเข้ามาในญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นรูปแบบสังคม การเมือง ความคิด เศรษฐกิจ หรือแม้แต่วัฒนธรรมการบริโภค ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น โดยการเปลี่ยนแปลงสำคัญในสมัยเมจิที่ส่งผลต่อการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวมีสามประการหลักอันได้แก่ การยกเลิกชนชั้นในสังคม การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวตะวันตก และการปฏิเสธหลักการทางศาสนาเพื่อสถาปนารัฐฆราวาส

3.1) การยกเลิกชนชั้นของคนในสังคม

รัฐบาลเมจิได้มีความพยายามในการยกเลิกการแบ่งชนชั้นตามรูปแบบเดิมในสมัยเอโดะโดยเริ่มจากการยกเลิกการจ่ายเงินเบี้ยเลี้ยงและสิทธิพิเศษของชนชั้นซามูไรในปี ค.ศ. 1873 ซึ่งรัฐบาลต้องจ่ายเงินชดเชย (ในรูปแบบพันธบัตร) ในการเลิกจ้างซามูไรเป็นจำนวนมหาศาลสูงพอๆ กับรายจ่ายในการปรับปรุงประเทศ ต่อมาในปี ค.ศ. 1876 รัฐบาลก็ได้ประกาศห้ามซามูไรสะพายดาบซึ่งถือเป็นจุดสิ้นสุดของชนชั้นซามูไร การยกเลิกชนชั้นซามูไรก่อให้เกิดความเสียหายทางการเงินแก่ซามูไรและครอบครัวเป็นอย่างมากทำให้เกิดความยากลำบากในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนปลายของทศวรรษ 1870 ซึ่งสินค้าในประเทศมีราคาแพงจนทำให้อดีตซามูไรต้องนำพันธบัตรมาขายเพื่อนำเงินมาจุนเจือครอบครัว รวมไปถึงการหันมาประกอบอาชีพต่างๆ เช่น ครู นักธุรกิจ พ่อค้า ตำรวจ และทหาร เป็นต้น (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2551, น.46) การยกเลิกชนชั้นในสังคมเท่ากับการปลดปล่อยให้ประชาชนมีความเสมอภาคกันมากขึ้น ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการดำเนินชีวิตล้วนแล้วแต่ต้องพึ่งพิงอยู่กับความสามารถส่วนตัวในการประกอบอาชีพมากขึ้นไม่สามารถที่จะใช้ฐานของกำเนิดหรือชนชั้นแบบเดิมได้อีกต่อไป

การสร้างรัฐสมัยใหม่ที่มีความเสมอภาคกันมากขึ้นเช่นนี้ก็ได้ส่งผลทำให้เกิดการขยายตัวของการบริโภคมากขึ้นตามไปด้วยเพราะเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่คนจำนวนมากขึ้นต้องออกมาทำงานนอกบ้านก็ส่งผลทำให้เกิดการขายอาหารกลางวันให้แก่กลุ่มคนกลุ่มใหม่นี้ ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่หลายแห่งได้เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองคนกลุ่มใหม่ที่มีขนาดใหญ่โตมากขึ้นนี้โดยมากจะถูกเรียกว่า “เฮียกกะ โชเต็น” (hyakka shoten) หรือ “เฮียกกะเต็น” (hyakkaten) ที่มีความหมายทำนองว่าร้านขายของที่มีเป็นร้อยอย่าง (hundred goods store) เช่น “ทาคาชิยามะ” (Takashimaya) “มัทซึยะ” (Matsuya) “มิทซึโคชิ” (Mitsukoshi) และ “ชิโรกิ” (Shiroki) เป็นต้น ต่อมาเมื่อเกิดการขยายตัวของแรงงานมากขึ้นก็เกิดห้างในระดับล่างลงมา ได้แก่ “ฮันชิน” (Hanshin) และ “คันคิว” (Kankyu) เป็นต้น โดยห้างสรรพสินค้าที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ล้วนแล้วแต่มีร้านอาหารเพื่อรองรับและตอบสนองต่อชนชั้นกลางซึ่งพึ่งพิงการบริโภคนอกบ้านมากขึ้น เมนูตามร้านอาหารต่างๆ จึงประกอบด้วยอาหารหลายประเภททั้งเป็นอาหารญี่ปุ่นเองและอาหารที่ปรับแต่งมาจากอาหารตะวันตก

การยกเลิกชนชั้นและการเปลี่ยนแปลงรัฐมาสู่รัฐสมัยใหม่ที่ “พลเมือง” โดยทั่วไปมีความเสมอภาคกันมากเมื่อประกอบเข้ากับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดคนกลุ่มใหม่ใน

สังคมจึงได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการบริโภคอาหารอย่างลึกซึ้งเพราะความสามารถในการซื้อหาอาหารมาบริโภคเริ่มมีความใกล้เคียงกันและเมื่อรัฐได้พึงหลายกรอบคิดทางศาสนาที่ห้ามการบริโภคเนื้อลงไปที่ทำให้การขยายตัวของบริโภคเนื้อเกิดขึ้นและแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

3.2) การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวตะวันตก

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวตะวันตกในเขตเมืองท่าของญี่ปุ่นในสมัยเมจิก็คือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการบริโภคเนื้อวัวด้วยเช่นกัน โดยชาวตะวันตกที่เข้าไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมหรือดินแดนกึ่งอาณานิคมของตนเอง ส่วนใหญ่จะพยายามรักษาวินัยธรรมการบริโภคของตนเองไว้ ดังนั้นด้วยความที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ไม่รับประทานเนื้อสัตว์มากกว่าทศวรรษ อีกทั้งเนื้อสัตว์ที่รับประทานกันก็มาจากการล่าเท่านั้นทำให้ชาวตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งอเมริกันและอังกฤษประสบปัญหาในการหาเนื้อสัตว์ในการบริโภคเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ในกลุ่มชาวตะวันตกยังเป็นที่รู้กันว่าการบริโภคเนื้อสัตว์เป็นตัวกำหนดสถานภาพและลำดับชั้นของคนซึ่งจะมีเพียงชนชั้นกลางหรือชนชั้นสูงเท่านั้นที่จะสามารถหาเนื้อสัตว์มาบริโภคได้อย่างสม่ำเสมอ (Cwiertka, 2006, p. 29) ชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในญี่ปุ่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นสูงจึงจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าเนื้อสัตว์จากต่างประเทศซึ่งเมืองหลักที่ส่งเนื้อสัตว์เข้ามายังญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวคือเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) อย่างไรก็ตามเนื่องจากเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมแช่แข็งและการบรรจุภัณฑ์ในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่เจริญก้าวหน้ามากนักทำให้การขนส่งเนื้อสัตว์เข้ามาขายในประเทศญี่ปุ่นเป็นไปได้ในลักษณะการส่งสัตว์เข้ามาแบบยังมีชีวิตและจะนำมาฆ่าหรือชำแหละกันภายในประเทศ

การฆ่าและชำแหละสัตว์ของชาวตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศอังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน และดัตช์ได้รับความนิยมอย่างมากจากชาวญี่ปุ่นโดยถูกหยิบยกไปกล่าวถึงหรือตีพิมพ์เผยแพร่ในสื่อมากมายหลายชนิดเช่น ภาพพิมพ์ไม้ หนังสือ นวนิยาย หรือบทความต่างๆ ทำให้คนญี่ปุ่นเริ่มมีโอกาสรับรู้และสัมผัสถึงวัฒนธรรม “ต่างชาติ” อย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นแม้ว่ากระแสความคิดต่อต้านการรับประทานเนื้อสัตว์จะยังคงมีอยู่ในช่วงแรกแต่ด้วยอัตราการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวตะวันตกตามเมืองท่าที่เพิ่มสูงมากขึ้นทำให้จำนวนคนญี่ปุ่นที่มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับชาวตะวันตกเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วยจึงเป็น

ช่องทางที่ทำให้คนญี่ปุ่นทุกๆ ไปมีโอกาสดูสัมผัสกับวัฒนธรรมการบริโภคเนื้อสัตว์ของชาวตะวันตกมากขึ้น

จากความต้องการบริโภคเนื้อวัวของชาวตะวันตกที่เพิ่มสูงมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ในปี ค.ศ. 1869 รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังจำเป็นต้องจัดตั้งบริษัทที่ชื่อว่า “กิวบะ ไคชะ” (Gyuba Kaisha) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ผลิตและขายเนื้อวัวและผลิตภัณฑ์จากนมวัวชนิดอื่นๆ ให้แก่ชาวต่างชาติโดยได้รับสิทธิขาดในการฆ่าและชำแหละวัวในเขตเมืองหลวง (โตเกียว) อีกทั้งยังเป็นผู้ที่จัดส่งเนื้อวัวให้แก่ร้านค้าเนื้อต่างๆ ด้วย (Mowat, 2009, p. 44) แม้ว่าบริษัทกิวบะ ไคชะ จะเปิดทำการได้เพียง 1 ปีและต้องปิดตัวลงเนื่องจากการไม่สามารถควบคุมคุณภาพเนื้อสัตว์และไม่สามารถทำการตลาดได้อย่างที่ตั้งเป้าไว้ แต่กล่าวได้ว่ารัฐบาลเมจิก็เริ่มเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการส่งเสริมให้คนหันมาบริโภคเนื้อวัวแล้ว (Ishige, 2014, p. 148)

3.3) การปฏิเสหหลักการทางศาสนาเพื่อสถาปนารัฐฆราวาส (Secular State)

จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านบริโภคเนื้อสัตว์ ได้แก่ การปฏิเสหหลักการทางศาสนาเพื่อสถาปนารัฐฆราวาสทำให้ญี่ปุ่นซึ่งแต่เดิมห้ามและไม่ส่งเสริมให้ประชาชนของตนเองบริโภคเนื้อวัวมายาวนานกว่า 1,000 ปี หันมาส่งเสริมให้ประชาชนบริโภคเนื้อวัว

ภายใต้การปฏิรูปเมจิกระบวนการหนึ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นดำเนินการเพื่อการพัฒนาประเทศ ก็คือการพยายามล้มล้างอำนาจการปกครองเก่าในระบบโชกุนที่มีมาตั้งแต่สมัยเอโดะซึ่งรวมถึงอำนาจของพุทธศาสนาที่ครอบงำระบบการเมืองและความเชื่อของคนในสังคมญี่ปุ่นด้วย ในปี ค.ศ. 1869 รัฐบาลเมจิได้ดำเนินนโยบายที่เรียกว่า “ไฮบุทซึ คิชากุ” (Haibutsu Kishaku) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการล้มล้างอำนาจของพุทธศาสนาในประเทศโดยได้มีการรื้อถอนวัดวาอารามหลายแห่งและบังคับให้พระสงฆ์หรือแม่ชีต้องลาสิกขา (สึก) และกลับไปใช้ชีวิตแบบฆราวาสตามปกติ (Nishijima, 1997, p. 15) รัฐบาลเมจิเชื่อว่าการล้มล้างอำนาจของพุทธศาสนาจะเป็นการทำลายข้อห้าม (Taboo) ทางความเชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต อาทิเช่น การห้ามบริโภคเนื้อวัวซึ่งรัฐบาลมองว่าเป็นสิ่งที่ขัดขวางการพัฒนาคนในชาติให้ไปสู่ความมีอารยะ (civilization) ตามแบบชาติตะวันตก (Ishige, 2014, p. 147) ความพยายามในการดำเนินนโยบายดังกล่าวนี้เริ่มเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายที่ชื่อว่า “นิคุจิกิ ซไต” (Nikujiki Saitai Law) ในปี ค.ศ. 1872 ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญคือการอนุญาตให้นักบวชในศาสนาพุทธสามารถแต่งงานและรับประทานเนื้อวัวได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวข้ามและหลุดพ้นจากอิทธิพลของศาสนาของคนญี่ปุ่นในสมัยเมจิอย่างชัดเจน

2.2.2 การเคลื่อนไหวของกลุ่มปัญญาชน

การปฏิเสหหลักการทางศาสนาเพื่อสถาปนารัฐฆราวาสไม่ได้เกิดขึ้นจากรัฐเพียงด้านเดียวเพราะภายใต้กระบวนการการปฏิรูปเมจินั้นมีพลังทางสังคมอีกด้านหนึ่งที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสำคัญคือ การเคลื่อนไหวจากกลุ่มปัญญาชนโดยปัญญาชนเหล่านี้เข้ามาเป็นแรงผลักดันในการสร้างรัฐสมัยใหม่โดยใช้การบริโภคเนื้อวัวเป็นฐานในการคิดและร่วมกับรัฐในการปฏิเสหหลักการทางศาสนาด้วย กล่าวคือรัฐบาลเมจิเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนหันมาบริโภคเนื้อวัวโดยอาศัยการสนับสนุนให้มีการทำอุตสาหกรรมด้านการปศุสัตว์ การพยายามจำกัดการค้าและการนำเข้าเนื้อสัตว์ในญี่ปุ่น ในขณะที่กลุ่มปัญญาชนเข้ามาช่วยรัฐในการทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนด้านการปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวคิดของคนในสังคมซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 1 Fukuzawa Yukichi

ที่มา: Potteau, 2016

ฟูกุซาว่า ยูคิจิ (Fukuzawa Yukichi) นักปราชญ์คนสำคัญของสังคมปัญญาชนญี่ปุ่นในสมัยเมจิซึ่งต่อมาได้มีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนการศึกษาแผนใหม่และเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเคโอ (Keio University) ฟูกุซาว่า ยูคิจิและปัญญาชนจำนวนมากได้ยอมรับในกรอบความคิดเรื่อง “ความมีอารยะ” (Bunmei Kaika : Civilization) และมองเห็นถึงความแตกต่างทางความก้าวหน้าระหว่างญี่ปุ่นกับชาติตะวันตกในเวลานั้นซึ่งญี่ปุ่นจำเป็นต้องก้าวไปข้างหน้าเพื่อพัฒนาตนเองให้ทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจ นอกจากนี้ ฟูกุซาว่า ยูคิจิ ยังมีบทบาทสำคัญในการถกเถียงและสร้างหลักจริยธรรมที่ปฏิเสหหลักการทางศาสนาแบบเดิมโดย

เขาได้เขียนหนังสือที่มีชื่อเสียงเรื่อง “An Outline of a Theory of Civilization” ที่เน้นให้คนมองเห็นและตระหนักถึงความแตกต่างของการพัฒนาไปสู่ความมีอารยะและมองว่าญี่ปุ่นยังคงล่าหลังอยู่ในลำดับล่างๆ ของการมีอารยธรรมเมื่อเทียบกับสังคมของประเทศอื่นๆ (Yukiji, 1973, pp. 142-159)

นอกจากความพยายามที่จะกระตุ้นให้คนในสังคมตระหนักและรับรู้ว่าคุณีปุ่นยังอยู่ในขั้นต้นของความมีอารยะ ฟุคุชว่า ยูคิจิ ยังได้ร่วมกับกลุ่มปัญญาชนกลุ่มหนึ่งสร้าง “จริยธรรมของสังคม” ขึ้นมาโดยการร่วมกันประนามการใช้ศาสนาเป็นหลักจริยธรรมแบบเดิมโดยกล่าวเน้นว่าการยึดหลักคิดทางศาสนาแบบเดิมในการดำเนินชีวิตนั้นเป็นเรื่องของความโง่เขลา เขาได้เขียนกระตุ้นในเรื่องนี้ไว้ว่า “จริยธรรมที่เกิดจากความไม่รู้มีค่าเท่ากับ ‘การไม่มีจริยธรรม’ (Ignorant morality is equivalent to no morality) (Reitan, 2009, p. 11) โดยในช่วงแรกของการปฏิรูปเมจิปัญญาชนจำนวนมากได้สร้างงานเขียนเพื่อที่จะสร้าง “จริยธรรม” ชุดใหม่ที่ไม่ได้วางอยู่บนหลักการของศาสนา อาทิเช่น A New Theory of Ethics โดย Inoue Tetsujiro หรือ On Japanese Morality โดย Nishimura Shigeki งานและข้อถกเถียงของปัญญาชนกลุ่มนี้ได้เปิดทางให้แก่การสร้างรัฐสมัยใหม่ที่ขจัดศาสนาออกจากอำนาจทางการเมืองและอำนาจในการกำกับพฤติกรรมของผู้คนไปโดยสิ้นเชิงซึ่งมีผลทำให้เกิดความกล้าขึ้นในสังคมที่จะหันมาบริโภคนื้อเพราะไม่ขัดต่อศาสนาอีกต่อไป

นอกจากนี้ ฟุคุชว่า ยูคิจิ ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งที่เน้นการบริโภคเนื้ออย่างสำคัญเรื่อง “ทฤษฎีว่าด้วยการกินเนื้อ” (A Theory of Meat Eating) มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้คนในสังคมหันมาบริโภคนื้อสัตว์โดยให้เหตุผลว่าการที่ชาวตะวันตกมีสภาพร่างกายและความสามารถทางกายภาพเหนือกว่าชาวญี่ปุ่นอย่างเห็นได้ชัดเกิดจากการที่พวกเขาบริโภคเนื้อสัตว์เป็นจำนวนมากในแทบจะทุกมื้ออาหาร ดังนั้นหากชาวญี่ปุ่นหันมารับประทานอาหารแบบเดียวกับชาวตะวันตกชาวญี่ปุ่นก็จะสามารถพัฒนาร่างกายให้ใหญ่โตได้เช่นเดียวกัน ฟุคุชว่า กล่าวโจมตีกลุ่มนักคิดนักวิชาการหัวเก่าที่ปฏิเสธการกินเนื้อว่า “มีหลายคนที่ยึดติดไปเองว่าการกินเนื้อเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและมองว่าเป็นวิถีปฏิบัติที่น่าขยะแขยงขัดกับประเพณีดั้งเดิมอันดีงามที่ยึดถือปฏิบัติกันมาหลายพันปีซึ่งแนวคิดแบบนี้เป็นของพวกที่ไร้การศึกษา เขาปัญญาซึ่งไม่ได้เข้าใจถึงกลไกตามธรรมชาติของร่างกายมนุษย์แม้แต่น้อย” (Reitan, 2009, p. 16)

กล่าวได้ว่ากลุ่มปัญญาชนญี่ปุ่นในสมัยเมจิมีการรับเอาแนวคิดตะวันตกมาจากสื่อสิ่งพิมพ์ด้านวิทยาศาสตร์ ในช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่ให้ข้อมูลที่สอดคล้องไปในทางเดียวกัน

ว่าเนื้อสัตว์เป็นส่วนประกอบสำคัญในอาหารที่จะช่วยพัฒนาการด้านการเจริญเติบโตสุขภาพและความแข็งแรง (Finlay, 1995, pp. 50-51) ประกอบกับอิทธิพลของแนวคิดสังคมแบบดาร์วิน (Social Darwinism) ซึ่งถกเถียงกันในเรื่องความแตกต่างของเชื้อชาติและนำมาสู่ข้อสรุปที่ว่าลักษณะทางกายภาพที่เข้มแข็งของชาวตะวันตกเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าทางเชื้อชาติ (Cwiertka, 2006, p. 33) ซึ่งเมื่อกลุ่มปัญญาชนในสมัยเมจิรับเอาแนวความคิดเช่นนี้มาทำให้พวกเขามองว่าเนื้อสัตว์ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงแต่เปรียบเสมือนสิ่งที่จะช่วยเพิ่มพูนปัญญา ความรู้และความมีศีลธรรมทางจิตใจอีกด้วย โดยปรากฏการณ์ที่สะท้อนแนวคิดดังกล่าวคือ คำกล่าวของนักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษที่ชื่อว่า Edwin Lankester ในการบรรยายปี ค.ศ. 1860 ว่าชนชาติที่รับประทานเนื้อสัตว์เป็นอาหารถือเป็นชนชาติที่แข็งแรง กระฉับกระเฉง มีศีลธรรม และมีภูมิปัญญาสูงที่สุดในมนุษยชาติ นอกจากนี้พ่อครัวชาวอเมริกันที่ชื่อ Sara Hale ก็ได้แสดงความเห็นในทำนองเดียวกันที่ว่าภาษาอังกฤษเข้าไปยึดครองอินเดียได้สำเร็จพิสูจน์ให้เห็นว่าคนที่กินเนื้อเหนือกว่าการเมืองโลก (Finlay, 1995, p. 48)

กระแสความนิยมด้านการบริโภคเนื้อวัวและแนวคิดเรื่องคุณประโยชน์ต่างๆ ของการบริโภคเนื้อสัตว์ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในกลุ่มข้าราชการ ปัญญาชน และนักปฏิรูปทำให้วัฒนธรรมการบริโภคเนื้อเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการเมืองญี่ปุ่นสมัยเมจิ ยิ่งไปกว่านั้นกระบวนการล้มล้างความเชื่อเรื่องการห้ามไม่ให้บริโภคเนื้อสัตว์ยังเป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับคำปฏิญาณ 5 ประการ (Five-Article Oath) ของจักรพรรดิเมจิใน 2 ข้อสุดท้ายที่กล่าวว่า ‘วัฒนธรรมอันชั่วร้ายและล้าสมัยในอดีตจะต้องถูกลบล้าง’ และ ‘ต้องแสวงหาความรู้จากทั่วทุกมุมโลกเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศ’ (Gordon, 2003, pp. 78-79)

สภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระแสความนิยมในการรับประทานเนื้อวัวในกลุ่มชาวญี่ปุ่นหัวก้าวหน้าเริ่มพัฒนาไปอย่างรวดเร็วโดยในช่วงปี ค.ศ. 1868-1869 มีเมนูอาหารเกี่ยวกับเนื้อวัวที่ได้รับความนิยมในชุมชนเมืองคือ “กินาเบะ” (Gyunabe) สตูว์เนื้อวัวตุ๋นกับซุชิโสะและซอสถั่วเหลืองซึ่งกลายมาเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมการบริโภคของคนในสังคมเมือง แม้ว่าในช่วงแรกๆ นั้นคนทั่วไปที่เริ่มหันมารับประทานสตูว์เนื้อวัวส่วนใหญ่จะเป็นพวกอันธพาลหรือพวกที่ชอบทำตัวแปลกแยกจากสังคมที่ชอบโอ้อวดว่าตนเองกินเนื้อวัว (Ishige, 2014, p. 150) แต่ก็ถือได้ว่าการบริโภคเนื้อวัวได้เข้ามาสู่ชีวิตประจำวันของผู้คนญี่ปุ่นแล้ว

กระแสนิยมการบริโภคกิวนาเบะนั้นซึ่งเดิมเคยอิงอยู่กับพื้นฐานเรื่อง ‘การกินเพื่อเป็นยา’ ซึ่งเชื่อว่าการรับประทานเนื้อสัตว์นั้นมีประโยชน์ต่อสุขภาพร่างกายประกอบกับการที่ผู้คนเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับชาวตะวันตกมากขึ้นทำให้การบริโภคเนื้อวัวซึ่งเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมของชาวตะวันตกดูเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และดึงดูดชาวญี่ปุ่นมากขึ้นไปด้วยพร้อมกันและเมื่อความนิยมในการรับประทานกิวนาเบะเพิ่มสูงมากขึ้นก็ส่งผลให้อัตราการบริโภคเนื้อวัวในโตเกียวเพิ่มขึ้นจากเดิม 1.5 ตัว/คน ในปี ค.ศ. 1868 เป็น 20 ตัว/คน ในปี ค.ศ. 1873 (Cwiertka, 2006, p. 33) และในช่วงปลายทศวรรษ 1870 ในเมืองโตเกียวก็มีบริษัทห้างร้านกว่าห้าร้อยแห่งที่มีเมนูกิวนาเบะให้บริการ (Ishige, 2014, p. 151)

ในปี ค.ศ. 1871 ผู้เขียนบทละครที่ชื่อ Kanagaki Robun (1829 - 1894) ได้แต่งหนังสือที่ชื่อ “อาคุระนาเบะ” (Aguranabe) (นังล่อมหม้อสุกี้) ซึ่งมีเนื้อหาเสียดสีวัฒนธรรมกระแสนิยมสมัยใหม่ในญี่ปุ่นสมัยเมจิ ซึ่ง John Mertz ได้วิเคราะห์หนังสือเล่มดังกล่าวและสรุปใจความสำคัญไว้ว่าการรับประทานเนื้อวัวในญี่ปุ่น ณ ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นแสดงถึง ‘การก้าวออกจากขอบเขตของวิถีปฏิบัติและความเชื่อตามกรอบของสังคมซึ่งมีมาตั้งแต่สมัย Edo ไปสู่ยุคใหม่แห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมของ “Tokyo” (Mertz, 2003) John Mertz ยังได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าการรับประทานเนื้อวัวมีบทบาทสำคัญในการสลายโครงสร้างตามลำดับชั้นทางสังคมในสมัย Tokugawa และช่วยเปิดโลกสมัยใหม่สู่คนธรรมดาสามัญในญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จากบทพูดของตัวละครตัวหนึ่ง ซึ่งหลงใหลวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งกล่าวว่า

ขอโทษทีเถอะครับ ผมอยากจะบอกว่า เนื้อวัว เป็นเนื้อที่มีรสชาติยอดเยี่ยมที่สุด มิใช่หรือ เมื่อคุณได้ลิ้มลองและคุ้นชินกับรสชาติของมันแล้วละก็ คุณจะไม่หันกลับไปรับประทานเนื้อกวาง หรือเนื้อหมีป่าอีกเลย ผมละสงสัยจริง ๆ ว่า ทำไมพวกเราไม่เคยรับประทานสิ่งที่รสชาติดีขนาดนี้มาก่อน ... พวกเราควรรู้สึกสำนึกและขอบคุณที่แม้แต่คนอย่างเรา ก็สามารถที่จะกินเนื้อวัวได้แล้ว ต้องขอบคุณที่ญี่ปุ่นมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศให้กลายเป็นเมืองที่มีอารยธรรมอย่างแน่นหนา แน่นนอนว่ายังมีพวกหัวทิบบ้านนอก บางคนที่ยังหลงเชื่อเรื่องมงายและคิดว่า การกินเนื้อสัตว์จะทำให้ตนเองแปดเปื้อน มีมลทิน จนไม่สามารถที่จะสวดอ้อนวอนต่อพระพุทธเจ้าหรือเทพเจ้าได้อีก ความเชื่อเหลวไหลพรรคนั้นแสดงให้เห็นว่าพวกเขาไม่เข้าใจถึงหลักความเป็นจริงของธรรมชาติ ... ในตะวันตก พวกเขารู้ไม่

ความเชื่อในเรื่องที่เหนือธรรมชาติ วิถีปฏิบัติของเขาอยู่เป็นหลักของ
วิทยาศาสตร์และนั่นทำให้พวกเขาสามารถประดิษฐ์คิดค้น
เครื่องจักรไอน้ำ หรือเรือกลไฟ ที่แสนวิเศษได้ (Keene, 1956, p.
32)

ความนิยมการบริโภคเนื้อวัวได้เริ่มขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง พร้อมกับการทำให้
การกินเนื้อวัวมีความหมายถึงความมั่งคั่งมากขึ้นดังที่ปรากฏในชื่อของอาหารชนิดหนึ่งว่า
“โคเชะ ดงบুরิ” (Kaika Donburi) (Civilized rice in a bowl ; civilized because the rice
was topped with meat) ที่เรียกว่ามีชิวโด้ก็เพราะมีเนื้อวางอยู่ด้านบนข้าวนั่นเอง (Reitan,
2009, p. 8)

2.2.3 การเปิดรับวัฒนธรรมการบริโภคเนื้อวัวของจักรพรรดิเมจิ

ดังที่ได้อภิปรายไว้ข้างต้นว่าในสมัยเมจิเริ่มมีกระบวนการที่พยายามจะจัดระบบอำนาจ
ใหม่โดยการคืนอำนาจการปกครองประเทศให้กับจักรพรรดิโดยจักรพรรดิเริ่มถูกสร้างให้
กลายเป็นศูนย์กลางและที่ยึดโยงของคนในประเทศซึ่งกระบวนการนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จัก
พรรดิเมจิต้องเปิดรับแนวคิดความมั่งคั่งร่ำรวยตามแบบตะวันตกเพื่อเป็นจุดยืนในการแสดง
อำนาจของตนที่จะพร้อมจะเป็นผู้นำรัฐไปสู่การปกครองสมัยใหม่ โดยในปี ค.ศ. 1872 ภายหลัง
จากการประกาศใช้กฎหมายนิคจิไก ไชไต จักรพรรดิเมจิ (Emperor Meiji) ได้มีการออกประกาศ
แถลงการณ์สู่สาธารณะชนว่าภายในพระราชวังก็มีการบริโภคเนื้อสัตว์และพระองค์เองก็เสวยทั้ง
เนื้อวัวและเนื้อแกะอยู่เป็นประจำ (Cwiertka, 2006, p. 24) เหตุการณ์นี้จึงเป็นจุดเปลี่ยนครั้ง
สำคัญที่ทำให้สถานภาพของเนื้อวัวและผู้ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป
อย่างชัดเจน

กล่าวได้ว่าการรับเอาวัฒนธรรมการบริโภคเนื้อสัตว์ของจักรพรรดิเมจิเป็นการกระทำ
เชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญซึ่งแสดงถึงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงประเทศญี่ปุ่นเพื่อพัฒนาไปสู่
ความเท่าเทียมกับประเทศตะวันตก ในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงให้ประเทศตะวันตกเห็นถึง
ความเป็นผู้นำของจักรพรรดิที่มีแนวคิดก้าวหน้าแบบสมัยใหม่ที่พร้อมจะนำพาประเทศไปสู่ความ
มั่งคั่งได้ซึ่งการเปิดรับการบริโภคเนื้อวัวโดยจักรพรรดิสามารถพิจารณาได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ
ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 : ภาพจักรพรรดิเมจิ มุทซุชิโตะ (Mutsuhito, Meiji Tenno)
ที่มา: Library of Congress, 2016

ภาพที่ 3: ภาพโรงแรมซีคิจิ ค.ศ. 1910 (Hotel Seiyoken, Tsukiji)
ที่มา: Sundberg, 2014-2016

ในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 1871 รัฐบาลญี่ปุ่นมีการจัดงานเลี้ยงเฉลิมฉลองวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระจักรพรรดิเมจิโดยมีการเชิญบุคลากร เจ้าหน้าที่และบุคคลสำคัญชาวต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศญี่ปุ่นมาร่วมงานเลี้ยงรับประทานอาหารค่ำพร้อมกันโดยโรงแรมซึ่งได้รับมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบในการจัดงานเลี้ยงในครั้งนี้คือ Hotel des Colonies หรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อ โรงแรม “ซีคิจิ” (Tsukiji หรือ โรงแรม “เยโดะ” (Yedo) ในอดีตโรงแรม Hotel des Colonies บริหารงานโดยชาวฝรั่งเศสชื่อ Monsieur Ruel และเป็นโรงแรมสไตล์ตะวันตกเพียงแห่งเดียวในกรุงโตเกียวในขณะนั้นซึ่งมีชื่อเสียงในการทำอาหารฝรั่งเศสที่มีความพิถีพิถันทั้งในขั้นตอนการจัดหา จัดเตรียม และคัดสรรวัตถุดิบอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบที่มีคุณภาพดีอีกทั้งยังมีพ่อครัวมืออาชีพชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ประกอบอาหาร (Cwierka, 2006, p. 13) โดยในช่วงศตวรรษที่ 19 ญี่ปุ่นนิยมใช้อาหารฝรั่งเศสในการจัดงานพิธีการหรืองานเลี้ยงต้อนรับทางการทูตเป็นหลักและวัตถุดิบในอาหารจานหลัก (Entree) มีการใช้เนื้อวัวเป็นส่วนประกอบ

รายการอาหารในงานเลี้ยงฉลองวันคล้ายวันพระราชสมภพ (ภาษาฝรั่งเศส) (Cwierka, 2006, p. 13)

POTAGE

Puree de crevettes a la Bisque

RELEVÉ

Bouchees Saumon a la Genevoise

HORS D'OEUVRE

Bouchees a la Bechamel

ENTREES

Roast beef au madere

Tendrons de chevreuil a' la Poirade

Canelons de volaille au Supreme

LEGUMES

Petits pois a l'Anglaise

Celeri au Jus

ROTIS

Pate de gibier Truffe

Salantine en belle rue

Sigot de mouton Roti

Chapous Truffes

ENTREMETS

Pudding a la Diplomate

Macedoine de fruit au kirch

Nougat Monte

DESSERT ASSORTI

ในอดีตเมื่อครั้งที่มีการย้ายเมืองหลวงของญี่ปุ่นจากเกียวโตมาสู่โตเกียวในปี ค.ศ. 1868 โรงแรมซิดิจิกิเคยได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการจัดงานเลี้ยงสไตล์ยุโรปให้แก่สำนักพระราชวังอยู่เป็นประจำ กล่าวได้ว่าในช่วงเวลานั้นโรงแรมซิดิจินับเป็นโรงแรมที่ให้บริการอาหารตะวันตกเพียงแห่งเดียวที่เป็นที่มียอดนิยมและเป็นที่ยอมรับมากที่สุดไนโตเกียว

พิธีการเลี้ยงฉลองวันพระราชสมภพของพระจักรพรรดิที่มีการเชิญเจ้าหน้าที่ชาวต่างประเทศด้านการทูตมาร่วมรับประทานอาหารค่ำกันนี้เริ่มมีขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1869 ซึ่งก่อนที่พระราชวังไนโตเกียวจะสร้างเสร็จในปี ค.ศ. 1888 พิธีการฯ จะจัดขึ้นที่ “เอ็นเรียวกัง”

(Enryokan) ซึ่งเป็นบ้านพักรับรองที่ตั้งอยู่ในพระราชวัง Hama Detached Palace ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้รับรองขุนนางจากสก็อตแลนด์โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1872 โรงแรม Tsukiji ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดพิธีการและงานเลี้ยงแบบตะวันตกให้แก่สำนักพระราชวังและยังเป็นโรงแรมชั้นสูงสไตล์ตะวันตกแห่งแรกที่ชาวญี่ปุ่นเป็นเจ้าของโดยผู้ที่เป็นเจ้าของโรงแรมดังกล่าวคือ Katamura Shigetake ผู้ซึ่งเคยเป็นข้ารับใช้ของ Iwakura Tomomi (1825-1883) ขุนนางและนักการเมืองชั้นสูงในสมัยดังกล่าว (Cwierka, 2006, p. 14)

อาจกล่าวได้ว่างานเลี้ยงเฉลิมฉลองฯ ในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 1871 นั้น จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่การทูตชาวตะวันตก อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้แสดงถึงนัยสำคัญ 2 ประการที่แสดงถึงอิทธิพลและความเกี่ยวข้องของสัมพันธไมตรีซึ่งวัฒนธรรมอาหารตะวันตกเริ่มส่งผลต่อการเมืองญี่ปุ่นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ของญี่ปุ่นคือ

(1) การนำเอาวัฒนธรรมการรับประทานอาหารค่ำแบบตะวันตกที่มีเนื้อวัวเป็นส่วนประกอบหลักมาใช้ในโอกาสหรือพิธีการทางการทูตรวมถึงพิธีเฉลิมฉลองต่างๆ ของประเทศเริ่มกลายมาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงถึงอำนาจทางการเมืองในระบอบการปกครองสมัยใหม่ กล่าวคือการจัดงานเลี้ยงแบบตะวันตกถูกออกแบบเพื่อให้ขุนนางหรือบุคคลชั้นสูงจากชาติตะวันตกเกิดความพึงพอใจในความสามารถของญี่ปุ่นในการรับเอาวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติแบบตะวันตกซึ่งถือว่ามีความเจริญก้าวหน้ามากกว่ามาใช้ในประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงถึงอำนาจของรัฐบาลญี่ปุ่นผ่านการยึดโยงกับ “ตะวันตก” ด้วย

(2) ในปี ค.ศ. 1871 ถือเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นพยายามหามาตรการหรือวิธีดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนภาพลักษณ์จักรพรรดิให้กลายมาเป็นผู้ปกครองแบบสมัยใหม่และปรับเปลี่ยนญี่ปุ่นไปสู่ความเป็นประเทศที่ทันสมัยและโดยการที่กำหนดให้วันพระราชสมภพของจักรพรรดิเป็นวันหยุดประจำชาติโดยมีการเฉลิมฉลองด้วยงานเลี้ยงแบบตะวันตกนั้นแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมตะวันตกถูกนำมาเชื่อมโยงเข้ากับสถานะของผู้นำประเทศญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว

พิธีการเฉลิมฉลองวันพระราชสมภพของพระจักรพรรดิในปี ค.ศ. 1871 นั้น เกิดขึ้นโดยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น นั่นคือการก่อรัฐประหารโดยซามูไรจากแคว้นทางตอนใต้และตะวันตก ในปี ค.ศ. 1868 ซึ่งร่วมมือกันเข้ายึดพระราชวังในเกียวโตเพื่อทรงอำนาจให้แก่พระจักรพรรดิซึ่งในขณะนั้นมีอายุเพียง 16 ปี นำมาสู่การปฏิรูปบ้านเมืองและการเปลี่ยนยุคสมัยการปกครองมาสู่ยุค “เมจิ” (ยุคแห่งการรู้แจ้ง)

ในระยะแรกการจัดพิธีการหรืองานเลี้ยงแบบตะวันตกในญี่ปุ่นจะมีขึ้นเพียงเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่การทูตหรือผู้นำของประเทศตะวันตกที่พำนักอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการจัดงานเลี้ยงแบบตะวันตกก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในเวลาต่อมา โดยในปี ค.ศ. 1871 รัฐบาลมีการจัดงานเลี้ยงอาหารแบบตะวันตกให้แก่เจ้าหน้าที่ชาวญี่ปุ่นโดยที่ไม่มีชาวต่างชาติเข้าร่วมแม้แต่คนเดียวเป็นครั้งแรก (Cwiertka, 2006, p. 18) การดำเนินการดังกล่าวนี้เป็นไปโดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับวัฒนธรรมตะวันตกทั้งในเรื่องประเภทของอาหารและมารยาทในการรับประทานอาหารให้แก่ข้าราชการและขุนนางชาวญี่ปุ่น เนื่องจากชนชั้นสูงและข้าราชการของญี่ปุ่นและตะวันตกเริ่มมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กันมากขึ้นในงานพิธีหรือโอกาสต่างๆ จึงทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นมุ่งที่จะส่งเสริมให้ชนชั้นนำและข้าราชการสามารถปฏิบัติตัวได้อย่างเหมาะสมตามกาลเทศะแบบตะวันตกให้มากยิ่งขึ้น และในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองได้มีการตีพิมพ์หนังสือชื่อ “เซโย อิโชคุจุ” (Seiyō Ishokujū) (เสื้อผ้า อาหาร และบ้านสไตล์ตะวันตก) ขึ้น แต่งโดยฟุคุซาวา ยูคิจิ ซึ่งถือเป็นหนังสือที่อธิบายถึงควมมีอารยธรรมของตะวันตกเล่มแรกในญี่ปุ่นโดยมีการบรรยายถึงวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติแบบตะวันตกอย่างละเอียดลึกซึ้ง แนะนำผู้อ่านชาวญี่ปุ่นถึงวิธีการรับประทานอาหาร การแต่งกาย และแม้แต่การขับถ่ายตามแบบตะวันตกที่ถูกต้องเหมาะสมเลยทีเดียว (Meech-Pekarik, 1987, p. 65)

ความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับในสายตาของชาติตะวันตกของญี่ปุ่นถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความพยายามทำให้เป็นตะวันตกมากขึ้นในทุกๆ รายละเอียดของญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1887 ญี่ปุ่นได้ทำสัญญาจ้าง Ottmar von Mohl อดีตขุนนางรับใช้ จักรพรรดินี Augusta และจักรพรรดิ Wilhem แห่งกรุงเบอร์ลินเพื่อให้มาเป็นที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับมารยาท ธรรมเนียมปฏิบัติตามแบบฉบับยุโรปให้แก่ข้าราชการในราชสำนักญี่ปุ่นเพื่อทำให้ดูมีความทันสมัยมากขึ้น ในช่วงเวลาที่ Von Mohl เดินทางมาถึงญี่ปุ่นนั้นก็เป็นเวลาเดียวกันกับที่พระราชวังใหม่ในกรุงโตเกียวสร้างเสร็จสมบูรณ์พอดีซึ่งก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยทำให้ภาพพจน์ของราชสำนักญี่ปุ่นอยู่ในมาตรฐานของตะวันตกมากยิ่งขึ้นโดยความพยายามของญี่ปุ่นในการปรับเปลี่ยนประเทศของตนเองนี้เริ่มปรากฏผลในช่วงปี ค.ศ. 1894 ซึ่งสามารถเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงได้จากบันทึกของ Mary Crawford Fraser (1851-1922) ซึ่งได้เล่าถึงบรรยากาศงานเลี้ยงฉลองครบรอบแต่งงาน 25 ปี ของราชวงศ์ญี่ปุ่นคู่หนึ่งซึ่งจัดขึ้น ณ พระราชวังในกรุงโตเกียวโดยเชิญแขกมาร่วมงานกว่า 800 คนไว้ดังนี้

การจัดงานเลี้ยงอาหารค่ำเป็นไปอย่างน่าชื่นชม ทั้งอุปกรณ์เครื่องมือ
เครื่องใช้แบบตะวันตก ถ้วยชาม เครื่องเงิน และผ้าลินิน ที่ถูกจัดไว้

อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย การให้บริการก็สมบูรณ์แบบ มีเด็กเสิร์ฟ 1 คน ต่อจำนวนแขกผู้เข้าร่วมงานทุก ๆ 2 คน และแม้ว่าเด็กเสิร์ฟเหล่านี้ จะมีจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้รับกวนแขกที่อยู่ในงาน แต่ละคนคอยให้บริการอย่างเจียวๆ ภายใต้อุณหภูมิแบบสปีดร้อนกขลิบทองยาวตลอดแนว ในขณะที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ก็อยู่ในชุดสีขาว ประดับด้วยทองเครื่องเพชร และพลอยต่าง ๆ และผู้ชายก็อยู่ในชุดสูทแบบสากล (Cwiertka, 2006, p. 19)

นอกจากนี้ Ella M. Hart Bennett ผู้เข้าร่วมงานในคืนเดียวกันก็ได้กล่าวถึงพลเอกชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งซึ่งไม่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้เลยแต่พยายามสร้างความสนุกสนานให้กับเธอโดยการเอาเศษขนมปังมาฉีกให้เป็นรูปสัตว์ รูปทหาร ฯลฯ และในแต่ละเมนูอาหารเขาก็จะขออนุมัติเพิ่มเสมอๆ จนสุดท้ายก็มีเศษขนมปังที่ประกอบขึ้นเป็นรูปต่างๆ เต็มโต๊ะอาหารไปหมด (Cortazzi, 2012, p. 135) จะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษ 1890 แม้ว่าชาวญี่ปุ่นจะยังไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ก็ตามแต่ดูเหมือนว่าชนชั้นนำของญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับวัฒนธรรมการบริโภคแบบตะวันตกเป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาถึงความพยายามในการเรียนรู้วัฒนธรรมการบริโภคแบบตะวันตกในทุกๆ ด้านของญี่ปุ่นซึ่งกล่าวได้ว่าแตกต่างกับวิถีปฏิบัติของตนเองอย่างสิ้นเชิง ไม่เพียงแต่ด้านรูปแบบลักษณะและรสชาติของอาหารเท่านั้นแต่รวมถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ในการรับประทานนั้นยังแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงอีกด้วยแค่การที่ต้องนั่งบนเก้าอี้และใช้ช้อนส้อมหรือมีดก็ถือเป็นเรื่องยากสำหรับชาวญี่ปุ่นที่ไม่คุ้นเคยแล้ว ยังไม่รวมถึงรสชาติของอาหารตะวันตก อาทิเช่น เนย เนื้อวัว หรือไวน์ ซึ่งชาวญี่ปุ่นไม่เคยลิ้มรสมาก่อนเลยในอดีต ยิ่งไปกว่านั้นในงานเลี้ยงแบบตะวันตกจะเน้นให้ผู้เข้าร่วมต้องแต่งกายด้วยชุดฟอรั่มตามแบบตะวันตกด้วยซึ่งนั่นก็ถือเป็นเรื่องใหม่และท้าทายสำหรับชนชั้นสูงของญี่ปุ่นแล้ว ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการเข้ามาของวัฒนธรรมอาหารตะวันตกในญี่ปุ่นนั้นมีความหมายมากกว่าแค่การเปลี่ยนแปลงเมนูอาหารเท่านั้น

กล่าวได้ว่าการดำเนินนโยบายต่างๆ ของญี่ปุ่นเพื่อพัฒนาประเทศภายใต้คำขวัญ “บุนเม ไคเซ” (Bunmei Kaika) นั้นได้แบ่งชีวิตของชาวญี่ปุ่นโดยเฉพาะชนชั้นสูงออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนตะวันตกและส่วนญี่ปุ่น (Cwiertka, 2006, p. 20) และด้วยชีวิตที่วิถีชีวิตของปัญญาชน ชนชั้นสูง และข้าราชการของญี่ปุ่นในสมัยเมจิส่วนใหญ่ยังคงผูกพันอยู่กับส่วนของความเป็นญี่ปุ่นมากกว่าความเป็นตะวันตกจึงเข้าไปผูกอยู่กับการจัดพิธีการต่างๆ ของรัฐมากกว่า ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นการจะแบ่งแยกว่าอะไรคือความเป็นตะวันตกและอะไรคือความเป็นญี่ปุ่นนั้นก็ยังคง

ไม่ชัดเจนนักอย่างไรก็ตามในท้ายที่สุดความเป็นตะวันตกซึ่งถูกรัฐรับเข้าไปใช้และปฏิบัติก็เริ่มผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติของคนในทุกชนชั้นในสังคมญี่ปุ่นในเวลาต่อมา (Fujitani, 1996, pp. 19-21)

การที่วิถีชีวิตของชนชั้นสูงในญี่ปุ่นต้องสัมผัสกับวัฒนธรรมทั้ง 2 แบบดังกล่าวข้างต้น เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เรียกว่า “วะโชคุ” (อาหารญี่ปุ่น) (Washoku) ขึ้น คำว่า “อาหารญี่ปุ่น” นี้ถูกใช้เพื่อเรียกอาหารท้องถิ่นดั้งเดิมของญี่ปุ่นให้แยกออกจากวัฒนธรรมอาหารตะวันตกที่เรียกว่า “โยโชคุ” (Yoshoku) ซึ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ในประเทศ ประเด็นสำคัญก็คือผลของความพยายามในการรับเอาวัฒนธรรมอาหารตะวันตกโดยเฉพาะการบริโภคเนื้อวัวเข้ามาสู่สังคมญี่ปุ่นในสมัยเมจินี้ส่งผลกระทบมากกว่าที่คาดการณ์ไว้ในตอนต้นซึ่งรัฐบาลต้องการแสดงให้เห็นถึงการมีอำนาจและความชอบธรรมในการปกครองของรัฐบาลใหม่ต่อคู่ตรงข้ามทางการเมืองภายในและพยายามที่จะทำให้ตนเองเป็นที่ยอมรับในสายตาของชนชั้นสูงของตะวันตกเท่านั้น

ในช่วงปลายของศตวรรษที่ 19 อาหารและเครื่องดื่มของตะวันตกก็เริ่มแพร่กระจายเข้าไปสู่ภาคครัวเรือนของชนชั้นสูงโดยสมบูรณ์ (Lebra, 1995, pp. 187-189) โดยในปี ค.ศ. 1889 Mary Crawford Fraser ได้อธิบายถึงความคุ้นเคยของข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐบาลญี่ปุ่นที่มีต่ออาหารตะวันตกแม้จะไม่สามารถใช้ภาษาตะวันตกได้เลยไว้อย่างนี้

การเข้าร่วมงานเลี้ยงเฉลิมฉลองของญี่ปุ่นนั้น ไม่ได้ทำให้เราได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นซักเท่าไร เพราะการจัดงานก็ดำเนินไปในรูปแบบเดียวกันกับงานเลี้ยงหรืองานปาร์ตี้ใน กรุงโรม ปารีส หรือเวียนนา จะต่างกันก็เพียงแต่ การที่เราได้เข้าไปอยู่ในวงล้อมของเจ้าหน้าที่หรือข้าราชการระดับสูงที่ไม่มีใครแม้แต่คนเดียวที่สามารถพูดภาษาตะวันตกได้... (Cwierka, 2006, p. 21)

อย่างที่ได้อ้างไว้ข้างต้นงานเลี้ยงฉลองแบบตะวันตกนั้นไม่ได้ถูกจัดขึ้นเพียงเพื่อสร้างความประทับใจและทำให้ชาวตะวันตกยอมรับว่าญี่ปุ่นสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ความมีอารยธรรมตามแบบตะวันตกได้แล้วเท่านั้นแต่ยังถูกใช้เพื่อแสดงถึงศักยภาพและอำนาจให้แก่ผู้นำทางการเมืองภายในประเทศโดยอาศัยความพยายามในการเชื่อมโยงวัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้ากับภาพของความเป็นตะวันตกซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นกลุ่มประเทศตะวันตกถือว่ามีอำนาจก้าวหน้าและพัฒนาไปไกลกว่าญี่ปุ่น ดังนั้นชนชั้นนำในญี่ปุ่นที่มีโอกาสเรียนรู้และทำความเข้าใจ

รู้จักกับวัฒนธรรมตะวันตกก่อนหน้านี้จึงกลายมาเป็นผู้สร้างภาพลักษณ์และผู้นำของยุคสมัยใหม่ยิ่งช่วยตอกย้ำจุดยืนที่เหนือกว่าชนชั้นอื่นๆ ในสังคม โดยตั้งแต่สมัยเมจิเป็นต้นมาความเชื่อมโยงกับความเป็นตะวันตกโดยเฉพาะเรื่องการรับประทานอาหารตะวันตกเริ่มถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ละเอียดย่อน ท้นสมัย ความมีชื่อเสียงและเกียรติยศของคนในสังคม แนวคิดดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบอย่างสำคัญที่ทำให้การรับวัฒนธรรมอาหารตะวันตกเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างรวดเร็วในทุกชนชั้นของสังคมญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามการเข้าถึงอาหารตะวันตกของชาวญี่ปุ่นก็แตกต่างกันตามฐานะไป ยกตัวอย่างเช่น ในกลุ่มชนชั้นกลางที่อาศัยในเขตตัวเมืองก็เริ่มหันมาบริโภคเนื้อวัว เบียร์ และขนมปังปิสิตักของตะวันตกเป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ยังเกิดขึ้นในกลุ่มชนชั้นแรงงานซึ่งเริ่มหันมาบริโภคอาหารตะวันตกโดยเฉพาะเนื้อวัวเพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยยกระดับสถานะทางสังคมของตนเองให้สูงขึ้นได้จากความที่เป็นอาหารของชนชั้นสูงหรือคนในเมือง เป็นต้น

ในขณะเดียวกันจักรพรรดิในสมัยเมจิซึ่งเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ประจำชาติก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตัวเองและพยายามแสดงให้เห็นถึงการยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศและด้วยความที่พระบิดาของพระจักรพรรดิทรงเป็นผู้ที่ปฏิเสธรัฒนธรรมตะวันตกในทุกๆ ด้านและมีความชิงชังชาวต่างประเทศยิ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้จักรพรรดิเมจิต้องพยายามอย่างมากในการพิสูจน์ให้เห็นว่าญี่ปุ่นพยายามอย่างเต็มที่ที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อก้าวไปสู่ความทันสมัยโดยเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามดังกล่าวได้เป็นอย่างดีคือการประกาศสู่สาธารณชนเรื่องการบริโภคเนื้อวัวในพระราชวังรวมไปถึงการเปลี่ยนฉลองพระองค์ของจักรพรรดิเป็นแบบเสื้อหางยาวซึ่งมีตะขอยึดแบบตะวันตกและการเปลี่ยนผมใหม่และเริ่มไว้หนวดเคราแบบชาวตะวันตก เป็นต้น (Keene, 2002, pp. 194-213)

ในศตวรรษที่ 19 ประชาชนทั่วไปในญี่ปุ่นไม่ได้มีความรู้ถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชาติหรือภาพลักษณ์ของจักรพรรดิในฐานะสัญลักษณ์ของประเทศที่ชัดเจน วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่างๆ ก็แตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่หรือท้องถิ่นโดยไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นการจัดพิธีการเฉลิมฉลองต่างๆ ของพระราชวังจึงกลายมาเป็นกลยุทธ์สำคัญที่รัฐบาลจะใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการหลอมรวมคนในชาติและสร้างให้กลายเป็นพลเมืองยุคใหม่ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิ (Fujitani, 1996, p. 4) ซึ่งการบริโภคเนื้อวัวถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการดังกล่าว

3. บทสรุป

การปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจินั้น ไม่ใช่เพียงแค่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบริโภคอาหารธรรมดาๆ เท่านั้น หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริโภคที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับอิทธิพลของต่างประเทศกับความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ของประเทศญี่ปุ่นตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชนชั้นเชิงอำนาจของผู้ที่บริโภคหรือผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อวัวอย่างมีนัยสำคัญ

การปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจินั้นเป็นไปตามกรอบแนวคิดของทฤษฎีความเกี่ยวพันที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายในที่ประสานกันและก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในสังคม

ปัจจัยภายนอกที่สำคัญได้แก่การแผ่ขยายอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ลัทธิจักรวรรดินิยมได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในทวีปเอเชีย โดยประเทศตะวันตกประเทศแรกที่สามารถเข้ามายังประเทศญี่ปุ่นได้ก็คือ สหรัฐอเมริกา โดยในปีค.ศ. 1853 กองทัพเรืออเมริกันนำโดยนายพลแมทธิว เพอร์รี ได้เดินทางมาปิดอ่าวที่เมืองเอโดะเพื่อขอทำสนธิสัญญาทางการค้าโดยในขณะนั้นสหรัฐอเมริกามีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีเหนือกว่าญี่ปุ่นมาก ประกอบกับความแตกแยกวุ่นวายทางการเมืองในญี่ปุ่น ณ ช่วงเวลาดังกล่าว ญี่ปุ่นจึงต้องยอมทำสนธิสัญญา คะนะงะวะ (Kanagawa Treaty) กับสหรัฐอเมริกาหลังจากนั้นไม่นานประเทศตะวันตกอีกหลายประเทศอาทิเช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ก็เริ่มเข้ามาขอทำสนธิสัญญาเช่นเดียวกัน

เมื่อชาวตะวันตกได้เริ่มเข้ามาอยู่อาศัยตามเมืองท่าของญี่ปุ่นก็ได้นำเข้าวัฒนธรรมการบริโภคของตนเองมาใช้ด้วยจึงเริ่มมีการนำเข้าเนื้อสัตว์จากต่างประเทศเข้ามารับประทานบริโภคในญี่ปุ่นทำให้คนญี่ปุ่นเริ่มมีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมการบริโภคแบบตะวันตกอย่างใกล้ชิดมากขึ้น กล่าวได้ว่าการเข้ามาของชาติตะวันตกเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวในประเทศได้ง่ายยิ่งขึ้น

อิทธิพลของปัจจัยภายนอกนี้ได้ส่งผลสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายในสังคมญี่ปุ่นสามประการที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัว ประการแรก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรัฐไปสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายนอกประเทศคือการขยายอำนาจและล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจตะวันตกซึ่งทำให้ญี่ปุ่นต้องเร่งพัฒนาและปรับปรุงประเทศให้มี

ความทันสมัย มีอารยะเพื่อไม่ให้ตกอยู่ใต้อาณานิคมของชาติตะวันตกซึ่งก็นำไปสู่การรับเอาวัฒนธรรมต่างๆ ของชาติตะวันตกซึ่งทำให้ญี่ปุ่นต้องเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนเองที่ล้าหลังหรือมลาย นันรวมไปถึงการยกเลิกการห้ามไม่ให้บริโภคเนื้อวัวด้วย

การเปลี่ยนรูปร่างสู่รัฐสมัยใหม่ได้ก่อให้เกิดการจัดความสัมพันธ์ลักษณะใหม่ระหว่างรัฐกับผู้อยู่ใต้อาณาจักรส่งผลทำให้เกิดการสร้าง “พลเมือง” ขึ้นนี้ คำศัพท์ญี่ปุ่นที่แทนความหมาย “พลเมือง” ใหม่ขึ้นคือคำว่า “มินโซกุ” (Minzoku) พร้อมกับการสร้างคำที่หมายถึง “ชาติ” ขึ้นมาได้แก่คำว่า “โคะคุมิน” (Kokumin) กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจเช่นนี้จึงทำให้เปิดโอกาสให้แก่การเคลื่อนไหวของปัญญาชนได้อย่างมีพลังในเรื่องต่างๆ

ประการที่สองได้แก่ การเคลื่อนไหวของกลุ่มปัญญาชนซึ่งถือเป็นแรงผลักดันจากภายในประเทศของตนเองที่ต้องการให้ประเทศชาติและประชาชนกลายเป็นผู้ที่มีความอารยะ (Civilization) ซึ่งก็รวมถึงการกลับมารณรงค์ให้คนหันมาบริโภคเนื้อวัวซึ่งนับเป็นการก้าวพ้นออกจากวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมของญี่ปุ่นมีมาตั้งแต่สมัยเอโดะด้วย

ประการสุดท้าย ได้แก่ การเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกของจักรพรรดิเมจิซึ่งก็ถือเป็นแรงผลักดันจากภายในประเทศภายใต้ความพยายามในการรวมศูนย์ฯ อำนาจคืนจากไคเมียว ซึ่งปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระมาตั้งแต่สมัยเอโดะนั้น จักรพรรดิเมจิจำเป็นต้องแสดงให้ประชาชนเห็นถึงความเป็นผู้นำที่เป็นผู้มีอารยะตามแบบตะวันตกซึ่งจะนำพาประเทศให้พัฒนาและไม่ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของชาติตะวันตกได้ซึ่งกระบวนการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ก็คือประกาศยอมรับการบริโภคเนื้อวัวและหันกลับมาส่งเสริมคนในชาติหันมาบริโภคซึ่งเป็นการแสดงออกว่าญี่ปุ่นสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองไปสู่ความมีอารยะตามแนวคิดของชาติตะวันตกได้และอีกนัยหนึ่งยังเป็นการแสดงอำนาจของสถาบันกษัตริย์ให้คนในชาติเห็นไปด้วยพร้อมกัน

ปัจจัยสำคัญดังกล่าวนี้ ทั้งจากภายนอกและปัจจัยภายในประเทศได้ประสานเชื่อมโยง (linkage) จนทำให้เกิดแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิวัติการบริโภคเนื้อวัวขึ้นในประเทศญี่ปุ่นสมัยเมจิและส่งผลกระทบต่อเนื่องต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่นอย่างสำคัญ

บรรณานุกรม

- Andressen, C. (2002). *A Short History of Japan From Samurai to Sony*. Crows Nest NSW: South Wind Productions.
- Cortazzi, H. (2012). *Victorians in Japan*. London: Bloomsbury Publishing plc.
- Cwierka, K. J. (2006). *Modern Japanese Cuisine: Food, Power and National Identity*. London: Reaktion Books Ltd.
- Finlay, M. R. (1995). Early marketing of the theory of nutrition: the science and culture of Liebig's extract of meat. *The Science and Culture of Nutrition*, p. 48.
- Finlay, M. R. (1995). Early Marketing of the Theory of Nutrition: The Science and Culture of Liebig's Extract of Meat. *The Science and Culture of Nutrition*, p. 48.
- Fujitani, T. (1996). *Splendid Monarchy*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Gordon, A. (2003). *A Modern History of Japan From Tokugawa Times to the Present*. New York: Oxford University Press.
- Ishige, N. (2014). *The History and Culture of Japanese Food*. New York: Routledge.
- Keene, D. (1956). *Modern Japanese Literature: An Anthology*. New York.
- Keene, D. (2002). *Emperor of Japan Meiji and His World, 1852- 1912*. New York: Columbia University Press.
- Lebra, T. S. (1995). *Above the Clouds*. Berkeley Los Angeles London: University of California Press.
- Library of Congress, W. (2016, January 28). Retrieved from Encyclopedia Britannica: <https://global.britannica.com/biography/Meiji>

- Meech-Pekarik, J. (1987). *The World of the Meiji Print: Impressions of a New Civilization*. Newyork and Tokyo: Weatherhill.
- Mertz, J. P. (2003). *Novel Japan: spaces of nationhood in early Meiji narrative, 1870-88*. Ann Arbor, Michigan: U of M Center For Japanese Studies.
- Mowat, P. (2009). Meat and Modernity: Changing Perceptions of Beef in the Making of Modern Japan. *Cross-sections, The Bruce Hall Academic Journal*.
- Nishijima, G. W. (1997). Japanese Buddhism and the Meiji Restoration. *The American Academy of Religion & Society of Biblical Literature* (p. 15). San Francisco, California: Windbell Publications Ltd.
- Potteau, J. - P. (2016, January 28). Retrieved from PittRivers Museum: <http://www.prmprints.com/image/794860/fukuzawa-yukichi>
- Reitan, R. M. (2009). *Making a Moral Society: Ethics and the State in Meiji Japan*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Sundberg, S. (2014-2016). Retrieved from Old Tokyo Vintage Japanese Postcard Museum: <http://www.oldtokyo.com/tsukiji-foreign-settlement-c-1900/>
- Yukiji, F. (1973, January). *An Outline of a Theory of Civilization*. (D. A. Hurst, Trans.) Tokyo: Sophia University Press.
- สุรางค์ศรี ตันเสียงสม. (2551). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

**ผลกระทบการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)- เขตเศรษฐกิจพิเศษ
เมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน***
**The Impacts of Maesot (Thailand)-Myawaddy Special Economic
Zone (Myanmar) Under ASEAN Economic Community**

พิทยา สุวคันธ์^a, กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์^b, ศิวริน เลิศภูษิต^c และทัชชกร บัวล้อม^d

Pittaya Suvakunta^a, Kanokwan Uthongsap^b, Sivarin Lertpusit^c and Tatchakorn Bualom^d

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “ผลกระทบการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองจากนโยบายการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยใช้วิธีวิจัยการวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษาพบว่าผลกระทบทางเศรษฐกิจจะเกิดการย้ายฐานการผลิตจากเขตเศรษฐกิจแม่สอด-เมียวดีไปสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวาซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีความพร้อมทั้งในแง่พื้นที่และระบบสาธารณูปโภค ส่วนในพื้นที่แม่สอด-เมียวดีจะมีกิจกรรมการค้าและการขนส่งเพิ่มขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและมูลค่าการค้า ในส่วนผลกระทบทางการเมืองส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเมียนมาในทิศทางที่มีความใกล้ชิดกันมากขึ้นขณะเดียวกันความสัมพันธ์ของหน่วยงานในพื้นที่ของเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-

* บทความนี้เขียนขึ้นก่อนการจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ มิถุนายน 2557 ในสมัยรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

abcd วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง เลขที่ 248 หมู่ 2 ถนนลำปาง-เชียงใหม่ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง 52190. ผู้เขียนหลัก, อีเมลติดต่อ: kickkujung501@yahoo.com

abcd College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University Lampang Center 248 M.2 Lampang - Chiangmai Rd., Hangchat, Lampang 52190. Corresponding author, E-mail: kickkujung501@yahoo.com

เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา) มีความร่วมมือทั้งในเรื่องนโยบาย กฎระเบียบ ข้อตกลง และมาตรการต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ร่วมกัน

คำสำคัญ: ผลกระทบ, เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

Abstract

This research is entitled “The Impacts of Maesot (Thailand)–Myawaddy Special Economic Zone (Myanmar) Under ASEAN Economic Community”. The purpose of this research was to study the economic and political impacts of the policy under ASEAN Economic Community. A documentary research method was used in this research. The results of the study were as follows: First, the economic impacts are the movement of production based on Maesot-Myawaddy Special Economic Zone to Thilawa Special Economic Zone and the increasing of trade and transportation in value and volume. Second, the political impact if the development of a good relationship between Thai and Myanmar Governments. To get the economic relations and benefits, there are the cooperation in policies, regulations, agreements, and measures.

Keywords: Impacts, Maesot-Myawaddy Special Economic Zone, ASEAN Economic Community

1. บทนำ

จากโครงการพัฒนาเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) ซึ่งเชื่อมโยงเมียนมา ไทย สปป.ลาว และ เวียดนาม โดยมีจุดเชื่อมต่อจากฝั่งตะวันตกของภูมิภาคผ่านชายแดนเมียนมา-ไทย คือ เมาะละหม่าง-เมียวดี (เมียนมา)-แม่สอด-พิษณุโลก-ขอนแก่น-มุกดาหาร (ไทย) ข้ามสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 2 ไปยังแขวงสะหวันนะเขต-แดนสะหวัน (สปป.ลาว) และผ่านออกชายแดนลาว-เวียดนามที่เมืองลาวบาวและมุ่งตรงไปสู่ฝั่งตะวันออกของภูมิภาคเข้าสู่เมืองเว้และไปสิ้นสุดที่เมืองดานังซึ่งเป็นเมืองท่าอันดับ 3 ของเวียดนาม (สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา, 2553) หาก

มองในเชิงยุทธศาสตร์การค้าแล้ว เส้นทางดังกล่าวนับว่าเป็นเส้นทางที่มีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นเส้นทางที่เชื่อมการขนส่งสินค้าจากทะเลอันดามันออกสู่ทะเลจีนใต้และนั่นเป็นเหตุผลสำคัญที่ดึงดูดความสนใจของทั้งภาครัฐและเอกชนของไทยและเมียนมารวมไปถึงนักลงทุนต่างชาติ ในส่วนของประเทศไทย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นเมืองหน้าด่านด้านตะวันตกสุดของประเทศไทยบนเส้นทางสาย EWEC ในทำนองเดียวกัน เมืองเมียวดีถูกจัดเป็นหนึ่งในเมืองชายแดนที่สำคัญอีกทั้งยังเป็นเมืองหน้าด่านด้านตะวันออกสุดของเมียนมาที่มีพื้นที่เชื่อมต่อกับประเทศไทยเมื่อพิจารณาลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของเมืองทั้งสองประกอบกับความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้กรอบความร่วมมือในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) และกรอบการพัฒนาภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) จึงทำให้อำเภอแม่สอดและเมืองเมียวดีได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานร่วมกันในลักษณะบ้านพี่เมืองน้อง (Sister Cities) โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาพื้นที่เมียวดีให้เป็นศูนย์กลางการค้า (Trading Center) โดยรูปแบบของการค้ามุ่งเน้นที่ธุรกิจเครื่องนุ่งห่ม (Garment) เพื่อส่งสินค้ากลับมายังประเทศไทยและการขยายตัวของการค้าข้ามแดน (Cross Border Trade) หรืออาจจะมีการส่งผ้าผืนจากไทยเพื่อไปตัดเย็บและบรรจุในฝั่กเมียนมา (Cutting Making and Packing : CMP) เพื่อส่งกลับมายังประเทศไทยซึ่งรัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญในการเชื่อมต่อระหว่างอำเภอแม่สอดและเมืองเมียวดีจึงได้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือสร้างถนนจากแม่สอดไปยังเมืองเมียวดีเป็นระยะทาง 17.35 กิโลเมตร (หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย, 2554)

ขณะเดียวกันรัฐบาลเมียนมาได้เห็นความสำคัญของพื้นที่เมียวดีจึงทำให้รัฐบาลเมียนมาเร่งจัดทำเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเมียวดี (Myawaddy Border Trade Zone) ซึ่งมีพื้นที่พัฒนารวม 460 ไร่ แบ่งเป็นสำนักงานและศูนย์กระจายสินค้า (Distribution Center) ส่วนตรวจสอบสินค้าและช่องทางสำหรับพิธีการทางด้านศุลกากร 180 ไร่ และพื้นที่สำหรับอาคารขนถ่ายสินค้าขนาดใหญ่ รวมไปถึงพื้นที่สำหรับการพาณิชย์ประมาณ 300 ไร่ ซึ่งพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดีถือเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษที่รัฐบาลเมียนมาเปิดเป็นพื้นที่แห่งที่สองรองจากเขตเศรษฐกิจพิเศษมูเซอโดยการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดีมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาการค้าชายแดนและการลงทุนระหว่างไทย-เมียนมา เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดีได้เปิดอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2554 (ค.ศ.2011) นอกจากนี้เมียนมามีการเปิดนิคมอุตสาหกรรมเมียวดี ก่อน พ.ศ. 2558 เพื่รองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่เป็นเขตการค้าเป็นจุดยุทธศาสตร์ในเส้นทางคมนาคมขนส่งเป็นด้านชายแดนที่มีการข้ามพรมแดนไปมาอย่างคล่องตัว ทั้งพ่อค้า นักธุรกิจรวมไปถึงแรงงานรายวัน ขณะที่เมืองเมียวดีก็ได้ริเริ่มโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษไปบ้างแล้วหากแต่ขาดความพร้อมด้านระบบสาธารณูปโภค ทางฝั่งแม่สอดก็มีแนวคิดในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจเช่นกันแต่สำหรับฝั่งไทยแม้จะไม่มีปัญหาในเรื่องระบบสาธารณูปโภคแต่ก็พบอุปสรรคทางการเมืองที่ทำให้โครงการดังกล่าวล่าช้ามาเป็นเวลากว่า 10 ปี ล่าสุดถึงแม้รัฐบาลไทยจะประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. 2556 และจังหวัดตากยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด จังหวัดตาก และคณะทำงานขับเคลื่อนนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด จังหวัดตาก ในวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2557 แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มี ความชัดเจนในการดำเนินการสร้างอำเภอแม่สอดให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเหมือนเมืองเมียวดี (เมียนมา) ซึ่งทั้งหมดทำให้เกิดคำถามในงานศึกษาชิ้นนี้ว่าการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดีส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการเมืองอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองจากนโยบายการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดีเมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

3. แนวคิด/ทฤษฎี

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้แนวคิดเพื่อที่จะตอบวัตถุประสงค์และข้อสมมติฐาน คือ แนวคิดโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทฤษฎีความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Competitive Advantage) แนวคิดและทฤษฎีการลงทุน (Foreign Direct Investment: FDI) และการค้าชายแดน (Border Trade)

แนวคิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ รัสสรค์ ธนะพรพันธุ์ ได้ อธิบายโดยสรุป คือ การเกิดองค์กรเหนือรัฐ (Supra National Organization) ซึ่งทำหน้าที่เป็นโลกบาล ในที่นี้ได้แก่ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) และบริษัทข้ามชาติ

ประเทศไทย เมียนมา ญี่ปุ่น เป็นต้น เกิดการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะทุนและแรงงาน ในแนวคิดนี้อำนาจรัฐจะถูกบีบให้แคบลงและต้องกระจายอำนาจออกสู่ท้องถิ่นมากขึ้น (Decentralization) (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2552, น.24-39) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาเรื่อง The End of The Nation State : The Rise of Regional Economies โดย Ohmae (1995) ที่กล่าวถึงกระแสโลกาภิวัตน์ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้บทบาทของรัฐบาลลดน้อยลงไปผ่าน “I” 4 ตัว คือ การลงทุน (Investment) อุตสาหกรรม (Industry) เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) และการบริโภคของปัจเจกบุคคล (Individual Consumers) (Ohmae, 1995, pp.13) อย่างไรก็ตามมุมมองต่อผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ไม่ได้มีด้านเดียวยังมีนักวิชาการอีกจำนวนหนึ่งที่มองต่างออกไป อาทิ ผาสุกพงษ์ไพจิตรมองว่ารัฐอาจมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นจากการร่วมมือกับกลุ่มทุน กล่าวคือกระแสโลกาภิวัตน์จะนำไปสู่ความล้าถื่นในสังคมเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์มีแนวโน้มที่จะให้ประโยชน์กับกลุ่มทุน และแรงงานฝีมือมากกว่ากลุ่มแรงงานไร้ฝีมือและกลุ่มที่ขาดโอกาส

แนวคิดการค้าชายแดน (Border Trade) พุดถึงการค้าชายแดนว่าเป็นลักษณะหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ความสัมพันธ์มีลักษณะอำนวยความสะดวกให้แก่กันทั้งในระดับจุลภาค คือระดับบุคคล พ่อค้าแถบชายแดนตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐ และระดับมหภาค คือ เศรษฐกิจในภูมิภาคและพ่อค้าส่วนกลางที่เป็นผู้ผลิตสินค้า การค้าชายแดนประกอบด้วยระบบการค้า 2 ระบบ ได้แก่ (1) การค้าในระบบ คือ การค้าที่ผ่านช่องทางที่ถูกต้องมีการเสียภาษี การเสียค่าผ่านแดนของแต่ละประเทศตามกฎหมายหรือมีการยกเว้นในบางสิ่งบางอย่างที่เป็นการค้า และ (2) การค้านอกระบบ คือ การค้าที่ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายหรือการค้าที่ผิดกฎหมาย เช่น การลักลอบขนสินค้าข้ามแดน รวมทั้งการขายผ่านช่องทางอื่นๆ ที่ไม่ใช่ช่องทางที่มีไว้สำหรับผ่านแดนอย่างเป็นทางการ โดยชายแดนของประเทศนั้นมีระยะทางที่ยากลำบากต่อการควบคุมดูแลตลอดแนวหรือเกิดจากความตั้งใจที่จะหลีกเลี่ยงกฎหมายของผู้ประกอบการค้าหรือผู้ค้าชายแดนที่ชายแดนทำให้การค้านอกระบบมักเกิดขึ้นเสมอและมีมากกว่าการค้าในระบบ การค้าชายแดน มี 2 ลักษณะ คือ (1) การค้าปกติเป็นการค้าในวงเงินที่ค่อนข้างสูง โดยระดับพ่อค้า คือ บริษัทที่นำสินค้าเข้า-ออกประเทศนั้นอย่างถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนตามช่องทางหรือจุดผ่านแดนที่กำหนดไว้ (2) การค้าย่อยเป็นการค้าที่ชายแดนผ่านจุดผ่อนปรนทางชายแดนแต่ผู้ค้าไม่จำเป็นต้องขออนุญาตหรือได้รับอนุมัติโดยหลักการไม่ต้องการจดบันทึกเหมือนกับการค้าปกติว่าค้าขายไปปริมาณเท่าไร

อย่างไร แต่การค้าย่อมมีข้อจำกัดเพียงอย่างเดียวคือต้องค้าขายกันในวงเงินที่จำกัดต่อครั้งซึ่งขึ้นอยู่กับกำหนัดของแต่ละประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีการลงทุน ได้แก่ทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง (Location Theory) และทฤษฎีการเลือกที่ตั้งอุตสาหกรรม (Industrial Location Theory) ซึ่งทฤษฎีแหล่งที่ตั้งของ Buckley ได้อธิบายแรงจูงใจที่บริษัทเลือกลงทุนในประเทศหนึ่งมากกว่าในประเทศอื่นๆ โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยแหล่งที่ตั้งเนื่องจากแหล่งที่ตั้งที่เหมาะสมของการลงทุนมีความสำคัญกับการลดต้นทุนให้ต่ำสุด (Cost Minimization) หรือการกำไรสูงสุด (Profit Maximization) กล่าวคือเมื่อกำหนดระดับความต้องการซื้อสินค้าอยู่ที่หน่วยผลิตที่มีเป้าหมายเพื่อต้องการกำไรสูงสุดแล้วก็จะเลือกทำการผลิตในแหล่งที่ตั้งที่ทำให้ต้นทุนรวมต่ำสุด (Buckley, 1985, pp.11-15) ส่วนทฤษฎีการเลือกที่ตั้งอุตสาหกรรมเป็นทฤษฎีของ Alfred Weber ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีการเลือกที่ตั้งอุตสาหกรรมตามแบบจำลองของ Von Thunen และ Wilhelm Launhardt โดย Weber สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมได้ 3 ปัจจัย ได้แก่ ค่าขนส่ง (Transportation Cost) ค่าจ้างแรงงาน (Labor Cost) และแรงผลักดันเพื่อการรวมกลุ่มของอุตสาหกรรม (Agglomerative Force) ดังนั้นการพิจารณาจากปัจจัยดังกล่าวสามารถอธิบายการเลือกที่ตั้งอุตสาหกรรม ณ จุดซึ่งเสียค่าขนส่งต่ำสุด (Least Transportation Cost Location) นอกจากนี้ Weber ยังศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของค่าจ้างแรงงาน คือ อุตสาหกรรมจะเลือกที่ตั้งที่มีค่าจ้างแรงงานถูกถ้าจะทำให้เกิดความประหยัดได้มากกว่าต้นทุนค่าขนส่งที่เพิ่มขึ้นเมื่อย้ายจากที่ตั้งที่มีค่าขนส่งต่ำที่สุด และผลจากการรวมกลุ่มกันในการเลือกที่ตั้งอุตสาหกรรม คือ อุตสาหกรรมจะมีแนวโน้มไปตั้งในแหล่งที่มีการรวมกลุ่มกันแทนที่บริเวณที่มีค่าขนส่งต่ำที่สุดได้ถ้าการรวมกลุ่มกันก่อให้เกิดการประหยัดและสามารถลดต้นทุนได้ต่ำสุดมากกว่าที่ตั้ง ณ ที่ตั้งที่มีค่าขนส่งและค่าจ้างแรงงานต่ำสุดโดยประโยชน์จากการรวมกลุ่มกันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีหน่วยผลิตอย่างน้อย 3 หน่วย (Weber, 1965, pp.34-36)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดของ Dunning ที่พิจารณาถึงแรงจูงใจของการขยายการลงทุนในต่างประเทศซึ่งประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยทรัพยากร วัตถุดิบและปัจจัยการผลิตต่างๆ (Availability and Cost of Input) (2) ปัจจัยตลาด (Market Factor) (3) ปัจจัยอุปสรรคการค้ากั้นทางการค้า (Bypassing Trade Barriers) (4) ปัจจัยนโยบายของรัฐบาล (Government-Policies Factors) Dunning ยังได้เสนอทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดการลงทุน (Eclectic Theory) โดยอธิบายเหตุผลการลงทุนจะประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ (1) ความ

ได้เปรียบในการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางอย่าง (Ownership-Specific Advantage) เช่น ขนาดของกิจการ ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี การบริหารและการตลาด และการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบ (2) ความได้เปรียบที่เกิดจากการทำให้เป็นประโยชน์ด้วยตนเอง (Internalization Incentive Advantage) หรือการทำให้เป็นภายใน องค์การธุรกิจจะหาประโยชน์จากความได้เปรียบของตน เช่น ต้นทุนเกี่ยวกับการตลาด การแทรกแซงของรัฐบาล การตั้งกำแพงภาษี การกำหนดโควตา การควบคุมแหล่งผลิตและราคาวัตถุดิบ การใช้กลยุทธ์ในการกำหนดราคาขายในประเทศต่างๆ ให้แตกต่างกันได้ และ (3) ความได้เปรียบที่เกิดจากแหล่งที่ตั้ง (Location-Specific Advantage) ความได้เปรียบนี้จะรวมกับปัจจัยการผลิตที่ให้ผู้ลงทุนตัดสินใจลงทุนในต่างประเทศ ความได้เปรียบจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแหล่งทรัพยากร ค่าใช้จ่ายในการขนส่ง การสื่อสาร การแทรกแซงของรัฐบาล การควบคุมการนำเข้า ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม และประเพณี เป็นต้น (Dunning, 1973, pp.289-336)

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ผลกระทบเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองจากนโยบายการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการศึกษาดังนี้คือ

4.1 วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วารสาร รายงาน งานวิจัย การประชุมสัมมนาและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ประชาชน ตลอดจนกลุ่มทุนในพื้นที่แม่สอด (ไทย)-เมียวดี (เมียนมา) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Work Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยอาศัยแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือ (Research Tools) สำคัญ

ในการทำวิจัยโดยผู้ศึกษาได้ทำการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้ที่ทำการค้าขายตามชายแดนแม่สอด-เมียวดี และกลุ่มนักลงทุนในอำเภอแม่สอด

- สำหรับกลุ่มผู้ที่ทำการค้าขายชายแดนแม่สอด-เมียวดี ทำการเลือกสัมภาษณ์แบบเจาะจง คือ จะต้องเป็นผู้ที่ทำการค้าขาย ณ ด่านแม่สอด-เมียวดี ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เป็นต้นไป โดยจะเลือกสอบถามผู้ค้าขายแดนที่เป็นสมาชิกของหอการค้าจังหวัดตากซึ่งรูปแบบของคำถามในการสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิดที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายแดน
- สำหรับกลุ่มนักลงทุน ผู้ศึกษาทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น พาณิชย์จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด สภาอุตสาหกรรม หอการค้าจังหวัดตาก หอการค้าอำเภอแม่สอด ตลอดจนสัมภาษณ์นักธุรกิจที่เกี่ยวข้องตามสภาพข้อเท็จจริงในพื้นที่ของแม่สอด-เมียวดีเพื่อนำมาวิเคราะห์ผลในการวิจัยซึ่งรูปแบบของคำถามในการสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิดที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีการนำเอาข้อมูลการศึกษาวิจัยเอกสารกับการศึกษาวิจัยภาคสนามมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในประเด็นของนโยบายการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เมียวดี (เมียนมา) ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากนโยบายการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน รวมทั้งแนวโน้มหรือโอกาสการเปิดเขตเศรษฐกิจแม่สอด (ไทย)-เมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในอนาคต

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำข้อมูลมาตรวจสอบกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์พรรณนา (Descriptive Analysis) ซึ่งได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์โดยใช้กรอบแนวคิดที่เกี่ยวกับการค้าขายแดน การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การลงทุน และผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจมาเป็นกรอบของการวิเคราะห์โดยกำหนดประเด็นคำถามที่สำคัญให้สอดคล้องกับโจทย์การวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัยและขอบเขตของการวิจัย

5. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เน้นการศึกษาการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) โดยศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจการเมืองจากนโยบายการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อให้ครอบคลุมและเห็นภาพของพื้นที่ ตลอดจนเข้าใจปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงทำการเก็บข้อมูลทางสถิติย้อนหลังตั้งแต่ พ.ศ. 2547

6. ผลการศึกษา

การศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองจากนโยบายการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา) ภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ การวิเคราะห์ผลกระทบทางการเมืองและการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ดังนี้

เขตเศรษฐกิจพิเศษกับการปกครองส่วนท้องถิ่นแม่สอด: แนวทางการพัฒนาพื้นที่ทางด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษหรือพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนล้วนส่งผลกระทบด้านการเมืองต่อโครงสร้างระบบการเมืองส่วนท้องถิ่นของแม่สอดและต่อรูปแบบการเมืองท้องถิ่นของประเทศไทยเนื่องด้วยรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษมีลักษณะแตกต่างออกไปจากรูปแบบการส่งเสริมการค้าการลงทุนในอดีตที่ดำเนินการผ่านการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยหรือสำนักงานส่งเสริมการลงทุน (BOI) เขตเศรษฐกิจพิเศษจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่คล่องตัวและมีอำนาจในการตัดสินใจที่รวดเร็ว จึงมีแนวคิดในการยกระดับการปกครองท้องถิ่นแม่สอดจากเทศบาลนครแม่สอดให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษซึ่งมีพื้นที่ที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ 2 แห่ง มีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารของตนเอง คือ กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยาซึ่งทั้งสองแห่งมีหลักการในการปกครองตนเองแบบพิเศษ คือ มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ในมิติเศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและมิติทางสังคม จึงต้องมียุทธศาสตร์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีรูปแบบเฉพาะและมีกฎหมายรองรับในการใช้อำนาจขององค์กรส่วนท้องถิ่นนั้นๆ

แนวคิดในการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิเศษนั้นเริ่มเป็นที่สนใจมากขึ้นจากหลักการในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ในมาตรา 78 ของหมวดที่ ๖ ด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติว่า “รัฐต้องกระจายอำนาจ ให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึง และเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น” ต่อมาได้มีการบัญญัติในเรื่ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในมาตรา 284 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ว่า “การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษที่มีโครงสร้างการบริหารแตกต่างจากที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้ให้กระทำได้ตามที่กฎหมายบัญญัติแต่คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง” ซึ่งแม้ว่ารัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมาจะเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพิเศษขึ้นมาแต่ในทางปฏิบัติก็ยังไม่พื้นที่ใดที่สามารถยกระดับขึ้นมาเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษได้แม้ว่าจะมีความพยายามผลักดันให้เกิดในหลายพื้นที่ อาทิ เมืองภูเก็ต เกาะสมุย หรือแม้กระทั่งแม่สอด เป็นต้น

ตามแนวคิดเรื่องรัฐกับระบบโลกาภิวัตน์ที่มีประเด็นถกเถียงเรื่องอำนาจของรัฐที่จะมีเพิ่มมากขึ้นหรือลดน้อยลงในยุคที่เศรษฐกิจเป็นกระแสหลักของการพัฒนานั้นในกรณีของพื้นที่แม่สอด-เมียวดีพบว่ารัฐทำงานอย่างเข้มข้นและเป็นแกนกลางของแนวทางการพัฒนาในพื้นที่ดังกล่าว แม้ว่าองค์กรเหนือรัฐอย่างธนาคารพัฒนาเอเชียและสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเข้ามามีบทบาทในฐานะกรอบการพัฒนามากขึ้นแต่รัฐบาลกลางของไทยและเมียนมาก็เป็นแรงผลักดันที่จะสร้างฐานรองรับและวางนโยบายหลักเพื่อการพัฒนาต่อไปโดยกรณีของไทยนั้น รัฐบาลเป็นกลไกหลักในการเร่งดำเนินการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอดโดยกำหนดเขตปกครองพิเศษที่ให้อำนาจกับการเมืองท้องถิ่นมากขึ้นเช่นเดียวกับทางเมียนมาที่ผู้นำท้องถิ่นในรัฐกะเหรี่ยงอาศัยทิศทาง ความจำเป็นและยุทธศาสตร์พื้นที่ในการสร้างเครือข่ายร่วมกับรัฐบาลกลาง ผลสรุปจากเขตเศรษฐกิจของทั้งสองพื้นที่จึงเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ รวมถึงยกระดับความใกล้ชิดระหว่างรัฐท้องถิ่นของไทยและเมียนมา

ส่วนผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจการค้าจากการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด (ไทย)-เขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดี (เมียนมา) พบว่าการค้าชายแดน ณ ด่านศุลกากรแม่สอดมีลักษณะเป็นการค้าส่งโดยมีปลายทางที่กรุงเทพฯ เมียนมา เมื่อพ่อค้านักธุรกิจชาวเมียนมาเข้ามาเลือกซื้อหรือส่งสินค้าอุปโภคบริโภคจากประเทศไทยแล้วจะต้องทำการส่งสินค้าอุปโภคบริโภค

เหล่านั้ผ่านทางด่านแม่สอดโดยทางรถบรรทุกเพื่อเข้าสู่เมืองเมียวดี รัฐกะเหรี่ยง หลังจากนั้นจึงกระจายไปยังเมืองย่างกุ้ง เมียนมา จากตัวเลขสถิติการค้า ณ ด่านศุลกากรแม่สอดพบว่า มูลค่าการค้าชายแดน ณ ด่านแม่สอดเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 21,216.45 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2554 เพิ่มเป็น 37,966.13 ล้านบาท และ 43,667.56 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2556 ตามลำดับ ซึ่งการขยายตัวของการค้าชายแดนแม่สอดดังกล่าวปฏิเสธไม่ได้ว่าส่วนหนึ่งมาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมียนมานั่นเอง

การค้าชายแดนระหว่างไทยกับเมียนมา สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ (1) การค้าในระบบ ถือเป็นการค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย การค้าในลักษณะนี้ผู้นำเข้าหรือส่งออก จะกระทำธุรกรรมทางการค้าผ่านพิธีการศุลกากรและเสียภาษีอย่างถูกต้อง (2) การค้านอกระบบ ซึ่งเป็นการค้าที่ผิดกฎหมายโดยเป็นการลักลอบค้าขายสินค้าหนีภาษีตามแนวชายแดนซึ่งไม่ผ่านกระบวนการทางราชการที่ถูกต้อง เช่น การลักลอบค้าผ่านทางลำน้ำต่างๆ เรียกการค้าแบบนี้ว่า “สินค้าลอยน้ำ” และ (3) การค้าผ่านแดน เป็นกระบวนการค้าระหว่างประเทศต้นทางกับประเทศปลายทางโดยอาศัยประเทศไทยเป็นทางผ่านสินค้า เช่น ประเทศญี่ปุ่นส่งรถยนต์ใช้แล้วไปขายยังประเทศเมียนมาแต่อาศัยประเทศไทยเป็นทางผ่านซึ่งสินค้าเหล่านี้ถูกเรียกว่า “สินค้าถ่ยล้า” สำหรับการค้าชายแดนระหว่างไทยกับเมียนมาในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตากพบว่าส่วนใหญ่เป็นการค้าในระบบประมาณร้อยละ 70 การค้านอกระบบร้อยละ 30 และการค้าผ่านแดนซึ่งคิดเป็นมูลค่าประมาณ 1 ใน 5 ของการค้าในระบบ

เมื่อนำแนวคิดเรื่องการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเข้ามาอธิบาย พบว่าการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี ก่อให้เกิดผลดีคือ การสร้างการค้าโดยประเทศไทยผลิตสินค้าเกือบทุกประเภทได้ในต้นทุนที่ต่ำกว่าเมียนมาเนื่องจากผู้ผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคของไทยได้ประโยชน์จากการผลิตที่ละมากๆ ทำให้เกิดการประหยัดต้นทุนในการผลิตและมีโอกาสในการจำหน่ายสินค้ามากขึ้นเนื่องจากตลาดของเมียนมาใหญ่ขึ้นสืบเนื่องจากการเปิดประเทศเมียนมามีการขยายตัวทางเศรษฐกิจภายในประเทศ นอกจากนี้พบว่ามูลค่าการค้าที่เพิ่มขึ้นก่อให้เกิดผลดีคือ เกิดความร่วมมือทางการเมืองและความร่วมมือทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างไทยและเมียนมาและยังรวมไปถึงการเชื่อมโยงการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอาเซียน

นอกจากนี้เมื่อนำแนวคิดการค้าชายแดนมาอธิบายพบว่า การค้าชายแดนแม่สอด-เมียวดีเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อำนวยความสะดวกให้แก่กันทั้งในระดับ

จุลภาคหรือระดับบุคคลคือ พ่อค้าขายแตงที่เป็นผู้ค้าปลีกและค้าส่งในอำเภอแม่สอดได้รับประโยชน์จากการค้าที่ขยายตัวมากขึ้นเห็นได้จากปริมาณและมูลค่าการค้าที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี อีกทั้งยังพบว่าการค้าขายแตงแม่สอด-เมียวดีก่อให้เกิดประโยชน์ในระดับมหภาค คือ เศรษฐกิจในภูมิภาคเจริญเติบโตขึ้นโดยลักษณะของการค้าขายแตงแม่สอด-เมียวดีมีทั้งการค้าในระบบและการค้านอกระบบซึ่งการค้านอกระบบเป็นที่รู้จักกันดีในนาม “สินค้าลอยน้ำ” นั้นเอง รวมไปถึงการขนส่งผ่านสะพานมิตรภาพไทย-เมียนมาและจุดผ่านแดนระหว่างแม่สอด-เมียวดี

ตาราง 1 แสดงมูลค่าการค้ารวม การส่งออก การนำเข้า ดุลการค้าและอัตราการเติบโต ปี 2547-2556

ปีงบประมาณ	มูลค่าการค้ารวม	มูลค่าการส่งออก	มูลค่าการนำเข้า	ดุลการค้า	อัตราการเติบโต (ร้อยละ)
2547	13,988.42	13,404.88	583.54	12,821.34	N.A.
2548	12,817.31	12,062.88	754.43	11,308.45	-11.8
2549	12,939.26	11,684.11	1,255.15	10,428.96	-7.78
2550	12,080.154	11,088.626	991.528	10,097.098	-3.18
2551	18,749.213	17,513.135	1,236.078	16,277.057	61.21
2552	23,888.799	22,174.649	1,714.150	20,460.499	25.70
2553	29,782.812	28,673.065	1,109.747	27,563.318	34.71
2554	18,346.106	17,491.525	854.581	16,636.944	-39.64
2555	35,131.209	33,968.598	1,162.611	32,805.987	97.19
2556	43,976.12	41,465.730	2,510.390	38,955.340	18.74

ที่มา ดัดแปลงจาก <http://www.danmaesot.com> (สืบค้นวันที่ 15 มกราคม 2558)

เมื่อมีการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษเมียวดีแล้วกลับพบว่านักลงทุนส่วนใหญ่ไม่เลือกที่จะย้ายฐานการผลิตเข้าไปในเมียวดีเนื่องจากความไม่พร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ระบบไฟฟ้า อีกทั้งกลัวความเสี่ยงที่เกิดจากความไม่ชัดเจนทางด้านกฎหมายการลงทุนของเมียนมาแต่ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่านักลงทุนกลับเลือกที่จะไปลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวามากกว่าเนื่องจากความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ค่าจ้างแรงงานที่มีราคาถูกกว่าในไทยและการรักษาไว้ซึ่งสิทธิพิเศษทางการค้าจากกลุ่มประเทศยุโรปเมื่อนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน ได้แก่ ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งของ Buckley และทฤษฎีการเลือกที่ตั้งอุตสาหกรรมของ Alfred Weber

มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี และเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวาของเมียนมาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวามากกว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางด้านค่าขนส่ง ค่าจ้างแรงงาน โดยเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวาตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงย่างกุ้งมีความพร้อมในเรื่องการขนส่งมากกว่า อีกทั้งค่าแรงงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวาถูกกว่าค่าแรงงานในแม่สอดจึงทำให้อุตสาหกรรมสิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูปตัดสินใจไปตั้งโรงงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวา

นอกจากนี้ปรากฏการณ์การเลือกสถานที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมสามารถอธิบายโดยพิจารณาจากแรงจูงใจของการขยายการลงทุนในต่างประเทศของ Dunning ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ ปัจจัยทางด้านทรัพยากร วัตถุดิบต่างๆ ปัจจัยตลาด ปัจจัยอุปสรรคการกีดกันทางการค้า และปัจจัยนโยบายของรัฐบาลพบว่าสาเหตุที่ทำให้นักลงทุนส่วนใหญ่ย้ายออกจากเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี เป็นไปตามปัจจัย 4 ประการข้างต้น คือ นักลงทุนย้ายฐานการผลิตไปสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวาเนื่องจากมีปัจจัยทางด้านทรัพยากรในการผลิตคือ มีแรงงานที่มีราคาถูกกว่าและนักลงทุนอาศัยปัจจัยตลาดเนื่องจากที่ตั้งของเศรษฐกิจพิเศษติลาวาเอื้อต่อการขนส่ง อีกทั้งการตั้งโรงงานในเขตเศรษฐกิจดังกล่าวสามารถได้ประโยชน์จากปัจจัยอุปสรรคการกีดกันทางการค้าโดยอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ย้ายฐานไปตั้งในเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวายังคงได้รับสิทธิพิเศษทางการค้าจากกลุ่มประเทศยุโรปและ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดท้ายคือ ปัจจัยนโยบายของรัฐบาล สืบเนื่องจากความไม่ชัดเจนและไม่มีเสถียรภาพของการเมืองไทยทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดีเกิดความล่าช้าในการพัฒนาจึงทำให้นักลงทุนขาดความมั่นใจและหันไปเลือกเขตเศรษฐกิจติลาวาแทนนั่นเอง

ตามแนวคิดการลงทุนทางตรงต่างประเทศอย่างสมบูรณ์ของ Dunning กล่าวว่านักลงทุนจะเลือกไปลงทุนต่างประเทศเมื่อมีข้อได้เปรียบเรื่องการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ความได้เปรียบที่เกิดจากการทำให้เป็นประโยชน์ด้วยตนเอง และความได้เปรียบจากที่ตั้งซึ่งหากพิจารณาในด้านนักลงทุนที่ตัดสินใจย้ายฐานการผลิตไปสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวาแล้วพบว่า เป็นไปตามทฤษฎีดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวามีความได้เปรียบจากสถานที่ตั้ง อีกทั้งมีโครงสร้างพื้นฐานที่ดีเมื่อเปรียบเทียบกับเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี อย่างไรก็ตามการย้ายฐานการผลิตจากแม่สอดไปยังติลาวาพบว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสียโดยข้อดีสำหรับเมียนมาคือการที่นักลงทุนต่างชาติย้ายฐานการผลิตไปในพื้นที่ ส่งผลให้ความสามารถในการแข่งขันของเมียนมาเพิ่มขึ้นในระยะยาว นอกจากนี้การย้ายฐานการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปไปยังเมียนมาถือเป็นการผ่องถ่ายอุตสาหกรรมดาวรุ่งจากไทยไปยังเมียนมาเนื่องจากอุตสาหกรรม

ดังกล่าวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่ต้องอาศัยแรงงานที่มีทักษะความชำนาญในการผลิตแต่อย่างใด แต่เป็นอุตสาหกรรมที่อาศัยแรงงานที่มีทักษะน้อยโดยจ้างค่าแรงที่ต่ำ ส่วนข้อเสียเมื่อมีการย้ายฐานการผลิตออกจากแม่สอดคือ ส่งผลเสียต่อดุลการชำระเงินของประเทศไทยและที่สำคัญส่งผลให้การจ้างงานในเขตอำเภอแม่สอดลดลง

8. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

เนื่องมาจากความไม่ชัดเจนของรัฐบาลไทยที่มีต่อนโยบายการเปิดเขตเศรษฐกิจแม่สอด-เมียวดีส่งผลให้พื้นที่แม่สอดไม่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่รัฐบาลเมียนมามีนโยบายอย่างชัดเจนในการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษไม่เพียงแต่เขตเศรษฐกิจแม่สอด-เมียวดีเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงเขตเศรษฐกิจในพื้นที่อื่นๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้รัฐบาลเมียนมามีนโยบายชัดเจนในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี แต่กลับพบว่านักลงทุนกลับไม่เลือกเข้าไปลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวแต่กลับเลือกไปลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษติลาวาของเมียนมาแทนซึ่งเป็นเพราะความไม่พร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่เมียวดีและความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาลไทย ส่วนในเรื่องผลทางเศรษฐกิจกลับพบว่าการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดีส่งผลให้ทั้งมูลค่าการค้าและปริมาณการค้าเพิ่มสูงขึ้นทั้งในระดับจุลภาคคือระดับบุคคลและระดับมหภาคคือระดับภูมิภาค ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาในพื้นที่ดังกล่าวมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ประเทศไทยควรจะมีนโยบายที่ชัดเจนเรื่องการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดี และควรจะมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
2. ประเทศเมียนมาควรจะมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด-เมียวดีให้เอื้อต่อนักลงทุน
3. รัฐบาลไทยและเมียนมาควรเร่งให้ข้อมูลประชาชนในพื้นที่ถึงผลดีทางเศรษฐกิจที่จะได้รับจากการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าว

บรรณานุกรม

- Buckley, Peter J. (1985). *A Critical View of Theories of the Multinational Enterprise in The Economic Theory of the Multinational Enterprise*, ed. Peter J. Buckley and Mark Casson. London: Macmillan Press.
- Dunning ,John H. (1973). *The Determinants of International Production*. UK: Oxford University Press.
- Ohmae, Kenichi. (1995). *The End of the Nation-State: the Rise of Regional Economies*. New York: Simon and Schuster Inc.
- Weber, Alfred. (1965). *Theory of the Location of Industries*. Chicago: Chicago Press.
- กรมการค้าต่างประเทศ. การค้าชายแดน. ค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2557, จาก www.dft.go.th
- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. ข้อมูลจำนวนโรงงานและการจ้างงานในจังหวัดตาก. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2558, จาก http://www.dbd.go.th/tak/ent_dl_link.php?nid=.
- กระทรวงอุตสาหกรรม. รายงานสถานการณ์อุตสาหกรรมจังหวัดตาก พ.ศ.2550. ค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2557, จาก <http://www.industry.go.th>.
- ปริมาณการค้า. ค้นเมื่อ 15 มกราคม 2558, จาก <http://www.danmaesot.com>.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ . (ม.ป.ป.). โลกาภิวัตน์:นโยบายวิวัตน์?ใน ยุวดี คาคการณ์ไกล (บก.). น. 24-39. เชียงใหม่: บริษัท แพลน ฟรินติ้ง จำกัด.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. (2553). *วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนบนพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor)*.
- หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย. (2554). *คู่มือการค้าและการลงทุน สาธารณรัฐสหภาพเมียนมา, สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมฝ่าย AEC และกฎระเบียบการค้าระหว่างประเทศ*.

ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล:
ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ

Problem of Performance throughout Tambon Administrative
Organization Executive Officials: A Case Study of Tambon
Administrative Organization in Sisaket

ปณัยกร บุญกอบ¹

Panaikorn Boonkob²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาในการปฏิบัติงาน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาในการปฏิบัติงาน และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งหมด 191 แห่ง โดยประชากรที่ใช้ศึกษา คือ จำนวน 191 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา สำหรับทดสอบความแตกต่างระหว่างตัวแปร และสถิติเชิงอนุมาน สำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนใช้สถิติ T-Test, One-Way Analysis of Variance โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การศึกษาสรุปได้ดังนี้ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ภาพรวมอยู่ในระดับกลางและเมื่อแยกพิจารณาค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับดังนี้ ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านทิศทางการกำหนดนโยบาย ด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาและโครงการ ด้านการประเมินและการจัดทำรายงาน

¹ วิทยาลัยกฎหมายและปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ 319 ตำบลโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ 33000
อีเมลติดต่อ: panaikorn222@hotmail.com

² College of Law and Government, Sisaket Rajabhat University, Thailand, 33000
E-mail: panaikorn222@hotmail.com

ด้านการติดตามและควบคุมงาน ด้านการจัดการเรื่องการจัดซื้อจัดจ้าง และด้านการจัดการด้านการเงินและงบประมาณปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการปฏิบัติงาน ไม่พบปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการปฏิบัติงานดังกล่าว ส่วนปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง และขนาดของ องค์การบริหารส่วนตำบลปัญหาอุปสรรค

คำสำคัญ: การปฏิบัติงาน, ผู้บริหารงาน, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

This study is a survey research focusing on problems, threat, factors influencing administration and ways to solve problems occurring during the administration of Tambon Administration Organization (TAO) in Sisaket Province. Population in this study is the members of Tambon Administrative Committee 191 TAOs in Sisaket Province. Questionnaires were used to collect data and analyzed descriptive and inferential statistics, T-test and One-Way Analysis of Variance. The result of the study is that the administrative problem is at moderate level in overall. Ranking of means of each problem from high to low is problems of direction and making policy, making operational plan, developing plans and projects, evaluating and reporting, controlling, purchasing and hiring, including budgeting. The study does not find any factor supporting administration. Demographic factors namely sex, age, educational level, income level, position length of working period and size of Tambon Administrative Organization have no effect on administration problems.

Keywords: performance, executive officials, Tambon Administrative Organization

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือเรียกว่า “อีสานใต้” ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 571 กิโลเมตร ทางรถไฟประมาณ 551 กิโลเมตร จังหวัดศรีสะเกษมีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,463,907 คน จำแนกเป็นชาย 731,794 คน เป็นหญิง 732,113 คน (ข้อมูล ณ 30 เดือนกันยายน 2557) จังหวัดศรีสะเกษแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การปกครองส่วนภูมิภาคแบ่งการปกครองออกเป็น 22 อำเภอ 204 ตำบล 2,626 หมู่บ้านและ 220 ชุมชน การปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งการปกครองออกเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 23 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 191 แห่ง โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดศรีสะเกษขึ้นอยู่กับภาคการเกษตรและการป่าไม้ ภาคการศึกษาและภาคการขนส่งชายปลึก เป็นสำคัญ

ดังนั้นผู้ทำการศึกษาวิจัยซึ่งรับราชการเป็นบุคลากรการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปฏิบัติงานและเกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลโดยการสอนและทำวิจัยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงประสิทธิภาพของการบริหารงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเลือกพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษเป็นพื้นที่ทำการศึกษา เนื่องจากเห็นว่าจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชนบท สภาพการเป็นอยู่ของประชาชน การประกอบอาชีพมีลักษณะใกล้เคียงกับจังหวัดอื่นๆ มีองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 191 แห่ง (แผนปฏิบัติการราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559, 2559)

นับตั้งแต่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับกฎหมายเล่มที่ 111 ตอน 53 ก. ลงวันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ.2537 สภาตำบลซึ่งมีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกันสามปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นแล้ว จนถึงปัจจุบัน จำนวน 6,745 แห่ง ทั่วประเทศ โดยมีความคาดหวังให้้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกลไกสำคัญในการกระจายอำนาจในการพัฒนาและการปกครองท้องถิ่นแก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา กำหนด

ทิศทางการพัฒนา จัดสรรทรัพยากร ตลอดจนจัดการบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ

แต่ด้วยเหตุที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายพร้อมๆ กันจำนวนมาก โดยมีได้คำนึงถึงความพร้อม ทำให้ในระยะเริ่มต้นของการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนมากมีปัญหาในการบริหารจัดการให้เป็นไปตามภารกิจ อำนาจหน้าที่ รวมทั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (คณะกรรมการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น, 2542)

การที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะสามารถบริหารจัดการภารกิจตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือการยึดหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือที่เรียกว่า **“หลักธรรมาภิบาล”** โดยเฉพาะหลักความคุ้มค่า ซึ่งได้แก่การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมซึ่งเมื่อพิจารณาถึงกระบวนการในการบริหารจัดการโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว สิ่งที่จะช่วยให้องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถบริหารจัดการโครงการพัฒนาต่างๆ ตามหลักธรรมาภิบาลดังกล่าวได้ องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดี

ความมุ่งหมายของรัฐบาลที่จัดตั้งองค์กรปกครองท้องถิ่นก็เพื่อที่จะกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสปกครองตนเอง บริหารงานท้องถิ่นด้วยตนเองสามารถสนองความต้องการโดยรวมของท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวาง สามารถบริหารงานได้อย่างประหยัคดีมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยมีความเชื่อว่าประชาชนในท้องถิ่นย่อมรู้ปัญหาความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ ดีกว่าบุคคลอื่นและยังความผูกพันกับท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นรูปแบบใหม่ที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2538 โดยการยกฐานะจากสภาตำบลในครั้งแรกได้ประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 619 แห่ง เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2538 และจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลได้ประกาศยกฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนทั้งสิ้น 6,744 แห่ง (แผนการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น, 2559)

องค์การบริหารส่วนตำบลมีรูปแบบโครงสร้างคล้ายๆ กับการปกครองท้องถิ่นรูปแบบอื่นๆ กล่าวคือ มีสมาชิกมาจากการเลือกตั้งของประชาชน มีฝ่ายนิติบัญญัติ มีฝ่ายบริหาร มีพนักงานประจำ มีพื้นที่ มีงบประมาณ มีอำนาจหน้าที่ มีภารกิจในการให้บริการสาธารณะต่างๆ

ตามที่รัฐบาลกลางกระจายอำนาจให้และมีอิสระในการบริหารงานภายใต้กฎหมายกำหนด ทำหน้าที่ที่สำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลก็ได้แก่ การพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้มีความเจริญ จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำ ทางบก จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก และระบบสาธารณูปโภคพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และการดูแลตลอดจนการบำรุงรักษา อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การที่รัฐบาลได้กระจายอำนาจในการปกครองให้ท้องถิ่นดำเนินการก็เนื่องจากรัฐบาลมีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบมากมายไม่สามารถที่จะปกครองดูแลให้บริการสาธารณะต่างๆ แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเพื่อลดปัญหาความซ้ำซ้อน ปัญหาความล่าช้าจากการสั่งงานจากส่วนกลาง

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในชนบทเป็นส่วนใหญ่ มีจำนวนมากครอบคลุมพื้นที่เกือบทุกตำบล หมู่บ้าน หากองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเข้มแข็งสามารถบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการสาธารณะได้อย่างครอบคลุมก็จะส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือในชนบทซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้รับดูแลเอาใจใส่ พัฒนา แก้ไข บรรเทาปัญหาต่างๆ อย่างทันท่วงที อันจะนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนทั้งประเทศและในทางตรงกันข้ามหากองค์การบริหารส่วนตำบลบริหารงานบกพร่องประสิทธิภาพก็จะเกิดความเสียหาย เกิดความสูญเสียแก่บ้านเมืองและประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง

ปัญหาการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ในระดับใดเพื่อประโยชน์ต่อการกระจายอำนาจการปกครองของท้องถิ่นเพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษโดยใช้ทฤษฎีการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น (Local Administration Decentralization Theory)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดศรีสะเกษ

3. เพื่อแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดศรีสะเกษ

3. ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่วิจัยคือหน่วยงานองค์กรปกครองท้องถิ่น คือ องค์การบริหารตำบลในจังหวัดศรีสะเกษ เนื้อหา คือ การวิจัยเชิงปริมาณและจําะเวลาระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ.2559 ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาวิจัยเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งหมด 191 แห่ง โดยกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ องค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 191 แห่ง

4. ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยคือวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา สำหรับทดสอบความแตกต่างระหว่างตัวแปร และสถิติเชิงอนุมาน สำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนใช้สถิติ T-test, One-Way Analysis of Variance โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาโดยค้นคว้าจากเอกสารที่เป็นทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดตัวแปรและองค์ประกอบของตัวแปรสำหรับการวิจัย

2.วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้ แล้วนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ไปประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

หลังจากผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัยทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และค่าความเที่ยงตรง (Validity) ได้ศึกษาถึงกลุ่มตัวอย่าง อบต. องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวน 191 องค์การบริหารส่วนตำบล จึงได้กำหนดตัวอย่างคณะผู้บริหารองค์การ

บริหารส่วนตำบลจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล คนที่ 1 และ คนที่ 2 โดยการขอความร่วมมือเพื่อแจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้เวลาประมาณ 1 เดือน

6. ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (ภาพรวม)					
ตัวแปร	N	$\bar{x}$	S.D.	t-test	Sig
ปัญหาในการปฏิบัติงาน รวมทุกด้าน					
เพศ ชาย	182	3.57	0.78	-.953	0.732
หญิง	9	3.82	0.65		

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 2 แสดงปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (รายด้าน)				
ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	F-test	F-prob
ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านทิศทางการกำหนดนโยบาย	3.82	0.78	1.033	0.359
ขนาด อบต. ขนาดเล็ก	3.69	0.94		
ขนาดกลาง				
ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการจัดทำแผนพัฒนาและโครงการ	3.68	0.66	1.431	0.243
ขนาด อบต. ขนาดเล็ก	3.59	0.95		
ขนาดกลาง	3.94	0.76		
ขนาดใหญ่				
ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการ				
ขนาด อบต. ขนาดเล็ก	3.57	0.81	2.119	0.125
ขนาดกลาง	3.54	0.93		

ตารางที่ 2 แสดงปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (รายด้าน)				
ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	F-test	F-prob
ขนาดใหญ่	3.97	0.77		
ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการจัดการด้านการเงินและงบประมาณ				
ขนาด อบท. ขนาดเล็ก	3.25	0.54	3.152	0.046
ขนาดกลาง	3.46	0.83		
ขนาดใหญ่	3.74	0.92		
ปัญหาในการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรื่องการจัดซื้อจัดจ้าง				
ขนาด อบท. ขนาดเล็ก	3.31	0.63	2.221	0.113
ขนาดกลาง	3.52	0.94		
ขนาดใหญ่	3.79	0.79		

(1) ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (ภาพรวม)

สำหรับภาพรวมปัญหาการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ มีปัญหาในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 49.6

(2) ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล (รายด้าน)

สำหรับภาพรวมรายด้าน ปัญหาการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าปัญหาด้านทิศทางการกำหนดนโยบายอยู่ในระดับสูง ($X=3.79$) และปัญหาด้านการจัดทำแผนพัฒนาและโครงการ ($X=3.68$)

(3) ในการศึกษาครั้งนี้

ผู้ศึกษาได้ทดสอบค่า T-test และ One-Way Analysis of Variance ระหว่างตัวแปรอิสระที่เป็นปัจจัยที่มีผลกับตัวแปรตาม คือ ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผลปรากฏว่าตัวแปรด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งและขนาด อบต. มีผลทำให้ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลไม่แตกต่างกัน

7. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

จากการประมวลผลความคิดเห็นของคณะผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถาม ในส่วนของปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานทั้ง 7 ด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

- (1) ด้านทิศทางและการกำหนดนโยบาย ปัญหาที่ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ การไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรในการกำหนดทิศทางและนโยบาย
- (2) ด้านการจัดทำแผนพัฒนาและโครงการ ปัญหาที่ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยในการจัดทำแผนพัฒนาและโครงการ
- (3) ด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการ ปัญหาที่ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยในการจัดทำแผนปฏิบัติการและมีงบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินการ
- (4) ด้านการจัดการด้านการเงินและงบประมาณ ปัญหาที่ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ งบประมาณมีน้อยไม่สอดคล้องกับโครงการที่ดำเนินการอยู่
- (5) ด้านการจัดการเรื่องการจัดซื้อจัดจ้าง ปัญหาที่ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ ซื้อของในราคาค่อนข้างสูงกว่าปกติระเบียบทางราชการมีขั้นตอนและรายละเอียดที่ยากต่อการปฏิบัติและการจัดซื้อจัดจ้างมีมากกว่างบประมาณที่มีอยู่
- (6) ด้านการติดตามและควบคุมงาน ปัญหาที่ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ การติดตามไม่เป็นไปตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้และให้เป็นไปตามคำสั่งของรองนายก อบต. คนที่ 1 และ 2
- (7) ด้านการประเมินและการจัดทำรายงาน ปัญหาที่ให้ความสำคัญที่สุด คือ ความล่าช้าในการติดตามประเมินและจัดทำรายงาน

8. แนวทางแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน

จากการประมวลผลความคิดเห็นของคณะผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถามในส่วนของแนวทางแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานสามารถสรุปได้ดังนี้

- (1) ด้านทิศทางและการกำหนดนโยบาย แนวทางแก้ไขที่ให้ความสำคัญที่สุด คือ ควรจัดการประชุมประชาคมแต่ละหมู่บ้านเพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการ

(2) ด้านการจัดทำแผนพัฒนาและโครงการ แนวทางแก้ไขที่สำคัญที่สุด คือ ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนและโครงการพัฒนา อบต. และชุมชน

(3) ด้านการจัดทำแผนปฏิบัติการ แนวทางแก้ไขที่สำคัญที่สุด คือ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติการ

(4) ด้านการจัดการด้านการเงินและงบประมาณ แนวทางแก้ไขที่สำคัญที่สุด คือ ควรมีการศึกษาระเบียบด้านการเงินและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

(5) ด้านการจัดการเรื่องการจัดซื้อจัดจ้าง แนวทางแก้ไขที่สำคัญที่สุด คือ ต้องศึกษาเรื่องวัสดุอุปกรณ์ให้เข้าใจก่อนจะจัดซื้อจัดจ้างและควรมีการศึกษาระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างที่มักมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนอยู่เสมอซึ่งมีจำนวนเท่ากัน

(6) ด้านการติดตามและควบคุมงาน แนวทางแก้ไขที่สำคัญที่สุดคือ แก่ที่ตัวบุคคลให้มีจิตสำนึกในการติดตามผลและควบคุมงานและเน้นให้หัวหน้าส่วนที่รับผิดชอบเข้าติดตามผลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอซึ่งมีจำนวนเท่ากัน

(7) ด้านการประเมินและการจัดทำรายงาน แนวทางแก้ไขที่สำคัญที่สุด คือ เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานให้รวดเร็วกว่าปกติด้านต่างๆ เช่น การประสานงาน ขอความร่วมมือจากประชาชน และจัดลำดับความสำคัญในการประเมินและในการจัดทำรายงาน ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน

9. สรุป

การอภิปรายผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ” ครั้งนี้พบว่า

ตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง และขนาด อบต. มีผลทำให้ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลไม่แตกต่างกัน

ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่า “ปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นปัญหาที่

เกิดขึ้นกับทุกองค์การบริหารส่วนตำบลทั่วประเทศ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดศรีสะเกษถือเป็นส่วนหนึ่งแต่ถ้ามีการขยายผลการศึกษาวิจัยเพิ่มมากขึ้นอาจจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอื่นๆ จนขยายไปทั่วประเทศและเพิ่มจำนวนประชากรในการศึกษาซึ่งอาจจะทำให้ปัญหาในแต่ละด้านอาจจะแตกต่างกัน นั่นคือยอมรับสมมุติฐานก็เป็นได้

10. ข้อเสนอแนะการวิจัย

(1) ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้ศึกษามีข้อคิดเห็นว่าปัญหาในการปฏิบัติงานจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับการบริหารและการจัดการของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล โดยจะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นย่อมจะส่งผลต่อปัญหาที่จะเกิดขึ้นน้อยที่สุด ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะที่คาดว่าจะประโยชน์ต่อการดำเนินการดังนี้

1.1 การจัดทำแผนพัฒนาตำบลและการใช้จ่ายงบประมาณองค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีครอบคลุม การพัฒนาด้านต่างๆ ของพื้นที่ให้มากกว่าการพัฒนาเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยให้ความสำคัญกับโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพของคน สิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8

1.2 ควรให้มีการปรับปรุงระเบียบและกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความยืดหยุ่นเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของแต่ละพื้นที่ เช่น ระเบียบเกี่ยวกับการเงิน การคลัง ระเบียบเกี่ยวกับการประชุม

1.3 ควรจัดให้มีการฝึกอบรม ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล ในทุกระดับและทุกส่วนโดยการจัดฝึกอบรมให้บุคลากรเหล่านั้นให้สามารถนำไปปฏิบัติงานได้จริง ในลักษณะของการฝึกอบรมแบบเข้มข้นโดยการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติงานในแต่ละระดับ เช่น หลักสูตรผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หลักสูตรสมาชิกสภา หลักสูตรพนักงานส่วนตำบล หลักสูตรข้าราชการส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหาร

ส่วนตำบล โดยการขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม

1.4 ควรให้มีการประสานแผนส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการดำเนินการต่างๆ ให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกัน

1.5 ควรที่จะให้มีการเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบกำกับดูแลองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากในปัจจุบันบุคลากรในด้านนี้สำหรับยังขาดแคลนอยู่มาก

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานส่วนท้องถิ่น. (2550).

พระราชบัญญัติ สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

คณะกรรมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น. (2559). แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.
2559.ศรีสะเกษ .

ชูบ กาญจนประกร. (2555). รัฐประศาสนศาสตร์. พระนคร: มงคลการพิมพ์.

_____. (2559). รัฐประศาสนศาสตร์ในสังคมศาสตร์. พระนคร: มงคลการพิมพ์.

ชุมศักดิ์ ชุมนุม. (2551).ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของสำนักงานศึกษาธิการ
อำเภอ: กรณีศึกษาเขตการศึกษาที่ 10. ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต,
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2559). การปกครองท้องถิ่นใหม่.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

ทิตยา สุวรรณะชญ. (2557). สังคมวิทยา.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

บทสำรวจข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย:

กรณีเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์

The Proposal of Social Justice in Thai Society:

Pridi Banomyong's economic plan

ทวีป มหาสิงห์¹

Taweep Mahasingh²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจหาข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย โดยเลือกศึกษาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดีมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ราษฎร ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิโซลิดาลิสม์ อันมีแนวคิดพื้นฐาน (Premise) คือ “ความเสมอภาค” ของราษฎร และอาศัยสถาบันทางสังคมที่สำคัญคือ “รัฐ” เป็นแกนกลางในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้มีความเป็นธรรมในสังคมที่ปรีดีเรียกว่า “ศรีอาริยะ”

คำสำคัญ: ความเป็นธรรมทางสังคม, เค้าโครงการเศรษฐกิจ, ลัทธิโซลิดาลิสม์, ความเสมอภาค, รัฐ

Abstract

This article aims to explore the proposal of social justice in Thai society. The studying is based on Pridi Banomyong's economics plan. This plan aims to ensure the economic well-being of the people. Solidarism is most important principles in Pridi's economic plan. His premise is the "equality" of the people and

¹ คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา 19 หมู่ 2 ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 56000
อีเมลติดต่อ: taweep.ma@up.ac.th

² School of Political and Social Science University of Phayao., 19 Moo 2 Tambon Maeka, Amphur Muang Phayao 56000 Thailand E-mail: taweep.ma@up.ac.th

the state can produce social insurance to protect the people. In conclusion according to his economic plan, he stated that if it was adopted, it would be the dawn of the age of Sri Ariya Mettraya (Utopia).

Keywords: social justice, economic plan, solidarism, equality, state

1. บทนำ

ประเด็นเรื่อง “ความเป็นธรรมทางสังคม” (Social Justice) เป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานโดยเฉพาะในสังคมตะวันตก ท่ามกลางความเคลื่อนไหวของประเด็นดังกล่าวประกอบไปด้วยทั้งในส่วนของข้อถกเถียงและในส่วนที่เป็นข้อเสนอจากมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปรัชญา ศาสนา สังคม การเมือง กฎหมายและเศรษฐกิจตั้งแต่พบว่าข้อถกเถียงและข้อเสนอจากมิติต่างๆ เพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมเหล่านี้ล้วนแต่ตกอยู่ภายใต้จุดใหญ่ร่วมกันนั่นก็คือการแสวงหาสิ่งที่ดี (The Good) บางอย่างที่จะเกิดขึ้นในสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการแสวงหาลักษณะของสังคมยูโทเปีย (Utopia) นั่นเอง

ต่อการทำความเข้าใจเรื่องดังกล่าวจึงควรเริ่มจากการนิยามว่า “ความเป็นธรรมทางสังคม” คือสิ่งใด โดยทั่วไปแล้วมักจะพบว่าคำที่มีความหมายคล้ายคลึงและมักจะถูกใช้แทนคำว่าความเป็นธรรมทางสังคมก็คือคำว่า “ความยุติธรรม” (Justice) เราจะพบว่าความยุติธรรมนั้นเป็นแนวคิดเก่าแก่ที่นักคิดในยุคโบราณได้สร้างข้อถกเถียงผ่านงานเขียนดังปรากฏในงานเขียนที่สำคัญอย่าง Republic ของเพลโต (Plato) หรือ Politics ของอริสโตเติล (Aristotle) เป็นต้น ส่วนความเป็นธรรมทางสังคมนั้นพบว่าได้เกิดเป็นข้อถกเถียงขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นการกล่าวถึงความยุติธรรมในความหมายของความเป็นธรรมทางสังคม³ โดยมีลักษณะที่เป็นประเด็น

³ “ความยุติธรรม” กับ “ความเป็นธรรมทางสังคม” นั้น แม้จะมีความหมายคล้ายคลึงกันจนบางครั้งถูกใช้ในความหมายที่ใช้แทนกันได้ พบว่าเมื่อกล่าวถึงการแสวงหาสิ่งที่ดีในมิติปรัชญาหรือการกล่าวถึงในแง่กฎหมายจะใช้คำว่า “ความยุติธรรม” ขณะที่การกล่าวถึงการแบ่งสรรสิ่งที่ดีในแง่สังคมจะเรียกว่า “ความเป็นธรรมทางสังคม” ดังที่อาจารย์สุวรรณา สถาอานันท์ ได้นิยามความหมายของทั้งสองคำไว้ว่า “บางครั้งมันใช้แทนกัน ซึ่ง “ความยุติธรรม” เราใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับสถาบันยุติธรรม และเกี่ยวข้องกับการละเมิด มีบทลงโทษ ความยุติธรรมเราจะใช้ในความหมายนั้น ส่วน “ความเป็นธรรม” เราใช้ในความหมายในแง่ของการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นประเด็นเชิงบวก ความยุติธรรมเป็นประเด็นเชิงลบ ก็คือมีการทำผิด ส่วนความเป็นธรรมเป็นการจัดสรรผลประโยชน์และภาวะด้วย ผลประโยชน์เช่น สิทธิทำกิน โอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงสุขภาพ ค่าจ้างแรงงาน ของพวกนี้เป็นประเด็นเรื่องผลประโยชน์ ส่วนภาระเช่นเรื่องการ

ถกเถียงสาธารณะของสังคมในด้านบทบาทของสถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง และบทบาทรัฐ ความเป็นธรรมในความหมายที่ว่านี้ จึงมีนัยถึงการแบ่งสรรปันส่วนทรัพยากรที่มีจำกัดให้แก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นมากกว่าคนมั่งมี ดังนั้นความคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสังคมจึงเกิดขึ้นในยุคสมัยเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา⁴ ดังปรากฏจากข้อเสนอในงานของจอห์น รอลส์ (John Rawls) ที่ออกมาโต้แย้งกับแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) และก่อให้เกิดกระแสของการถกเถียงอภิปรายต่อประเด็นดังกล่าวตามมาไม่ว่าจะเป็นงานเรื่อง Anarchy, State and Utopia โดยโรเบิร์ต โนซิก (Robert Nozick), Marxist Critique of Rawls โดยเจอร์รี โคเฮน (Gerald Cohen) หรือ The Idea of Justice โดยอมาตยา เซน (Amartya Sen) เป็นต้น

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอในฐานะของบททดลองสำรวจหาข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย โดยเริ่มต้นจากข้อสังเกตของผู้เขียนเองว่าในบรรดาข้อเสนอที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมนั้นพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วมาจากทฤษฎีหรือข้อเสนอของบรรดานักคิดตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ จากนั้นในการสร้างความเข้าใจต่อความเป็นธรรมในสังคมไทยจึงจะมีการหยิบยกข้อเสนอหรือทฤษฎีจากนักคิดเหล่านั้นมาใช้อธิบายหรือนำเสนอเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่สังคมไทยดังนั้นผู้เขียนจึงเกิดข้อสงสัยว่ามีนักคิดไทยที่เสนอแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยหรือไม่ หากมีแล้วนักคิดท่านนั้นมีลักษณะแนวคิดอย่างไรที่นำเสนอให้แก่สังคมไทยและข้อเสนอดังกล่าวได้รับอิทธิพลหรือมีรากฐานแนวคิดจากสำนักใด

2. ข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทย

จากการสำรวจในเบื้องต้นของผู้เขียนเกี่ยวกับงานศึกษาถึงความเป็นธรรมทางสังคมที่ปรากฏในสังคมไทยสามารถแบ่งออกคร่าวๆ ได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ กลุ่มงานที่กล่าวถึง

เสียวภาณี การเกษตรทหาร การโดนเวนคืนที่ดิน เป็นต้น” จาก “การใช้ทฤษฎีอธิบายความไม่เป็นธรรมทางสังคม” http://social-agenda.org/wp-content/uploads/2013/01/Summery_Theory-Philosophy_27-28042555.pdf

⁴ “มองหาความเป็นธรรมผ่านคนชายขอบ ”

http://www2.iipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVIII/Download/Article_Files/1-SocialJustice-Kulapa.pdf

ทฤษฎีความเป็นธรรมของนักคิดตะวันตก⁵ ส่วนกลุ่มหลังกล่าวถึงการนำทฤษฎีความเป็นธรรมทางสังคมของตะวันตกมาปรับใช้ในการทำความเข้าใจหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย⁶ ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจะขอทดลองสำรวจหาข้อเสนอของนักคิดไทยต่อการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยเลือกที่จะสำรวจในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2475 เป็นหลักเนื่องจากว่าเป็นช่วงเวลาที่มีความเคลื่อนไหวในด้านความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจในสังคมไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนก็เลือกที่จะสำรวจผ่านข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีการนำเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจจากหลายฝ่ายซึ่งก็อาจจะพอเป็นที่เข้าใจได้ว่าภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองย่อมจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นที่น่าสนใจได้ว่าในยุคสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีการเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการทางเศรษฐกิจในรูปแบบการวางแผนของการดำเนินเศรษฐกิจและให้รัฐเป็นตัวจัดสรรอันเป็นผลจากการขยายตัวของชนชั้นใหม่ๆ โดยพ่อค้าและชนชั้นกลางทำให้เกิดการแสวงหาระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เขาจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมประกอบกับเงื่อนไขสภาวะทางการเมืองในขณะนั้นเองที่ผู้นำทางการเมืองใหม่ต้องการสร้างความชอบธรรมให้กับการขึ้นมาของตนซึ่งพบว่าโครงการเศรษฐกิจในภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ 2475 จนถึง 2484 ก่อนเริ่มสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเสนอโครงการเศรษฐกิจถึง 7 โครงการ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2546, น.329) อันประกอบด้วยข้อเสนอของนายมังกร สามเสน

⁵ ตัวอย่างงานศึกษากลุ่มนี้ เช่น ข้อโต้แย้งของฝ่ายชุมชนนิยมต่อมนทัศน์ของจอห์น รอลส์ เรื่องบุคคลและชุมชน ของ สำราญ เทพจันทร์, ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ ของสุชาย อัครพันธ์กุล, โทมัส สแคนลอนกับทางออกแบบพหุสัญญาของปัญหาพหุนิยมทางคุณค่า ของ ปิยฤดี ไชยพร, จอห์น รอลส์ : ว่าด้วยทฤษฎีความยุติธรรมและชีวิตของจอห์น รอลส์ ของศุภชัย ศุภผล และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์สุขของปัจเจกบุคคล และประโยชน์สุขของสังคมในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น สจิวต์ มิลล์ ของเอกศักดิ์ ยุคตะนันท์ เป็นต้น

⁶ ตัวอย่างของงานศึกษากลุ่มนี้ เช่น กระบวนการประชาธิปไตยและการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม : บทเรียนของความไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากโครงการสวัสดิการสังคมและโครงการช่วยเหลือเกษตรกร ของธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์, การสร้างความเป็นธรรมทางสังคมเรื่องที่อยู่อาศัยในกลุ่มคนจนเมือง ของวิษยา โกมิทร์ และ บวร ทรัพย์สิงห์, หนี้นอกระบบกับความเป็นธรรมทางสังคมของสุรางค์รัตน์ จำเริญพล, ความมั่นคงทางอาหาร ปาชุมชนกับการผลักดันเรื่องความเป็นธรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น ของศยามล เจริญรัตน์ และแรงงานกับความไม่เป็นธรรม : ปัญหาและทางออก : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ของนาพร อติวานิชยพงศ์ และคณะ เป็นต้น

หลวงประดิษฐมนูธรรม พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาโกมารกุลมนตรี พระสารสาสน์พลขันธ์ พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ และพระพิศาลสุขุมวิท รวมทั้งมีข้อเสนอทั่วไปทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีก 3 แนวทาง เสนอโดยนายวานิช ปานะนนท์ พระสุริยานุวัตร และหลวงวิจิตรวาทการ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอปลีกย่อยกระจายกระจายตามหนังสือพิมพ์ วารสาร และฎีกาต่างๆ อีกมาก⁷

ในบทความนี้ผู้เขียนเลือกที่จะหยิบยกเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์มาพิจารณาถึงข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมในสังคมไทยด้วยเหตุผลสองประการ กล่าวคือ ประการแรกเนื้อหาเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดีมีลักษณะเป็นข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังที่เดือน บุนนาค (2552, น.20) ได้กล่าวถึงเค้าโครงการฯ ของปรีดีว่า “เมื่อท่านปรีดีเป็นแปลนเนอร์ไทยคนแรก ถึงท่านจะเขียนเพียง “เค้า” โครงการยังไม่ได้เขียนโครงการขึ้นมาแต่ก็นับว่าท่านได้วางฐานไว้ให้คนชั้นหลังคิด และพิจารณาดำเนินงานต่อไป” นอกจากนี้เนื้อหาของเค้าโครงการฯ ยังถูกกล่าวถึงและเป็นที่รับรู้กันอย่างแพร่หลายทั้งของคนในยุคสมัยนั้นและผู้สนใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยในยุคปัจจุบัน⁸ ประการที่สองข้อเสนอของเค้าโครงการฯ ดังกล่าวยังมีความสำคัญในตัวเองในแง่ของประวัติศาสตร์การเมืองไทย เนื่องจากมันเป็นหมุดสำคัญที่ส่งผลกระทบถึงการเมืองไทยอย่างต่อเนื่อง ดังที่สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2554, น.3 - 4) กล่าวไว้ว่า “วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เกิดจาก “เค้าโครงการเศรษฐกิจ ของปรีดี นำไปสู่การปิดสภา (เมษายน 2476), การรัฐประหาร (มิถุนายน 2476), การกบฏโดยใช้กำลัง (ตุลาคม 2476) และในที่สุดการสละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 (มีนาคม 2577) ซึ่งปรากฏการณ์ถูกใช้ดังกล่าวยุติ

⁷ ผู้ที่สนใจข้อเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจต่าง ๆ สามารถหาอ่านรายละเอียดได้ในนครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่ในช่วงหนึ่งทศวรรษภายหลังการปฏิวัติสยาม 2475” ในความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475 และ Makoto Nambara “Economic Plans and the Evolution of Economic Nationalism in Siam in the 1930s”

⁸ ขณะที่ Nambara ได้อ้างถึงงานของปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ที่กล่าวถึงเค้าโครงการฯ ของปรีดีไว้ว่า “Pridi made three principal comments on Pridi's economic plan. First Pridi sees Siamese society as being in historical decline. He considered the year 1932 as the worst year economically, and he therefore proposed the establishment of a new economic system. Second, his economic plan can be considered an important event in the development of Thai political economy's Lastly, his idea of a national economic plan has contemporary significance because of the lack of a social ideal today. The ideas in his economic plan were, partially realized in the government policies that attempted to overcome poverty in the rural areas.”

ลงด้วยการที่บทบาทของพลเรือนในคณะราษฎรและในระบอบใหม่โดยทั่วไปลดลงและบทบาทของทหารเพิ่มขึ้น

3. สยาม ปรีดี และเค้าโครงการเศรษฐกิจในปี 2475

การทำความเข้าใจถึงข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ ผู้เขียนได้แยกการทำความเข้าใจออกเป็นสองส่วน กล่าวคือ ในส่วนแรกจะกล่าวถึงบริบทของเค้าโครงการฯ เพื่อให้ทราบถึงที่มาที่ไปและการก่อรูปของข้อเสนอความเป็นธรรมทางสังคมในเค้าโครงการฯ ดังกล่าว ส่วนที่สองจะกล่าวถึงเนื้อหาและลักษณะของแนวคิดความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดีโดยทำความเข้าใจผ่านตัวบทหรือเนื้อหาของเค้าโครงการฯ

ดังนั้นในส่วนแรกนี้ผู้เขียนจึงจะขอเริ่มต้นจากการกล่าวถึงบริบทซึ่งส่งผลต่อการเกิดจิตสำนึกในการเสนอเค้าโครงการฯ ของปรีดี โดยเริ่มต้นจากบริบทของการเมืองและเศรษฐกิจของโลกจากนั้นจึงจะกล่าวถึงบริบทของสังคมและเศรษฐกิจของสยามและส่วนสุดท้ายคือประสบการณ์ของปรีดีที่พบเจอถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวนาสยามในสมัยนั้น

ภายใต้สถานการณ์ของการเมืองและเศรษฐกิจโลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้นพบว่าประเทศที่แพ้สงครามกำลังอยู่ในช่วงของการฟื้นฟูประเทศ ขณะเดียวกันในช่วงปี ค.ศ. 1929 – 1934 (พ.ศ. 2472 - 2477) ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำครั้งยิ่งใหญ่ (The Great Depression)⁹ ซึ่งมีระยะเวลายืดเยื้อยาวนานและมีผลกระทบอย่างรุนแรง ปัญหาดังกล่าวจึงกลายเป็นตัวสะท้อนถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมและส่งผลให้รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจมากขึ้นจนทำให้เกิดรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ขึ้นมาซึ่งเป็นภาพสะท้อนว่าองค์กรทางการเมืองอย่างรัฐนั้นควรจะได้รับผิดชอบต่อความผาสุกของประชาชน

⁹ วรวิทย์ หิรัญรักษ์, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจยุโรป (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ , 2520) น. 429 – 441 สรุปเนื้อความได้ว่า ในระยะแรกของหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้นการผลิตทางการเกษตรมีการเจริญเติบโต การขยายตัวของอุตสาหกรรมและการฟื้นตัวของภาวะเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ก็เกิดเหตุการณ์สำคัญอันเป็นผลทำให้เศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำลงอย่างสุดขีดนั่นคือความตกต่ำในวัฏจักรธุรกิจของสหรัฐอเมริกาทำให้ตลาดหุ้นนิวยอร์กตกลงมาอย่างรวดเร็ว (wall street crash) ประกอบกับการล้มของอุตสาหกรรมในทวีปยุโรปส่งผลให้กำลังแรงงานไม่มีงานเพิ่มสูงขึ้นอันเป็นผลมาจากการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 แต่อุปสงค์ต่อสินค้าเหล่านี้กลับลดลงอย่างรวดเร็วหลังปีพ.ศ. 2461 และประการสุดท้ายคือการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามหนี้สินสงครามจนส่งผลให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและการไม่มีเสถียรภาพในเวลาต่อมา

ของตนเองและผลักดันให้รัฐต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้นโดยขยายไปถึงการให้รัฐเข้ามาเป็นเจ้าของกิจการเข้ามาดำเนินงานและทำการควบคุมระบบเศรษฐกิจ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำนี้ยังก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นมาในสังคมภายในรัฐจนทำให้กลุ่มผู้มีอำนาจในรัฐได้รับบทบาทให้เป็นผู้จัดระเบียบทางเศรษฐกิจ

และจากสถานการณ์นี้ก็ส่งผลให้เกิดคำถามในเวลาต่อมาว่ารัฐควรเข้ามาควบคุมระบบเศรษฐกิจของตนมากน้อยเพียงใดและกลไกในการบริหารควรจะถูกสร้างขึ้นมากเพื่อควบคุมระบบเศรษฐกิจอย่างไรจนทำให้เกิดลัทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจขึ้นทั้งจากฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย กล่าวคือในส่วนฝ่ายซ้ายได้เกิดลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิสังคมนิยมที่เชื่อว่าระบบนายทุนไม่เหมาะสมควรสร้างระบบใหม่ซึ่งรัฐควรจะทำการบริหารเครื่องมือในการผลิตและทำการแจกจ่ายเพื่อความผาสุกของประชาชน ข้อเสนอของฝ่ายคอมมิวนิสต์นั้นไม่ได้เป็นที่ยอมรับในยุโรปตะวันตกมากนักแต่กลับได้รับการยอมรับในสหภาพโซเวียต ขณะที่ฝ่ายสังคมนิยมในช่วงเวลานั้นมักจะมองว่าเป็นศัตรูระบอบแห่งความโศกเศร้าของตนเองจากเดิมที่เน้นการประนีประนอมก็ได้ค่อยๆ ไปสู่วิธีการปฏิรูปสังคมโดยวิธีการวางแผนเศรษฐกิจและรัฐสวัสดิการ ส่วนฝ่ายขวาได้เกิดลัทธิฟาสซิสต์ (Facists) ขึ้นในอิตาลีและลัทธินาซี (Nazi) ในเยอรมัน ซึ่งมองว่าผลประโยชน์ของชาติอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคลและนโยบายทางเศรษฐกิจควรจะถูกกำหนดโดยตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ภายใต้การควบคุมของพรรคการเมืองอันประกอบด้วยนายจ้าง ลูกจ้างและเจ้าหน้าที่ของรัฐทำการจัดการในอุตสาหกรรมที่สำคัญแต่ละประเภท แม้ว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคลจะยังมีอยู่แต่รัฐก็จะเข้ามาช่วยเหลือควบคุมหรือยึดทรัพย์สินเพื่อที่จะทำให้พลังทหารและพลังเศรษฐกิจของชาติเพิ่มขึ้น ข้อเสนอดังกล่าวนั้นไม่ได้รุนแรงแบบข้อเสนอของคอมมิวนิสต์แต่กลับเน้นที่การสนับสนุนให้เชื่อฟังผู้นำที่มีอำนาจ (Authoritarianism) ลัทธิรัฐนิยม (Statism) และบรรษัท (Corporatism) ส่วนเสรีนิยมก็เริ่มมีการปรับตัวและทบทวนระบบทุนนิยมใหม่เพื่อที่จะรักษาระบบเดิมให้ดำรงอยู่ต่อไปดังเช่นข้อเสนอ “สมุดปกเหลือง (Yellow Book)” ของ จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes) เสนอให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบบอนาธิปไตยทางเศรษฐกิจที่วางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในเรื่องปัจเจกชนแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาไปสู่ระบบที่จริงจังควบคุมพลังทางเศรษฐกิจให้ดำเนินไปสู่ทิศทางที่ให้ความสำคัญกับเสถียรภาพและความยุติธรรมทางสังคมโดยวิธีลดปัญหาคนว่างงานด้วยการให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายภาครัฐในเรื่องของการสร้าง ปรับปรุง และฟื้นฟูสาธารณูปโภคต่าง ๆ (ทวีป มหาสิงห์, 2555, น. 62-64) จากบริบทของเศรษฐกิจโลกข้างต้นจะเห็นได้ว่าฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวาและฝ่ายเสรีนิยมนั้นก็ล้วนแล้วแต่มีความคิดที่จะให้รัฐเข้ามา

ช่วยจัดการการวางแผนเศรษฐกิจและนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมโดยเฉพาะการวางแผนจากส่วนกลางภายใต้การกำกับของรัฐบาลนั่นเอง

ขณะเดียวกันสภาพโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของสยามในขณะนั้นจากงานศึกษาของ คาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน¹⁰ พบว่าลักษณะของชนบทสยามระหว่างปี พ.ศ. 2473 – 2474 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ทำนาและเลี้ยงไว้ในบ้าน เช่น โค กระบือ สุกร และเป็ดไก่ ในภาคกลางชาวนาที่ไม่มีที่ดินของตนเองอยู่ในราวร้อยละ 36 ในภาคเหนือร้อยละ 26 ภาคใต้ร้อยละ 14 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 18 สำหรับคนที่ไม่มียี่สิบดินต้องเช่าที่ดินทำนา เจ้าของนาที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงและสัญญาเช่าส่วนใหญ่คือหนึ่งปี การเพาะปลูกของทั้ง 3 ภาคคือภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสานอยู่ในสภาพที่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้องมีภาคกลางภาคเดียวที่อยู่ในฐานะแห่งการค้าขาย และภาคกลางก็เป็นภาคที่มีรายได้สูงที่สุดจากการทำนารวมถึงการได้รายได้จากอาชีพอื่นๆ จึงทำให้รายได้จากภาษีอากรของรัฐบาลได้มาจากภาคกลางเป็นส่วนใหญ่

จากการที่ราคาสินค้าทุกอย่างในตลาดโลกตกต่ำกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวนาไม่สามารถจะเสียเงินตามอัตราภาษีได้ดังนั้นชาวนาบางคนขาดทุนจากอาชีพที่ตนทำอยู่ก็ต้องกู้ยืมมิดินนั้นจะไม่มีเงินทองสำหรับใช้จ่ายหรือต้องนำเอาเงินเก็บมาใช้ซึ่งการกู้ยืมเงินนั้นพ่อค้าข้าวเปลือกหรือพ่อค้าซึ่งตั้งร้านในท้องที่ต่างๆ เป็นผู้ให้ชาวนากู้เงินและเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูงชาวนาที่มีฐานะดีก็กู้ยืมเงินน้อยกว่าชาวนาที่ไม่ใครจะมีหลักฐานถึงอย่างนั้นก็อัตราดอกเบี้ยก็ไม่เคยต่ำกว่าร้อยละ 20 ต่อปี ในจำนวน 100 ครัวเรือนของแต่ละภาคพบว่าภาคกลางมีหนี้ 49 ครัวเรือนภาคเหนือมีหนี้ 18 ครัวเรือน ภาคใต้มีหนี้ 18 ครัวเรือน และภาคอีสานมีหนี้ 11 ครัวเรือน โดยสาเหตุที่ต้องกู้เงินก็เพื่อนำไปซื้อที่ดิน การขาดการอดออมและไม่ได้ปลูกพืชผลหรือทำการอุตสาหกรรมในเวลาว่างในช่วงที่สินค้าเกษตรตกต่ำทำให้ลูกหนี้รู้สึกว่ามีมียากลำบากในการกู้ยืมและส่งเงินคืนเจ้าหนี้เพิ่มขึ้น กล่าวคือในสมัยที่ข้าวเปลือกราคาเกี่ยวลง 100 บาท ชาวนาซึ่งเป็นหนี้อยู่ 100 บาท จะต้องขายข้าวเพียงเกี่ยวเดียวเท่านั้นเพื่อนำเงินไปชำระหนี้สินถ้าใน

¹⁰ รัฐบาลสยามสมัยนั้นได้เชิญคาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมนนักวิชาการชาวอเมริกันเข้ามาทำการสำรวจสภาพเศรษฐกิจของชนบทสยามระหว่างปี พ.ศ. 2473 – 2474 ในคาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน (ซิม วีระไวทยะ แปล), การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งประเทศไทย : มุขนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525) น.18

เวลาที่ข้าวเปลือกตกลงมาเกวียนละ 50 บาทขานาซึ่งเป็นลูกหนี้จะต้องขายข้าวถึง 2 เกวียนจึงจะพอชำระหนี้ได้ เป็นต้น

การขายข้าวของขานาไม่ได้ขายข้าวให้แก่เจ้าของโรงสีโดยตรงแต่ผ่านคนกลางขานาไม่ทราบราคาข้าวเปลือกของตลาดในกรุงเทพฯ นอกจากราคาซึ่งพ่อค้าข้าวเปลือกเต็มใจจะซื้อเท่านั้นทำให้พ่อค้าข้าวเปลือกหรือคนกลางแสวงหากำไรโดยวิธีรับซื้อข้าวตามราคาต่ำๆ และกักขาวนั้นไว้ขายในราคาแพง ชิมเมอร์แมน เสนอให้รัฐบาลเริ่มจัดตั้งสหกรณ์ขายสินค้าเพราะระเบียบการขายสินค้ากรรมที่ดีต้องเป็นวิธีสหกรณ์ในเวลานี้รัฐบาลควรวางโครงการ 25 ปีไว้เพื่อขยายสหกรณ์ให้แพร่หลายในหมู่ขานาเพราะเหตุว่าวิธีขายโดยสหกรณ์ดีกว่าวิธีอาศัยพ่อค้าคนกลางและบรรดาสมาชิกจะได้ผลหลายอย่างทั้งในทางเศรษฐกิจและประชาคม อย่างไรก็ตามขานาไทยก็รู้สึกเดือดร้อนในเรื่องการกินอยู่ต่างคนเป็นสุขตามประสา ฉะนั้นจึงยังมีหนทางที่จะเชิญฐานะแห่งการกินอยู่ของตนให้สูงขึ้นด้วยการขยายโครงการเพาะปลูกตามแบบอย่างประเทศอื่น การเพาะปลูกไม่ใคร่ประสบความเสียหายจนถึงกับพลเมืองต้องอดอยาก การทำนาบางแห่งเคยเสียหายมากเป็นบางครั้งคราวแต่ก็ไม่ปรากฏว่าเป็นภัยอย่างร้ายแรงแก่พลเมืองรายได้ที่เป็นเงินสดรวมทั้งรายได้ที่เป็นวัตถุดิบได้จากธรรมชาติสูงกว่ารายได้ของพลเมืองในประเทศอินเดียและจีน ส่วนสุขภาพของชาวชนบทนั้นยังขาดการป้องกันโรคและวิธีการรักษาโรคตามแบบใหม่เพื่อให้ราษฎรได้มีความรู้ทางอนามัยเพราะหากคนมีสุขภาพดีแล้วก็จะสามารถเพิ่มผลิตผลทางเศรษฐกิจได้

จากบริบทภายในสยามข้างต้นซึ่งปรีดีเองก็ได้มีประสบการณ์สัมผัสกับความเป็นอยู่ของราษฎรในขณะนั้นโดยเฉพาะผู้ที่มิอาจชีพขานาดังปรากฏในบทสัมภาษณ์ของปรีดีว่า “ปู่ย่าผม (ปรีดี-ผู้เขียน) มีบุตรชายหญิงหลายคนซึ่งได้รับส่วนแบ่งมรดกไปประกอบอาชีพบางท่านรักษารัฐانةคบดี บางท่านก็ขาดทุนตกเป็นผู้มีทุนน้อย ส่วนบิดาผมเลือกอาชีพทำนาจึงประสบชะตากรรมอย่างขานาซึ่งกระทบถึงความเป็นอยู่ของครอบครัว ผมประสบพบเห็นความอึดอัดของบิดามารดาและเมื่อไปอยู่กับบิดาก็พบเห็นความอึดอัดขัดสนของขานาทั่วไป ” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2530, น.22) ซึ่งปรีดีได้กล่าวถึงความเป็นอยู่ของขานาในสมัยนั้นว่า

“๑. ในบริเวณเนื้อที่นาเนื้อที่ประมาณ ๑ ล้านไร่ที่อยู่ภายในเขตบริษัท
ชุดคลองแลคูนาสยาม ขานาร้อยละ ๖๐ เป็นผู้เช่านา ซึ่งต่างกับ
ขานาท้องที่อื่น ๆ ซึ่งผู้เช่านามีจำนวนน้อยกว่านั้น และต่างกับขานา
ในท้องที่ซึ่งราษฎรบุกเบิกที่ว่างเปล่าหรือจับจองเอง

๒. ขาวนาที่เป็นเจ้าของนาเองก็ดี ที่เข้ามาจากผู้อื่นก็ดี นั้นต้องประสบความอดคัต ... แต่ขาวนาที่เช่านาผู้อื่นต้องแบกภาระโดยต้องเสียค่าเช่านาให้เจ้าของนาเป็นเงินหรือข้าว เจ้าของนาหลายรายกดขี่เบียดเบียน

๓. ในฤดูแล้งขาวนาที่อยู่ห่างลำคลองที่มีน้ำตลอดปีนั้นอดคัตน้ำกินสำหรับคนและสัตว์ ส่วนฤดูฝนขาวนาต้องประสบภัย เช่น ฝนน้อยไม่พอเพาะปลูกหรือฝนตกมากเกินไป ทำให้พันธ์ข้าวที่ปลูกไว้เสียหาย ... ขาวนาช่วยตัวเองไม่ไหวจึงทำนาไม่ได้ผลตามที่ลงแรงไว้ เมื่อถึงหน้านาใหม่ก็ต้องกู้เงินผู้มีเงินมาทำทุนเสียดอกเบี้ยแพงมาก และปีต่อไปถ้าประสบเหตุการณ์เช่นเดิมขาวนาก็ต้องมีหนี้สินเพิ่มขึ้นล้นพ้นตัว ทางราชการไม่สามารถช่วยได้

๔. โจรผู้ร้ายชุกชุมเพราะมีมิฉฉาชีพ ลักษณะโหดร้ายของขาวนาเพื่อเรียกค่าไถ่ขาวนาก็ต้องกู้เงินมาไถ่ซึ่งเป็นการเพิ่มหนี้สินของตนทางราชการก็ไม่สามารถช่วยได้

๕. ปีใดขาวนาพอทำข้าวได้บ้าง แต่ต้องขายข้าวเปลือกให้พ่อค้า ซึ่งเอาเปรียบในการชั่งตวงและกตราคาข้าว

๖. ถ้าส่งข้าวเปลือกไปสีที่โรงสี แต่โรงสีมีอุบายล่อใจขาวนาว่า ไม่คิดค่าสีข้าว...ขาวนาส่วนมากที่ไม่รู้เท่าทันก็พอใจที่ตนไม่ต้องเสียค่าข้าว แต่ความจริงโรงสีมีทางเอาเปรียบขาวนาโดยเดินเครื่องให้มีปลายข้าวมากขึ้นเพื่อเป็นของโรงสี ซึ่งคิดแล้วโรงสีได้กำไรจากการสีข้าวมาก

๗. ในปีหนึ่ง ๆ ขาวนาต้องตายด้วยโรคระบาดไม่น้อย

๘. ความอดคัตขัดสนของขาวนามีอีกมากมายหลายประการที่แสดงว่าขาวนา ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ แต่ขาวนาก็มีภาระที่ต้องเสียเงินรัชชูปการถ้าไม่มีเงินเสียก็ต้องถูกเกณฑ์ไปทำงานประมาณปีละ ๑๕ - ๓๐ วันและต้องเสียอากรค่านา” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2530, น.40-41)

ดังนั้นสิ่งเหล่านี้ได้กลายปัจจัยที่ทำให้ปริตินำเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นกับราษฎร

4. ข้อเสนอจากเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์

ในส่วนต่อมาจะกล่าวถึงเนื้อหาและลักษณะของแนวคิดความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดี โดยพิจารณาจากเนื้อหาที่ปรากฏในเค้าโครงการฯ ในส่วนแรกจะกล่าวถึงเนื้อหาโดยสรุปของเค้าโครงการฯ แล้วจากนั้นจึงจะนำเสนอถึงข้อเสนอของปรีดีในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมว่ามีลักษณะอย่างไรและวางอยู่บนแนวคิดแบบไหน

4.1 ว่าด้วยเนื้อหาเค้าโครงการเศรษฐกิจ

เค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งหมด 11 หมวด¹¹ และรวมถึง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรและเค้าร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกอบกิจการเศรษฐกิจ ในที่นี้สามารถจัดแบ่งเนื้อหาโดยสรุปออกเป็นสามส่วน กล่าวคือ ส่วนแรกที่มาและเป้าหมายของการมีเค้าโครงการฯ ส่วนที่สองวิธีการในการจัดระบบเศรษฐกิจและส่วนสุดท้ายคือแผนงานและผลที่จะเกิดขึ้น

ในส่วนแรกเริ่มต้นจากหมวดที่หนึ่งกล่าวถึงที่มาของการมีเค้าโครงการฯ ซึ่งเป็นไปตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร¹² ที่ประกาศไว้ใน การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยมีหลักการในข้อที่สามคือ “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง” (เดือน บุญาค, 2552, น.66)

สาเหตุที่คณะราษฎรจะต้องบัญญัติหลักการในทางด้านเศรษฐกิจเอาไว้ ปรีดีได้กล่าวถึงในหมวดที่สองก็เนื่องมาจากลักษณะพื้นฐานของธรรมชาติมนุษย์นั้นมีลักษณะไม่เที่ยงแท้แห่งการดำรงชีวิตโดยเฉพาะปัจจัยพื้นฐานคือ “ผู้ที่มีจิตเป็นมนุษย์ ประกอบด้วยความเมตตากรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันแล้ว เมื่อเห็นสภาพชาวนาในชนบทก็ดี เห็นคนยากจนอนาถาในพระนครก็ดี ก็จะปรากฏความสมเพชเวทนาขึ้นทันใด ท่านคงจะเห็นว่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ อันเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านี้แร้นแค้นปานใด แม้วันนี้มีอาหารรับประทาน

¹¹ เนื้อหาของเค้าโครงการฯ นำมาจากฉบับของเดือน บุญาคเป็นหลัก ซึ่งพบว่ายังมีฉบับที่มีการจัดพิมพ์ในหลาย ๆ ช่วงเวลา ดังปรากฏในบทความของณัฐพล ใจจริง “วิวาทะของหนังสือเค้าโครงการเศรษฐกิจและพระบรมราชวินิจฉัยฯ กับการเมืองของการผลิตซ้ำ”.

¹² หลัก 6 ประการของคณะราษฎรประกอบไปด้วย 1. เกราช 2. รักษาความสงบเรียบร้อยภายใน 3. เศรษฐกิจ 4. เสมอภาค 5. เสรีภาพ 6. การศึกษา

พรุ่งนี้และวันต่อไปจะยังคงมีหรือขาดแคลนก็ทราบไม่ได้ อนาคตย่อมไม่แน่นอน” (เดือน บุญนาค, 2552, น.67) ซึ่งการมีชีวิตอยู่อย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ “มิใช่จะมีแต่ในหมู่ราษฎรที่ยากจนเท่านั้น คนชั้นกลางก็ดี คนมั่งมีก็ดี ย่อมจะประสบความไม่เที่ยงแท้ด้วยกันทุกรูปนาม” ดังนั้นแล้ว “คนมั่งมีในสมัยหนึ่งต้องกลับเป็นคนยากจนในอีกสมัยหนึ่ง หรือมรดกที่ตกทอดไปถึงบุตรต้องละลายหายสูญ ไม่คงอยู่ตลอดชีวิตของบุตร” (เดือน บุญนาค, 2552, น.67)

เนื้อหาในส่วนที่สองกล่าวถึงวิธีในการจัดการกับปัญหาดังกล่าว ในหมวดที่สามการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรโดยรัฐเป็นผู้จัดการประกันความสุขสมบูรณ์ให้แก่ราษฎร “ราษฎรที่เกิดมายุ่อมจะได้รับประกันจากรัฐบาลว่าตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็กหรือเจ็บป่วย หรือพิการหรือชราทำงานไม่ได้ก็ดี ราษฎรจะได้มีอาหารเครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ... การประกันนี้ย่อมมีผลดียิ่งกว่าการสะสมเงินทอง” (เดือน บุญนาค, 2552, น.69) ดังนั้น ในหมวดที่สี่เพื่อมิให้แรงงานที่มีอยู่สูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ เนื่องจากพบว่าการผลิตของสยามนั้นยังไม่สามารถสร้างผลผลิตออกมาเต็มที่เมื่อเทียบกับปัจจัยการผลิตที่ตนเองมีเนื่องจากแรงงานที่ยังไม่ได้ใช้เต็มที่จากชาวนาที่ทำงานเพียงหกเดือนและว่างอีกหกเดือนเป็นผลมาจากการจัดการเศรษฐกิจที่ยังไม่เหมาะสมดังนั้นรัฐก็จะเข้ามาจัดการในด้านการผลิตให้ ซึ่งปัจจัยการผลิตไม่ว่าจะเป็นที่ดิน แรงงาน เงินทุน ปรีดีได้กล่าวไว้ในหมวดที่ห้าว่ารัฐบาลจะหาที่ดิน แรงงาน เงินทุน กล่าวคือการจัดหาที่ดินรัฐบาลจะซื้อคืนโดยการออกใบกู้ให้เจ้าของที่ดินถือไว้ตามราคาที่ดินของตน ส่วนบ้านที่อยู่อาศัยนั้นรัฐบาลไม่จำเป็นต้องซื้อคืน แรงงานจัดหางานให้ราษฎรทำ โดยกำหนดให้ราษฎรเข้ารับราชการแบบนี้จะไม่มีความว่างเพราะอีกหกเดือนรัฐบาลจะจัดหางานอื่นๆ ให้ทำ ส่วนเงินทุนรัฐบาลหาจากการเก็บภาษีบางอย่าง เช่น ภาษีมรดก ภาษีรายได้ หรือ ภาษีทางอ้อม ออกสลากกินแบ่ง การกู้ภายในประเทศกับคนมั่งมี และวิธีการกู้เงินภายนอกด้วยการผ่อนซื้อเครื่องจักร

ในหมวดที่หกกล่าวถึงการจัดหางานให้ราษฎรเช่นนี้ก็ต้องมีการจัดรายได้ รายจ่ายของประเทศให้มีดุลยภาพและในหมวดที่เจ็ดรัฐบาลจะมีการจัดแบ่งงานทั้งในด้านการร่วมกันประดิษฐ์ การจำหน่ายและขนส่ง การจัดหาของอุปโภคบริโภคให้แก่สมาชิก และร่วมกันสร้างสถานที่อยู่ในลักษณะของสหกรณ์ ส่วนหมวดที่แปดจัดให้มีการผลิตทั้งทางด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมภายในประเทศและเพื่อป้องกันปัญหาความยุ่งยากระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างก็ควรจะให้ “รัฐได้เป็นเจ้าของเสียเองแล้ว ราษฎรทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นราษฎรหรือข้าราชการประเภทใด ... ก็จะได้รับผลเช่นเดียวกัน เป็นการเสมอภาคตามกำลังและความสามารถ รัฐบาล

เป็นผู้แทนราษฎร ก็เท่ากับราษฎรได้เป็นเจ้าของการเศรษฐกิจทั้งปวง” (เดือน บุนนาค, 2552, น.95) ปรากฏในหมวดที่เก้า

เนื้อหาส่วนสุดท้ายแผนงานและผลที่จะเกิดขึ้น ในหมวดที่สิบเพื่อให้การประกอบเศรษฐกิจจะดำเนินไปโดยเรียบร้อยและได้ผลดีรัฐบาลก็จำเป็นต้องวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ และ “เมื่อเราคำนวณได้ดังนี้แล้วก็จะทราบได้ว่า เราจะเริ่มใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาติในท้องที่ใดก่อน และเริ่มการเศรษฐกิจใดก่อน เช่นนี้เป็นลำดับไปจนทั่วพระราชอาณาจักร ... เมื่อเราทราบว่าชาวกาลังอันใด เราก็ควรหากาลังอันอื่น เช่น เราชาดผู้ชำนาญการพิเศษ เราต้องจ้างชาวต่างประเทศซึ่งเป็นผู้ชำนาญการพิเศษมาใช้ไปพลาง ๆ ก่อน และอบรมคนของเราซึ่งจักต้องวางแผนการณ์อบรมไว้ด้วย” (เดือน บุนนาค, 2552, น.99) หากเป็นไปตามที่รัฐบาลจัดการเรื่องระบบเศรษฐกิจเช่นนี้ย่อมทำให้วัตถุประสงค์อื่นๆ ของคณะราษฎรบรรลุผล ปรากฏในหมวดสุดท้าย ดังเช่น การมีเอกราชทางเศรษฐกิจ การรักษาความสงบเรียบร้อย เมื่อราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นย่อมจะไม่ประทุษร้ายต่อกัน ราษฎรมีความเสมอภาคกันไม่ใช่เพียงแค่นบนหน้ากระดาษแต่ยังเป็นความเสมอภาคที่จะเข้ารับราชการ สิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย ส่วนเรื่องของเสรีภาพนั้น “เมื่อรัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้ย่อมเป็นการตัดเสรีภาพ แต่การตัดเสรีภาพนั้นก็เพื่อจะให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์ ... รัฐบาลไม่ได้ตัดเสรีภาพในการอื่น ๆ ” (เดือน บุนนาค, 2552, น.103) ส่วนด้านการศึกษาราษฎรจะมีการศึกษาอย่างเต็มที่ “ราษฎรก็ย่อมจะได้รับการศึกษาแทนที่จะคอยพะวงถึงทรัพย์สินของตนว่าจะป็นอันตรายสูญหาย” และเมื่อสามารถบรรลุได้ตามหลัก 6 ประการเช่นนี้ย่อมจะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีหรือที่ปรีดีเรียกว่า “ศรีอาริยะ” นั่นเอง

4.2 ว่าด้วยข้อเสนอเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางสังคม

จากสภาพบริบทที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นพบว่าสภาพความเป็นอยู่ของสังคมสยามในขณะนั้นมีความเป็นอยู่อย่างยากลำบากและถูกเอารัดเอาเปรียบต่างๆ ซึ่งได้ส่งผลต่อการเกิดจิตสำนึกทางด้านความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดีหรือเป็นธรรมกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ดังที่ปรีดีให้สัมภาษณ์ไว้ในประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบาลราษฎรว่า “ความคิดเห็นของผม (ปรีดี-ผู้เขียน) ที่เห็นว่าสยามควรมีโครงการเศรษฐกิจนั้น มิใช่เกิดขึ้นทันใด และมีใช่เป็นไปตามความนึกคิดใดๆ โดยไม่มีหลักทฤษฎีเศรษฐกิจ ผม (ปรีดี-ผู้เขียน) ได้กล่าว

แล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเอง ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผม (ปรีดี-ผู้เขียน) มีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่ามีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2530, น.42)

ดังนั้นข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดีพบว่าปรีดีเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจลักษณะของธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นผู้มีเมตตากรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังกล่าวไว้ในส่วนเริ่มแรกของเค้าโครงการฯ แต่ก็กลับพบว่าโดยแก่นของการดำเนินชีวิตนั้นกลับต้องพบเจอกับความไม่แน่นอนของชีวิต “ท่านคงจะเห็นว่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ อันเป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านี้แน่นแค้นปานใด แม้วันนี้มีอาหารรับประทาน พรุ่งนี้และวันต่อไปจะยังคงมีหรือขาดแคลนก็ทราบไม่ได้ อนาคตย่อมไม่แน่นอน” (เดือน บุญนาค, 2552, น.67) ดังนั้นเมื่อชีวิตโดยธรรมชาติไม่เที่ยงแท้ ประกอบกับเมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้ว ก็ยังพบการเอารัดเอาเปรียบจากกัน “มีบุคคลที่เกิดมาหนักโลกอาศัยบุคคลอื่นกินมีจำนวนไม่น้อย” (เดือน บุญนาค, 2552, น.71) ซึ่งตรงนี้ก็สอดคล้องกับประสบการณ์ที่ปรีดีพบในเรื่องของชาวนา ไม่ว่าจะเป็นการกู้หนี้ยืมสิน หรือการเอารัดเอาเปรียบจากผู้ให้เช่านา นายทุนหรือพ่อค้าคนกลาง ย่อมทำให้ชาวนามีชีวิตอย่างยากลำบาก

ในการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวพบว่าปรีดีได้รับอิทธิพลจากลัทธิโซลิดาริสม์ (Solidarism) กล่าวคือ “ตามหลักของข้าพเจ้า (ปรีดี-ผู้เขียน) นั้น เป็นลัทธิหลายอย่างที่ได้คัดเลือกเอามาปรับปรุงให้สมกับฐานะของประเทศสยาม แต่เหตุสำคัญอาศัยหลักโซเซียลลิสม์ ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ คือถือว่ามนุษย์ที่เกิดมามีความต้องการเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ต่อกัน (Solidarism) เช่น เช่นคนจนนั้น เพราะฝูงชนทำให้จนก็ได้ คนเคยทอดผ้าด้วยฝีมือ ครั่งมีเครื่องจักรแข่งขัน คนที่ทอด้วยผ้าด้วยมือก็ต้องล้มเลิก หรือ คนที่รวยเวลานี้ไม่ใช่รวยเพราะแรงงานของตนเลย เช่น ผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งเดิมมีราคาน้อยภายหลังที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูง ๆ ดังนี้ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชน ไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้นจึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหนี้ตามจริยธรรมต่อกันจึงต้องร่วมประกันภัยต่อกันและร่วมมือกันในการประกอบอาชีพ ” (เดือน บุญนาค, 2552, น.128)

ลัทธิโซลิดาริสม์ (Solidarism) อาจจัดได้ว่าเป็นลัทธิที่ค่อนข้างไปในแนวทางของสังคมนิยมที่เน้นถึงลักษณะของการรวมหมู่หรือรักผู้อื่นที่เป็นมนุษย์ร่วมชาติ (Altruism) มากกว่าการเน้นไป

ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลหรือที่เรียกว่าลัทธิรักตัว (Egoism) ซึ่งปรีดีได้ศึกษามาในช่วงของการไปศึกษาที่ฝรั่งเศส หลักการของลัทธินี้ตามคำกล่าวของศาสตราจารย์ชาร์ปส์ จี๊ด (Charles Gide) ก็คือ

“การตรรกภาพที่เคยเป็นดังข้อเท็จจริงอันไร้สำนึก ควรจะต้องกลายมาเป็นกฎความประพฤติ และเป็นหน้าที่ทางศีลธรรม ยิ่งไปกว่านั้นคือ เป็นหน้าที่ที่มีผลบังคับตามกฎหมาย ด้วยเหตุผลประการใดบ้าง ดังนี้ อธิบายได้ว่า การตรรกภาพในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการกระทำของเราแต่ละคนนั้นมีผลกระทบทั้งในแง่ดี และแง่ร้ายต่อเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ และในทางกลับกัน ความรับผิดชอบ และความเสียหายทั้งปวงของเราจึงเพิ่มมากยิ่งขึ้น หากจะมีผู้คนตกทุกข์ได้ยากเราควรช่วยเขาเหล่านั้น เนื่องจากเราอาจจะเป็นผู้ก่อเหตุ ส่วนหนึ่งของความทุกข์ยากของเขาเหล่านั้น ทั้งนี้ อาจจะด้วยการจัดการกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งของเราเอง การลงทุนของเรา การแลกเปลี่ยนหรือแม้แต่การกระทำอันเป็นตัวอย่างที่เราได้กระทำแก่พวกเขาเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อเป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบ หน้าที่ของเราก็คือ จะต้องขจัดปัดเป่าสิ่งเหล่านั้นด้วย เนื่องจากเราทราบกันดีกว่า เราและลูกหลานของพวกเราอาจจะตกเป็นเหยื่อของความทุกข์ยากของผู้อื่น เช่นความเจ็บป่วยของผู้อื่นอาจมีผลกระทบต่อตัวเราควมไร้ศีลธรรมของผู้อื่นอาจนำมาซึ่งความเสื่อมศีลธรรมของเราด้วย ดังนั้นการเข้ามาแก้ไขเยียวยาสิ่งเหล่านี้คือประโยชน์ของเราด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนสังคมมนุษย์ทั้งมวลไปสู่ความเป็นชุมชนใหญ่ที่มุ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่ง ณ ที่นั่นเองการตรรกภาพอันมีมาแต่ธรรมชาตินั้น ไม่ว่าจะเป็นที่รับรองกันโดยอาศัยเจตจำนงที่ดีของแต่ละคน หรืออาศัยอำนาจแห่งกฎหมาย ย่อมรังสรรค์ให้เกิดขึ้นซึ่งความยุติธรรม ณ ที่นี้เอง แต่ละคนจะเข้ารับการระของส่วนรวมและพึงได้ผลสนองตอบจากประโยชน์ที่ผู้อื่นได้รับ และหากจะมีบรรดาบุคคลผู้เกรงว่า กระทำเช่นนั้นย่อมจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียในความเป็นปัจเจกชน กล่าวคือ ศักยภาพที่ปรากฏอยู่ในตนของตน อีกนัยหนึ่ง ความสามารถในการกระทำด้วยตนเองนั้น ก็ต้องตอบปัญหานี้ว่า ความเป็นปัจเจกชนนั้น ย่อมไม่อาจยืนยันความมีอยู่และไม่อาจพัฒนาตนให้ยิ่งขึ้นไปได้ ด้วย

การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่นน้อยไปกว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลตนเอง
เลย” (ฐานันท์ นิพิฐกุล, 2549, น.23-24)

การมีพันธะทางสังคมของบุคคลดังกล่าวจึงหมายถึงการที่มนุษย์แต่ละคนมีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติตอบแทน กล่าวคือเป็นการตอบแทนให้แก่สังคมในสิ่งที่ตนเคยได้รับประโยชน์ อีกทั้งแต่ละบุคคลนั้นยังเป็นผู้รับมรดกในเรื่องต่างๆ ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งแห่งสังคมที่ได้อาศัยดำรงชีวิตอยู่นั่นเอง¹³

เป้าหมายสำคัญของการเสนอเค้าโครงการฯ ก็คือ “บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” ซึ่งความสุขสมบูรณ์อันเป็นสิ่งที่ดี (The Good) หรือเป้าหมายของสังคมที่เป็นธรรมของปรีดีในที่นี้หมายถึงการมีหลักประกันในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะหลักประกันพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ดังนั้นหากจะสร้างความสุขสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นได้นั้น ปรีดีเสนอให้สร้าง “ความเสมอภาคเท่าเทียม” (Equality) ในทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นโดย “ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย” ซึ่งตรงนี้ปรีดีขยายความว่าไม่ใช่เสมอภาคในเชิงของการแบ่งทรัพย์สินที่มีเท่าๆ กันในแบบที่ “คนหนึ่งมีเงินร้อยบาทจะต้องรับเอามาแบ่งเท่าๆ กันในระหว่างร้อยคน ๆ ละ ๑ บาท” (เดือน บุญาค, 2552, น.103) แต่เป็นการเสมอภาคในเชิงของการมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร จึงอาจสรุปได้ว่าฐานคิด (premise) ของปรีดีในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมคือ “ความเสมอภาคเท่าเทียม (equality)”

ในการจะบรรลุไปสู่สิ่งที่ดีหรือสังคมที่เป็นธรรมสำหรับปรีดีได้ก็ต้องอาศัยกลไกของสถาบันทางสังคมเพื่อเป็นตัวจัดการและขับเคลื่อนในการสร้างความเสมอภาคให้บังเกิดซึ่งสถาบันทางสังคมในที่นี้คือ “ความไม่เที่ยงแท้ของระบบเศรษฐกิจ จึงมีนักปราชญ์คิดแก้โดยวิธีให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร (social assurance) กล่าวคือราษฎรที่เกิดมายุ่งจะได้รับประกันจากรัฐบาลว่า ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ... การประกันนี้ย่อมวิเศษดียิ่งกว่าการสะสมเงินทอง” (เดือน บุญาค, 2552, น.68) โดยข้อเสนอการให้รัฐเข้ามาเป็นตัวจัดสรร

¹³ นอกจากนี้ยังพบลักษณะแนวคิดที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยคือแนวคิดชาตินิยมของ เฟรดरिक ลิสต์ ดังปรากฏในหมวดแปดของเค้าโครงการที่ว่า “เราจำเป็นต้องดำเนินตามหลักของนักเศรษฐวิทยาเยอรมันผู้หนึ่งชื่อเฟรดरिक ลิสต์ ซึ่งแสดงความเห็นว่าเยอรมันต้องทำตนให้เป็นรัฐบริบูรณ์เสียก่อน กล่าวคือ มีอุตสาหกรรม กลไกกรรม ศิลปะวิทยาให้พร้อมมูล และเมื่อได้เช่นนี้แล้ว จะมีการแข่งขันในประเทศก็ควร” วิเคราะห์ได้ว่า แนวคิดเชิงพุทธศาสนา ที่สอดคล้องกับการช่วยเหลือกันของเพื่อนมนุษย์และการไปสู่สังคมอุดมคติที่เรียกว่า “ศรีอาริยะ” อีกด้วย ใน Makoto Nambara “Economic Plans and the Evolution of Economic Nationalism in Siam in the 1930s”

ทรัพยากรเช่นนี้ก็จะเป็นไปตามกระแสในยุคบริบทหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 วิธีที่จะทำให้ชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีสมบูรณ์ รัฐจะเป็นตัวกลางในการจัดสวัสดิการ การกระจายความเหลื่อมล้ำผ่านสหกรณ์¹⁴ “การคิดจะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรนี้ ข้าพเจ้า (ปรีดี-ผู้เขียน) ได้เพ่งเล็งถึงสภาพอันแท้จริงตลอดจนนิสัยใจคอของราษฎรส่วนมากกว่าการที่จะส่งเสริมให้ราษฎรมีความสุขสมบูรณ์นั้น ก็มีอยู่ทางเดียวซึ่งรัฐบาลจะต้องเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง โดยแบ่งการเศรษฐกิจนั้นออกเป็นสหกรณ์ต่างๆ ความคิดที่ข้าพเจ้า (ปรีดี-ผู้เขียน) ได้หยิบเอาส่วนที่ดีของลัทธิต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะแก่ประเทศสยาม แล้วจึงได้ปรับปรุงขึ้นเป็นเค้าโครงการ” (เดือน บุญนา, 2552, น.91) โดยสหกรณ์เหล่านี้สมาชิกของสหกรณ์จะร่วมกันประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างครบรูปคือ ร่วมกันในการประดิษฐ์ ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคบริโภคให้แก่สมาชิก ร่วมกันสร้างสถานที่อยู่

เมื่อปรีดีเน้นเสมอภาคเท่าเทียมในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมนั้นหมายความว่า ในอีกมุมหนึ่งซึ่งกลายเป็นจุดอ่อนของข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดีก็คือ การละเลยด้านเสรีภาพ แม้ว่าจะยอมให้รัฐแทรกแซงแม้จะเปิดโอกาสประกอบอาชีพเสรี และเสรีภาพในเคหสถาน การพูด ศึกษาอบรม สมาคมแล้ว ปรีดีก็ได้กล่าวว่า “ราษฎรต้องการเสรีภาพโดยไม่มีอาหารรับประทานเช่นนั้นหรือ ทั้งนี้ไม่ใช่ความประสงค์ของราษฎร” (เดือน บุญนา, 2552, น.103) นั้นหมายความว่าหากเป็นเรื่องจำเป็นแล้วราษฎรก็ควรที่จะยอมสละเสรีภาพมากกว่าความเสมอภาค

โดยสรุปแล้วหากจะลองอธิบายข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมของปรีดีอย่างเป็นระบบแล้วจะพบว่าในจุดเริ่มต้นโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์จะไม่ใช้ผู้ที่เห็นแก่ตัวและมีพันธะต่อมนุษย์ด้วยกันแต่ความเป็นอยู่ของมนุษย์นั้นก็ไม่ได้มีความเที่ยงแท้แน่นอนและเมื่อเปลี่ยนเข้ามาอยู่ในสังคมก็ยังพบว่าการเอาเปรียบกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันเกิดขึ้น ดังนั้นเพื่อสร้างสังคมที่ดีหรือสมบูรณ์พูนสุข มนุษย์จึงจำเป็นที่จะสร้างพันธะสัญญาต่อกันและพันธะ

¹⁴ ปรีดีกล่าวถึงรัฐกับสหกรณ์ใน “ประสบการณ์และความคิดเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์” ระบุว่ารัฐหมายถึงองค์การปกครองที่เกิดขึ้นโดยราษฎรเข้าเลือกตั้งมาทางผู้แทน แล้วรัฐนี้มีรัฐบาล หรือองค์การของรัฐบาลที่มีอำนาจปกครอง ส่วนสหกรณ์ไปอยู่ตามท้องที่ ตามวิธีของปรีดีนั้นตั้งใจจะเปลี่ยนสภาพการปกครองตำบลให้เป็นสหกรณ์ และอธิบายว่าตั้งใจอยากให้เป็นสหกรณ์สังคมนิยม ซึ่งก้าวหน้ากว่าสหกรณ์ที่มีอยู่ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

สัญญาต่อสถาบันทางสังคมขึ้นมาโดยสถาบันทางสังคมที่จะเป็นตัวกลางในการสร้างความเสมอภาคและกำกับควบคุมให้เกิดความเสมอภาคมากขึ้นก็คือรัฐนั่นเอง

5. สรุป

จากการสำรวจในเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อเสนอการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมผ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ พบว่าปรีดีมองธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ซึ่งนำไปสู่การมีพันธะต่อกันของมนุษย์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากลัทธิโซลิดาลิสม์ แต่ในการดำรงชีวิตของมนุษย์มีความไม่แน่นอนจึงมีการเอาตัวเอาเปรียบและมีความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก ดังนั้นเป้าหมายหรือสิ่งที่ดี (The Good) สำหรับปรีดีคือการมีชีวิตสุขสมบูรณ์ กล่าวคือ การมีชีวิตความเป็นอยู่ไม่ขาดแคลนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ และการมีสุขภาพที่ดี สมบูรณ์ทุกช่วงวัยของชีวิตเป็นเป้าหมายซึ่งการจะบรรลุสู่สังคมที่เป็นธรรมเช่นนี้ได้ต้องเริ่มจากการสร้างความเสมอภาคของราษฎรโดยเฉพาะการมีความเสมอภาคกันทางด้านเศรษฐกิจซึ่งจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีอื่นๆ โดยเฉพาะที่สอดคล้องกับหลัก 6 ประการของคณะราษฎร

ในการสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นแน่นอนว่าปรีดีมองว่าสังคมที่เป็นอยู่ไม่ได้เกิดความเสมอภาคระหว่างราษฎร ปรีดีจึงเสนอให้มีการสร้างความเสมอภาคผ่านรัฐโดยอาศัยกลไกของรัฐอย่าง “รัฐบาล” เป็นผู้สร้างความเสมอภาคผ่านการวางแผนทางเศรษฐกิจโดยอาศัยการจัดการระบบเศรษฐกิจจากส่วนกลางเป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอกระแสหลักในยุคสมัยนั้น และเพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันเกิดขึ้นราษฎรต้องหันกลับไปสร้างพันธะต่อกันและกัน และต่อรัฐตามหลักการพื้นฐานของลัทธิโซลิดาลิสม์นอกจากนี้การหันกลับไปหาความเสมอภาคจึงทำให้ปรีดีละเลยในแง่มุมของการมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจ

สุดท้ายแล้วข้อเสนอเค้าโครงการฯดังกล่าวมีจุดเด่นที่น่าสนใจคือเป็นข้อเสนอที่มีฐานทางทฤษฎีรองรับและขณะเดียวกันก็มีการจำแนกให้เห็นถึงวิธีการที่จะนำไปปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย นอกจากนี้จากกล่าวได้ว่าข้อเสนอดังกล่าวเป็นสะท้อนภาพของสังคมในอุดมคติ (Utopia) หรือที่ปรีดีเรียกในแบบพุทธว่า “ศรีอาริยะ” แม้หลายฝ่ายประเมินกันว่าเป็นข้อเสนอที่นำไปปฏิบัติให้เห็นผลได้ยากแต่จากอุดมคติดังกล่าวอาจเปรียบได้กับแผนที่นำทางให้แก่คนรุ่นหลังเป็นแนวทางในการแสวงหาสังคมที่เป็นธรรมต่อไปนอกจากนี้สถานะของบทความนี้ยังมีลักษณะเป็นบทสำรวจเบื้องต้นซึ่งหมายความว่ายังขาดข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์อีกมากดังนั้นจะบังเกิด

ประโยชน์มากขึ้นหากจะมีการค้นคว้าถึงการแสวงหาข้อเสนอเพื่อสร้างความเป็นธรรมของนักคิดไทยต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- Nambara, Makoto. (1998). *Economic plans and the evolution of economic nationalism in Siam in the 1930s*. London : University of London.
- กุลภา วจนสาระ. (2550). มองหาความเป็นธรรมผ่านคนชายขอบ. ค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2560, จาก
http://www2.ipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVIII/Download/Article_Files/1-SocialJustice-Kulapa.pdf
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2542). *ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการดำเนินงานโครงการฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส.
- _____. (2530). *ความคิดสหกรณ์ของปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ: อักษรสาส์น.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2512). “แนะนำและวิจารณ์หนังสือ : ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจคนแรก”, *พัฒนบริหารศาสตร์*. 9, 4 : 752 - 764.
- ชิมเมอร์แมน, คาร์ล ซี. (2525). *การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม* (ชิม วีระไวทยะ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ฐาปนันท์ นิพิฏฐกุล. (2549). *ภารดรภาพนิยม (Solidarisme) ของปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ : สถาบันปรีดี พนมยงค์.
- ณัฐพล ใจจริง. “วิวาทะของหนังสือเค้าโครงการเศรษฐกิจและพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการเมืองของการผลิตซ้ำ”. *ศิลปวัฒนธรรม*. 26, 7 (พฤษภาคม 2548) : 76 – 100. : 85 -118.
- เดือน บุนนาค. (2552). *ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ทวีป มหาสิงห์. (2555). *ความคิดทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ในการอภิวัตสยาม*. รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ.(2532). “ความเป็นอนิจจังของการเมืองไทย”. *วารสารธรรมศาสตร์*. 4,1: 163-168.

- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546) การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่ในช่วงหนึ่งทศวรรษภายหลัง
การปฏิวัติสยาม 2475. ใน *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม
2475*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- พิต้ย, ปีแอร์. (2553). *โลกพระศรีอารยของปรีดี พนมยงค์* (ไมตรี เต๋นอุดม, ผู้แปล). กรุงเทพฯ :
สุขภาพใจ.
- วรุฒิ หิรัญรักษ์.(2524). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจยุโรป*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และกรุงเทพฯ : ปาจารย์สาร.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2554). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*. กรุงเทพฯ : ๖ ตุลารำลึก.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2554). ความยุติธรรม : จากแนวคิดสู่วิถีปฏิบัติ ปาฐกถาพิเศษโดย อมาต
ยา เชน. ค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2560, จาก”
<http://www.fringer.org/sites/default/files/report/sen-justice.pdf>
- สุวรรณา สถาอานันท์. (2550). การใช้ทฤษฎีอธิบายความไม่เป็นธรรมทางสังคม. ค้นเมื่อ
1 มีนาคม 2560, จาก [http://social-agenda.org/wp-](http://social-agenda.org/wp-content/uploads/2013/01/Summery_Theory-Philosophy_27-28042555.pdf)
%20content/uploads/2013/01/Summery_Theory-Philosophy_27-
28042555.pdf

A Brief History of Protest Politics in Thailand (2001 – 2014)

ประวัติศาสตร์โดยย่อ: การเมืองเรื่องการชุมนุมประท้วงในประเทศไทย
(พ.ศ. 2544 – 2557)

Ram Jotikut¹

ราม โชติคุต²

Abstract

The rise of Thailand's protest politics had begun in 2001 when the Thai Rak Thai Party won the general election and became a new kind of populist government that the Thai people had never seen before. However, Former Prime Minister Thaksin Shinawatra and his cabinet ministers were accused of corruption and manipulating the electoral process to gain more votes. Therefore, Thaksin's regime was toppled by the Royal Thai Army in 2006. Afterward, Thai protest politics intensified and reached its peak in 2010 when Prachatipat government decided to employ armed-force to crackdown the Thaksin's supporters under red-shirt movement. However, after the new round of the general election in 2011, Thaksin's proxy party won the election. His younger sister, Yingluck Shinawatra became the first female Prime Minister of Thailand. Nonetheless, Thailand's modern political history was repeated after the Royal Thai Army decided to intervene through another military coup d'état in 2014. From that time on, all protest movements were prohibited under military rule and the so-called reconciliation process continued to work to remove Thailand's protest politics'.

Keywords: Thai politics, protest movement, Thaksin regime, color-coded politics

¹ Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University, 239 Huay Kaew Road, Muang District, Chiang Mai, Thailand, 50200 E-mail: ram.joti@cmu.ac.th

² คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 อีเมลติดต่อ: ram.joti@cmu.ac.th

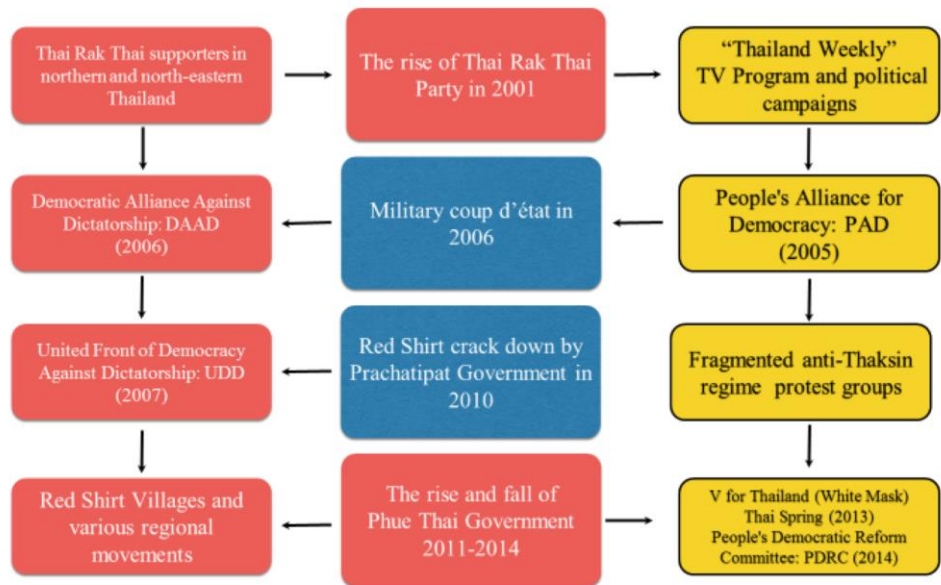
บทคัดย่อ

การเมืองเรื่องการชุมนุมประท้วงในประเทศไทยในบทความชิ้นนี้ เริ่มต้นในปี พ.ศ.2544 เมื่อพรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งทั่วไปและส่งผลให้พรรคการเมืองดังกล่าวสามารถจัดตั้งรัฐบาลประชาชนนิยมขึ้นในรูปแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทยยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม อดีตนายกรัฐมนตรีนายทักษิณ ชินวัตร และคณะรัฐมนตรี ได้ถูกกล่าวหาว่ามีการคอร์รัปชันและแทรกแซงกระบวนการเลือกตั้งเพื่อให้ได้คะแนนเสียงข้างมาก ดังนั้น ระบอบทักษิณจึงถูกโค่นล้มโดยกองทัพไทยในปีพ.ศ.2549 หลังจากนั้นเป็นต้นมา การเมืองเรื่องการชุมนุมประท้วงในประเทศไทยได้ทวีความเข้มข้นและรุนแรงมากขึ้นจนกระทั่งถึงจุดสูงสุดในปี พ.ศ. 2553 เมื่อรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ ตัดสินใจใช้กำลังทหารปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงฝ่ายระบอบทักษิณภายใต้สัญลักษณ์ของคนเสื้อแดง หลังการเลือกตั้งครั้งใหม่ในปีพ.ศ.2554 พรรคการเมืองตัวแทนของระบอบทักษิณก็ได้รับชัยชนะอีกครั้ง น้องสาวคนเล็กของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้กลายเป็นนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์การเมืองไทยก็เกิดปรากฏการณ์ซ้ำซ้อนขึ้นมาอีกครั้งเมื่อกองทัพไทย ตัดสินใจก่อรัฐประหารในปี พ.ศ.2557 นับจากเวลานั้นเป็นต้นมา การชุมนุมประท้วงทั้งสิ้นได้ถูกสั่งห้ามภายใต้กฎหมายของรัฐบาลทหาร และกระบวนการที่เรียกว่าการสร้างความปลอดภัยก็ถูกนำมาใช้เพื่อทำลายล้างการเมืองเรื่องการชุมนุมประท้วงในประเทศไทยให้หมดสิ้น

คำสำคัญ: การเมืองไทย, การชุมนุมประท้วง, ระบอบทักษิณ, การเมืองเรื่องเสื้อสี

Introduction

This article is an empirical explanation on the development of political protest movements and protest politics in Thailand since the rise of Thaksin Shinawatra and the Thai Rak Thai Party in 2001 until the latest coup d'état in 2014. Because the author intend to focus on the contestation and polarization between the two protest movements, the red shirts and yellow shirts (and the anti-Thaksin groups), therefore the article will pay more attention to the emergence and evolution of the two Thai political protest factions. The aim of the article is to present factual information on the circumstances that led to the extensive antagonism between the red shirts and yellow shirts (as well as the anti-Thaksin groups). The article is divided into four main parts: the rise and fall of the populist Thai Rak Thai Party (2001-2006); the military junta, yellow shirts and street politics (2007-2008); the red shirt uprising and the government's crackdown (2009-2010); and the resurrection of the Thaksin regime and the new face of protest movements (2011-2014). The information in this article came from the author's collection of daily news clippings and memos or reflective notes (Groenewald, 2008) between 2011 and 2014. The materials were mostly retrieved from online media, for both international and Thai contents.

1. The Rise and Fall of the Populist Thai Rak Thai Party (2001-2006)

2001 was a critical year in the political history of Thailand when rural mass-based Thai Rak Thai Party (TRT) won a landslide election. The TRT won 248 members of parliament out of 500 in the Thai parliament. This was the first time in modern political history that one political party seized the majority in the lower house and formed the government without any cooperation with smaller parties. On 9 February, Thaksin Shinawatra, the billionaire turned politician, was elected as Thai Prime Minister by the TRT's MPs (Harker, 2003). The appearance of Thaksin and his party not only changed the political landscape in Thailand; as hinted at by most political scientists (McCargo & Pathmanand, 2005), it also separated the Thai people into two conflicting political factions: the Thaksin supporters and the protesters.

During the first four years under Thaksin's TRT administration, the Thai people, particularly those in the countryside, gained many benefits from the party's populist policies. Poor farmers enjoyed the government's debt moratorium program. Rural villagers had more opportunities to export their products and improve their standards of living through local enterprise encouragement measures. Patients received more quality treatment from the cheap public health subsidization scheme. The community development fund was handed out to the rural villages in every corner of the Kingdom of Thailand. The TRT government employed both capitalism to empower the business sector and socialism to strengthen the grass-roots economy under their "dual track" economic development plan (Phongpaichit, 2004). Thailand under Thaksin was able to remove the IMF's debtor status before the initial deadline for the last payment in 2003.

The TRT government also initiated draconian security measures to counter the drug trafficking gangs and actively took part in George W. Bush's war on terrorism. Thaksin believed that the drug traders financially supported separatism in Thailand's three Muslim-majority southern provinces. Therefore, the TRT government tended to use a hardline military approach to deal with the drug traffickers and the southern separatists (Storey, 2007). These controversial anti-drug and anti-terrorist strategies were closely watched by the international community, particularly the United Nations (AsianTribune, 2003). Hence, the Thaksin government received a warm welcome from the Thai rural masses. In the meantime, Thaksin was also strongly criticized by scholars for the parliamentary dictatorship, for silencing the media and for public harassment of intellectuals as well as human rights abuses (Pasuk & Baker, 2009).

On 26 December 2004, the southern part of Thailand was hit hard by the Asian Tsunami triggered by an earthquake under the Indian Ocean. At that time, hundreds of seaside resorts were demolished and many tourists from around the world were among the 5,400 dead (BBC 2009). Thaksin employed his CEO management-style to handle the disaster in a more effective way when compared with the previous red-tape-laden Thai governments. Most Thai political scientists believed that this successful crisis management was one of the factors that brought victory to the TRT party in the general election for the second time (Richburg, 2005).

In February 2005, the TRT party unsurprisingly won the general election with a majority of 375 out of the 500 seats in the lower house of the Thai parliament. Thaksin Shinawatra became the first Thai prime minister since the 1932 bloodless revolution who was elected through democratic means for a second term. The re-election of Thaksin and the TRT was also seen by intellectuals as a good indication of the ideal democratization in Thailand, since voters elected their favourite party based on its policies. However, 2005 was also the year that the Thaksin government was challenged by the street protests that led to the military coup a year later.

The anti-Thaksin, anti-TRT protest movement began in late 2005 when Sondhi Limthongkul, the owner of Manager Media Group and Thaksin's former business ally, initiated a political campaign to expel Thaksin and his ministers. Sondhi's crusade against the Thaksin government was accelerated when his political talk show was removed from the state-run TV channel because the content was laden with criticism of the government. Afterwards, he turned his talk show into a full scale anti-government protest action in the Thai capital's main public park. Sondhi's movement was widely welcomed by the Thai

urban middle class in Bangkok and most regional big cities. Sondhi also took advantage of his mass media networks, especially the ASTV satellite TV channel, which accused Thaksin of planning to change Thailand into a republic and defying the King, and most importantly made accusations of him engaging in large scale corruption (Tejapira, 2006).

The controversial issue that triggered off the first political demonstration against Thaksin was the sale of Shinawatra family's share in the Shin Corporation to the Singaporean government's investment company, Temasek Holdings. The Thaksin family's transaction was worth more than 73,200 million Thai baht (approximately £1,470 million) and was completed without any tax payment, which sparked intense public outcry (Arnold, 2006). The anti-Thaksin protesters were mobilized to conduct public rallies in Bangkok in early February 2005, followed by the formation of the People's Alliance for Democracy (PAD). The PAD protesters were known as the 'yellow shirts' since they preferred to wear costumes in yellow, the King's birthday colour, when joining the protest activities. The PAD's leadership was a combination of a middle-class business tycoon (Sondhi Limthongkul), a professional protest leader and Buddhist sectarian advocate (Major-General Chamlong Srimuan), a university lecturer and politician (Somkiat Phongpaiboon), a high-ranking NGO activist (Phiphob Thongchai). and a highly experienced state enterprise labour union leader (Somsak Kosaisuk) (Tejapira, 2006).

The PAD's protest strategy was mainly to conduct a peaceful demonstration on the streets of Bangkok with the aim of eliminating Thaksin and uprooting his regime through political reform. Various PAD political demonstrations were held in Bangkok as well as in provincial cities, even in the TRT's popular areas. At the same time, pro-Thaksin

government groups were mobilized by local administrators to counter the PAD movement in Bangkok. Most of the counter-PAD protest groups were rural people from the north and north-eastern parts of Thailand. However, the pro-government protest movements were guided by the state authorities and did not form into a solid, unified organization.

Following the sale of Shin Corp's shares, the political campaigns by PAD continued to intensify. The yellow shirts called on the prime minister and his government to resign immediately for selling of national assets and avoiding tax payments. On 24 February 2006, Prime Minister Thaksin dissolved the parliament and called sudden elections for 2 April. Thaksin justified his decision via Thai TV channels and blamed the street protesters for trying to overthrow his government. Thus, he hinted that the new round of the general election would be the best way to solve the political deadlock (BBC, 2006). Nonetheless, the main opposition political parties led by the Prachatipat Party boycotted the election by not sending their representatives to compete.

In March, Sondhi submitted a petition to King Bhumibol and asked for his intervention to avoid political violence. The PAD's protesters also asked the King to remove Thaksin and appoint a new prime minister from his 'King's men' (Ganjanakhundee, 2006). Nevertheless, the Thai monarch dismissed the request, giving the reason that it was an undemocratic and irrational act (Nation, 2006b). Instead, the King demanded the jurisdiction to resolve the political stalemate. As a result, the constitutional court overturned the election result in which the TRT won the majority of seats in the House of Representatives. The reason given for the invalidation was a problem with voters' privacy inside the voting booths (Nation, 2006a). As a result, the court ordered a new round of elections in October 2006.

In the meantime, the mass media network of Sondhi, particularly the Manager Newspaper widely published articles on the notorious ‘Finland Plan’, a plot by Thaksin and his allies to overthrow the royal dynasty and seize control of the whole country. The Thaksin strategy contained five steps: 1) create a one-party system; 2) reorganize the whole bureaucracy and judicial system; 3) capitalize the national assets; 4) reform the constitutional monarchy system; and 5) centralize all state affairs under TRT control (Sidhisamarn, 2006). However, Thaksin denied the accusation and took legal action against Sondhi for defamation (AsiaMedia, 2006).

The new round of elections as previously announced by the court never happened, however since the Royal Thai Army chiefs decided to stage a *coup d'état* and remove Prime Minister Thaksin during his United Nations summit visit. The coup leaders, the heads of the Thai armed forces and police agency, paid a visit to King Bhumibhol shortly after the martial law announcement. Even so, the King made no comment on the latest bloodless coup and the overthrow of the elected government (BBC, 2006). Nevertheless, some Thai critics believed that the deposing of the Thaksin government was authorized by the monarch himself (Ungpakorn, 2007).

2. The Military Junta, the Yellow Shirts and Street Politics (2007 - 2008)

The military junta led by the army chief General Sonthi Boonyaratglin established themselves as the Council for Democratic Reform (CDR). General Sonthi informed the foreign ambassadors that the CDR’s position was to save Thai democracy from the “rampant corruption” in the Thaksin government (Economist, 2006). General Sonthi also promised to restore the participant democracy through a free and fair election within one year. The CDR was later transformed

into the Council for Democratic Reform under the Constitutional Monarchy (CNS). The new CNS abandoned the 1997 constitution and drafted an interim one (BangkokPost, 2006). The junta also appointed retired General Surayud Chulanont as a caretaker prime minister. In just two days after the military coup, the PAD leaders announced the dissolution of their protest organization, because their goal of toppling the Thaksin government had been accomplished (Nation, 2006c). In the meantime, most of the TRT party's leaders were arrested while some of them fled the country. The party was finally dissolved in May 2007 by court order as they were found guilty of breaking election law. 118 TRT executives were also banned from involvement in political activity for five years (Nation, 2007).

A public opinion survey conducted after the coup showed that most people in Bangkok supported the latest military intervention. Nevertheless, the coup was opposed by some civil groups, university students and scholars. A handful of protesters gathered around Bangkok's landmarks to resist the junta's rule. Meanwhile, public protests were also held inside two major Thai university campuses, Chulalongkorn University and Thammasat University. Most of the anti-coup protest activities were peaceful and sporadic. In the meantime, Thaksin's supporters, who live mostly in provincial areas in the north and north-eastern parts of Thailand together with the urban lower class in Bangkok, formed a political pressure group, the United Front for Democracy Against Dictatorship (UDD), commonly known as the red shirts. The group's objective was to fight against the military junta, the Thai traditional elites and the PAD movement. The red shirts strongly believed that the yellow shirts supported the removal of the Thaksin government. During the military rule in 2006-2007, the UDD organized

sporadic anti-coup protest activities and conducted the counter-demonstration against PAD in the following years.

The first general election since the 2006 coup was held in December 2007. The People Power Party (PPP), the re-established version of the defunct TRT party, won 233 out of 480 seats in the parliament's House of Representatives. Most of the PPP's votes came from the north and north-eastern regions of Thailand. The election result showed that a majority of Thai voters still favoured Thaksin and his political party (BBC, 2007). The PPP's leader Samak Sundaravej, former Bangkok governor and celebrity food critic, became the new prime minister of Thailand in February 2008. Samak publicly announced that he been nominated by Thaksin and vowed to bring back the former premier and his populist policies (Horn, 2007).

In March 2008, the PAD was re-established with a new mission of deposing the Thaksin nominee government. During the official announcement at Thammasat University, Sondhi urged the yellow shirt protesters to remobilize and jointly resist the Thaksin regime and his ruthless capitalism as well as to defend the nation, religion and monarchy (ASTV, 2008). The street protests by PAD were renewed in May to oppose the attempt to amend the 2007 constitution before escalating into a full scale anti-government protest activity in front of the government house one month later. The yellow shirts pressed Samak and his nominee government to resign but the prime minister refused their request to leave or dissolve parliament (Nattion, 2008). Instead, the premier unexpectedly paid a visit to the King and briefed the monarch on the current political situation (BBC, 2008c).

As a result, the 30,000 crowd of PAD supporters decided to besiege the government house compound and transformed the place

into their protest base. The seizure prevented the government and civil servants from working in the prime minister's office. All the government works were paralysed by the PAD protest. At the same period, the yellow shirt protesters in regional areas interrupted the railway traffic and blocked two important airports in the southern tourist provinces. Thai authorities countered the protest movement by issuing arrest warrants for all of PAD's protest leaders for insurgency and illegal assembly (Fuller, 2008).

On September 2008, the Thai constitutional court ordered the prime minister to resign, finding him guilty of violating the constitution. The constitutional court judge indicated that Samak gained outside interest by receiving money from a private company to host a TV show (BBC, 2008). Soon after the court's announcement, the PPP MPs planned to vote Samak back into position since he was not banned from political activities. However, the PPP faction from the north-eastern region boycotted the vote and instead elected the deputy prime minister, Somchai Wongsawat, Thaksin's brother-in-law, to become the new prime minister (BBC, 2008a). This vote result was seen by many political observers as a move to bring the country's premiership back to the Shinawatra family.

Under the Somchai government, one of the most influential charismatic yellow shirt protest leaders, Major General Chamlong Srimuang, was arrested in plain sight by the police in October 2008. The imprisonment of Chamlong provoked the yellow shirts to escalate their protest activity. Therefore, the capture of prominent PAD leaders was seen by the Thai media as a deliberate action by Chamlong so that the PAD could start a new round of anti-government protests (MatichonOnline, 2008b). As a result, the yellow shirts gathered to surround the parliament building and prohibited Somchai from

declaring government policies to parliament. This time, the riot police decided to use tear gas to disperse the protesters. The clash left one person dead and nearly 400 protesters injured (Mydans & Fuller, 2008).

In November 2008, the PAD initiated the protest tactics called ‘Operation Hiroshima’ and ‘Operation Nagasaki’ to take control of the Thai international airport (MatichonOnline, 2008a). Hundreds of the yellow shirts blocked all the main roads to the Suvarnabhumi International Airport, the main airport, located on the outskirts of Bangkok, and Bangkok’s domestic airport in the Don Muang district. All international and domestic flights at the airports were indefinitely cancelled. The Somchai government ordered the Thai armed forces to break up the yellow shirt demonstrators and restore law and order, but the army chief, General Anupong Paochinda, refused to obey. Instead, the influential army chief urged the prime minister to resign and called for a new round of elections to solve the political conflict (MacKinnon & Lewis, 2008). Some international media believed that the PAD’s seizure of the airport was approved by senior authorities in the royal palace or the army (Bell, 2008).

After the weeklong takeover of the airports, the yellow shirts ended the operation and declared victory when the Thai constitutional court declared the banning of the prime minister and 59 other ministers from any involvement in politics for five years. The court also ordered to dissolve the PPP party and the other two coalition parties for the charges of electoral fraud. The PAD’s protesters regarded the court’s decision as their victory. Nevertheless, they vowed to return if another Thaksin-nominee government was formed (Hawkins, 2008).

Soon after the PPP's termination, their members regrouped under a new political party name, the Phue Thai Party, to regain power in the parliament. However, the majority in the lower house voted for the opposition's leader, Abhisit Vejjajiva, a 44-year-old British-born, Oxford educated politician, to become the new prime minister (BBC, 2008b). Foreign journalists hinted that the first and most difficult work for the new and youngest ever Thai prime minister was to cool down the political tension caused by the division between supporters and protesters of the fugitive Thaksin Shinawatra (Head, 2008).

3. The Red Shirts Uprising and the Government's Crackdown (2009 - 2010)

The new Prime Minister was warmly welcomed by the yellow shirts and Thai urban middle class, particularly in Bangkok. Despite that, the rise to power of Abhisit Vejjajiva was questioned by both international and domestic mass media and critics. Some of them contended that Abhisit's premiership came from his Prachatipat Party's links to the traditional elites, the army and the royal palace (2008). The removing of the PPP party was a "judicial coup" and the installation of Prachatipat was a "silent coup" against the Thaksin proxy government performed by the courts and the Royal Thai Army respectively (Rojanaphruk, 2008).

Therefore, shortly after Prime Minister Abhisit took office, the red shirt protesters began their full scale protest at the government house in April 2009. During the political rally, the exiled Thaksin announced via a long distance video broadcast from Dubai that former Prime Minister General Prem Tinsulanonda, the president of King's privy council, was behind the "silent coup" against his brother-in-law's

government as well as the mastermind behind the 2006 military operations to remove his government (Bell, 2009). Consequently, the aim of the UDD's protest was to demolish the so called "Amatayatipatai", or the noble elites who control the country behind the scene. The red shirts also called for Abhisit to resign, the dissolution of parliament and a new round of free and fair elections.

On the other side, the yellow shirts protest movement was transformed into a new political party. The PAD's leaders jointly founded the New Politics Party (NPP), which shared the same political ideology with the yellow shirts movement. The NPP proposed a controversial political reform plan to clean up Thai politics. The Thai 'new politics' under the NPP's proposal was to create a new kind of national assembly in which only 30% of the MPs are directly elected by the people, while the other 70% are appointed. The PAD's initiative was seen by international media as non-democratic and tending toward fascism (Somasundrum, 2008).

During the East Asia summit held in Pataya, the seaside resort city not far from Bangkok, UDD demonstrators broke into the conference building and forced the summit to be cancelled. Prime Minister Abhisit imposed a state of emergency in Pataya city and evacuated the Asian nation leaders out of the chaotic area via airlift (BBC, 2009b). The red shirts also violently attacked the prime minister's vehicle when he was trying to leave the venue. In the meantime, the red shirt leaders declared their victory and asked the protesters to return to the main gathering in Bangkok.

Throughout the time of the traditional Thai New Year long weekend, 100,000 red shirts assembled at Government House and the Royal Grand Field in Bangkok's old town. The Abhisit government

announced a state of emergency in Bangkok and ordered the troops to surround the protest areas. As a result, two people died and more than 100 red shirts were injured from the clash. As revealed by Human Rights Watch, the red shirts initiated an attack on Thai soldiers with guns, explosive materials, slingshots and rocks (Bell, 2009). However, some international media hinted that the use of violent means to deal with the protesters was a serious mistake for Abhisit government (Abuza, 2009). In the early morning of the Thai New Year day (13 April), Thai soldiers used tear gas to disperse the red shirt protesters in central Bangkok. The next day, thousands of troops moved to clear the red shirt demonstrators from around the government building. The red shirt leaders decided to end the rally but vowed to go on with the anti-government campaign (BBC, 2009a).

During the months of March and May 2010, the red shirt protest activities intensified after the Thai Supreme Court announced the seizure of Thaksin's assets. Most red shirt protesters from the north and north-eastern provinces of Thailand continuously travelled to join their fellows in Bangkok despite attempted roadblocks conducted by the authority. The UDD's protest at the old town district of the Thai capital went on peacefully with the call for the resignation of the premier. Then in April 2010, the red shirt leaders decided to move their protest to Bangkok's luxurious, tourist-attractive Downtown area. At this time, the government imposed a state of emergency and sent the troops in to crack down on the red shirt gathering.

On 23 April, Veera Musikapong, one of the red shirt leaders, offered a cease fire and to call off the protest if the Abhisit government agreed to dissolve parliament within 30 days and to hold an election within three months. Veera's offer was seen by the international media as a protective measure for the red shirt protesters

during the negotiation process (Doherty, 2010). However, the proposal to hold an early election was rejected by the prime minister after the protest leaders refused to end the rally as promised. The red shirts also called for the deputy prime minister, Suthep Thueksuban, who was responsible for the killing of the red shirt protesters, to be punished (McElroy & MacKinnon, 2010).

A month later, the red shirts led by three influential PTP politicians (Nattawut Saikua, Jatuporn Prompan and Veera Musikapong) built a bamboo barricade and transformed their protest site in Bangkok's Downtown into a formidable stronghold to prevent the military crackdown. However, the troops used tear gas, rubber bullets and live rounds to dismantle the red shirt camp. The clash left at least eight people dead. The last violent incident in mid-May occurred after the red shirts militia's leader, General Khattiya Sawasdipol, commonly known as "Commander Red", was assassinated by a sniper during his interview with the New York Times's journalist (BBC, 2010). The clash between the red shirts and Thai soldiers went on for nearly a week and more than 30 people died. Some business buildings at the clash sides were torched by the protesters, including Thailand's biggest shopping mall, the Central World (Fenner, 2010).

On 19 May, Jatuporn declared the red shirts leaders' decision to call off the demonstration. The aim of the declaration was to prevent further bloodshed after at least 74 people were killed since the beginning of the campaign (Bellman, Barta, Watcharasakwet, & Frangos, 2010). Soon after the end of the rally, most red shirts leaders surrendered themselves to the authorities at the Thai police agency's headquarters, not far from the protest site. The political atmosphere in Thailand after the mid-May crisis was relatively calm under the seven-month government's state of emergency. However, when the

ban on political activity was lifted in January 2011, more than 30,000 red shirts returned to Bangkok for the first demonstration since the political violence. At this time, the red shirts demanded the extensive investigation of the bloody crackdown performed by the Abhisit government and called for the release of their protest leaders, who were charged with terrorism (CNN, 2011).

In the meantime, the red shirts in provincial areas, mostly in the north and north-eastern Thailand, founded the notorious ‘Red Shirt Village’, the self-proclaimed protester’s communities. The establishment’s objective was to protect themselves from state authority’s harassment after the brutal crackdown. The provincial red shirt leaders also preferred to use the villages to empower local red shirts for the demanding of democracy and justice. International media believed that the red shirt villages phenomenon revealed the failure of the Abhisit government to calm down the anti-government groups before the new election (Szep & Ahuja, 2011).

4. The Resurrection of the Thaksin regime, the “Great Masses of the People” Uprising and Another Military Coup d’état (2011 - 2014)

The new round of the general election since the political crisis was held on 3 July 2011. The Thaksin proxy political party, the Pheu Thai Party, won a majority of 262 out of 500 seats in the lower house. Yingluck Shinawatra, the younger sister of exiled Thaksin became Thailand’s first female prime minister. The international media believed that Yingluck accepted the premiership against her own will because of her brother’s request (Sidner, 2011). The Yingluck government administered Thailand in the same way as the TRT and PPP parties did in the past. The populist economic policies or

‘Thaksinomics’ was reintroduced and most of the red shirt leaders became members of parliament and the state’s ministers.

In the monsoon season of 2011, Thailand was hit by severe flood in several areas. Most farmlands, residential areas and historical sites along the Chao Phraya River were damaged by the flash flood. In mid-October, the Thai capital city and surrounding provinces were also hit by the deluge. The Yingluck government used every available measure to protect the inner city and the valuable industrial complexes but failed to do so (Harvey, 2011). International media hinted that the 2011 flood was Thailand’s worst water disaster in half a century. The flood caused more than 800 people to lose their lives and damaged the value of the economy by an estimated £28 billion. The disaster also disrupted the supply chain of electronic products and automobiles since Thailand is the industrial hub of many multinational hi-tech companies (Head, 2012). Even then, the Yingluck government was strongly attacked by several opposition groups for their ineffective flood management, but the red shirts still firmly supported the government. The movement was converted from an anti-government protest movement into a pro-government and political pressure group since the PTP won the election. The red shirts’ main tasks since then were to protect the Yingluck government and counter every anti-Thaksin faction.

During the year-end of 2012, a new anti-Thaksin protest movement emerged via the social networks, particularly Facebook and Twitter. The members of the group, called ‘V for Thailand’, wore the Guy Fawkes white mask to join the protest activities on the streets of Bangkok and some provincial cities. The white mask symbol was inspired by the ‘Occupy Wall Street’ activists who protested the U.S. government’s stock market support policy (Sapsomboon, 2013). The

white mask protesters were mostly from the urban middle class that wished to resist the Thaksin regime and nominee government as well as the parliamentary monopoly and corruption (AFP, 2013). In the meantime, a think tank group from the anti-Thaksin faction was formed under the name of ‘Thai Spring’. The group was led by retired police General Vasiit Dejkunchorn and former senator and university lecturer, Kaewsan Atibodhi.

The group also launched an online webpage called the ‘Thai Spring Forum’ to function as a virtual conference room. The aim of Thai Spring Forum was to expose the misuse of state power by the Thaksin’s proxy government for their own interest and to unmask Thaksin’s plot of launching a new phase of rampaging Thai country. The forum was held weekly and performed live broadcasts via online channels, especially YouTube (Nation, 2013b). Between June and August 2013, the first phase of the Thai Spring Forum was held six times in cyberspace. As hinted at by Vasiit during the press conference, the objective of this forum was to empower Thai people with ‘truth’ about the Thaksin regime and the hidden agenda behind the attempt to pass the amnesty bill by Phue Thai Party. Therefore, most of the content that was being discussed on the forum was an in-depth analysis of Yingluck’s government policies (Dailynews, 2013).

The Thai Spring Forum took place online side by side with the V for Thailand’s street protest activities. Meanwhile, the red shirts also attempted to conduct a counter-movement against the white mask demonstrators, periodically. In mid-June, around 200 red shirts attacked the white mask protesters in Thailand’s northern city of Chiang Mai. As reported by the Thai media, the local police were present at the scene but did not try to stop the red shirts from assaulting the V for Thailand protesters (Nation, 2013a).

During the same period, Yingluck's government introduced a national reconciliation plan with an attempt to pass an amnesty bill that would benefit the protesters jailed between the 2006 coup and 2010 political turmoils. The amnesty bill called 'Vorachai's Amnesty Bill' was initiated by Vorachai Hema, a Phue Thai Member of Parliament. The introduction of the bill sparked a new round of street protests in Bangkok. In early August 2013, around 4,000 people gathered in one of the famous public parks in Bangkok as part of the protest movement called the Democratic Force to Overthrow Thaksinism (PEFOT). The PEFOT's leaders, mostly retired high-ranking military and police officers, believed that the prime minister had tried to bring her brother back home by passing the Vorachai's Amnesty Bill. The street protest by PEFOT's protesters triggered rumours of another military coup attempt but the army chief came out to deny this possibility (Roberts, 2013).

On 23 August, the PAD's eight core leaders declared their resignation from the organization's leadership. From the PAD's final statement, the decision to give up their posts by the PAD's leaders came after the opposition Prachatipat Party's MPs declined to leave the parliament to join the people's street protest movement. Besides, several of the PAD's leaders were charged with criminal offences from their anti-Thaksin protest activities. Hence, their political involvement was limited by court orders. They would have to break the court orders if they were going to push for political reform. In addition, the PAD also accused the Prachatipat Party as part of the problem that had prevented Thai politics from becoming reformed and that the party should be responsible for the consequences (ASTV, 2013; BangkokPost, 2013).

However, some Thai political commentators believed that the resignation *en masse* of the PAD's core leaders was not a total dissolution of the ultra-royalist yellow shirt movement. The event was temporary and the PAD were ready to regroup at the right time. The resignation was just a reflection of the failure of the PAD's leaders to "free Thai politics of the influence of Thaksin" and to clean up the corrupt Thai democratic system "via a military coup and replaced with appointed representatives instead of elections". So far, the stepping down of the PAD's leaders was not the end of anti-Thaksin protest as other protest movements that shared the same political goal as PAD had recently emerged (Saiyasombut, 2013).

In September 2013, Prime Minister Yingluck initiated the special reconciliation forum in an effort to overcome the political differences in Thailand. The government invited key political figures from the ruling Phue Thai Party, the yellow shirts and anti-Thaksin political factions, and the opposition Prachatipat Party as well as international leaders to join the convention (Arbis, 2013). However, the Prachatipat and former PAD leaders refused to take part. They believed that the forum was a one-sided initiative and would be dominated by the Phue Thai faction. Instead, the opposition party called on the government to postpone the controversial amnesty bill until a more conducive atmosphere was in place (Ghosh, 2013).

November 2013 was the period in which the huge protest movement in Thailand was revitalized again. Thai protesters gathered on the streets of Bangkok on the first day of the month when Thai parliamentarians passed the controversial 'Vorachai Amnesty Bill' that could permit the exiled Thaksin to return (Amy Sawitta Lefevre, 2013a). The bill was called the 'Sweeping Amnesty Bill' since anyone who was involved in the political turmoil since 2004 could be discharged of all

guilt, including former Prime Minister Abhisit and his colleagues, who were responsible for the killing of the red shirts in 2010. It was also possible that the law could restore Thaksin's assets that were seized by the court in 2010 (Fully, 2013).

At this time, the tens of thousands of Thai protesters who took to the streets of Bangkok were not only the anti-Thaksin and Pheu Thai government people but also the red shirts, who felt that the government betrayed them by 'resetting' all the guilt of those responsible for ordering the troops to fire on the red shirts in 2010 (Head, 2013a). Therefore, the anti-government demonstrations at this time were wide-ranging. The protest was led by the opposition Prachatipat Party and the royalist group. Meanwhile, most protesters came from various sections and social classes such as academics, students, and office workers as well as the yellow shirts (2013a). Nevertheless, Prime Minister Yingluck insisted later that her government would not re-introduce the controversial amnesty bill if the Senate rejected it and called for the protesters to end the political rally (Amy Sawitta Lefevre, 2013b).

On 20 November, the Thai constitutional court made a judgment that Yingluck's government proposals to amend the constitution that had made the Senate fully elected were illegal (BBC, 2013). Prior to the court verdict, the red shirts gathered for a political rally in Bangkok. Red shirt leaders announced that they dismissed the court's decision regardless of its ruling. The aim of the red shirts gathering at this time was to show their rejection to the non-elected constitutional court authority and to counter the anti-government protesters (Nelson, 2013). The red shirts also feared that the court would decide to dissolve the Pheu Thai party in the same way as the Thai Rak Thai and the People Power's parties had been dissolved in

the past. However, the court rejected the request to dissolve the Pheu Thai party as expected by the red shirts.

At the end of November, Suthep Thaugsuban, former Deputy Prime Minister during the Prachatipat government, launched the new anti-Thaksin regime protest movement called the People's Democratic Reform Committee (PDRC). Suthep's decision came after the Pheu Thai government survived a censure vote in the parliament (Amy Sawawitta Lefevre, 2013). The new protest movement was supported by a variety of yellow shirt groups including the opposition Prachatipat Party. The majority of Thai people in Bangkok and the southern parts of Thailand were also supporters of this newly established political pressure group (Sinpeng & Contributor, 2013). As declared by Suthep, the PDRC planned to siege all government agency buildings and state enterprises in Bangkok as a part of a 'popular revolt' agenda (Reporters, 2013). The PDRC also aimed to install a new People's Assembly to replace the parliament. The new assembly would consist of 300 representatives from professional organizations and 100 members appointed by the PDRC. According to Suthep, the main and immediate task of the new People's Assembly was to reform the corrupted political system in Thailand (Gazette, 2014). Beyond that, Suthep vowed to overthrow the Thaksin regime within the first month of 2014.

During the month of December 2013, the PDRC employed various types of protest tactics, especially the surrounding of governmental organization buildings, to gain more popular support. On 9 December 2013, Prime Minister Yingluck dissolved parliament and called for an election. However, the PDRC protesters believed that Thaksin Shinawatra still controlled the caretaker government. Therefore, they vowed to continue their protest actions (Head, 2013b). The PDRC's slogan "Reform before the election" was widely supported

by the middle class in Bangkok and a majority of people in the southern part of Thailand. Thus, the PDRC also attempted to nullify the election process. On 25 December, the PDRC surrounded the indoor stadium that was used by the election committee as a registration place for electoral candidates. The new round of elections was scheduled to take place on 2 February 2014.

In mid-January 2014, the PDRC launched the protest operation called ‘Shutdown Bangkok, Restart Thailand’ to remove the Thaksin regime’s puppet government before the election (Head, 2014a). Under this protest tactic, the PDRC’s protesters occupied the main road junctions in Bangkok to ‘shutdown’ the capital. On 21 January, the government declared a state of emergency to allow the use of military force to secure peace and order. During the period of ‘shutting down’ Bangkok, the situation was highly confrontational and prone to violence. The government appointed caretaker Labour Minister Chalerm Yoobamroong to head the Centre for Maintaining Peace and Order (CMPO). Accordingly, Mr. Chalerm announced the arrest of Suthep on the charge of mutiny.

On 2 February, the snap general election was held as planned but was also disrupted by the PDRC’s protesters. The protesters blocked most of the polling stations in the southern provinces. According to the Thai Election Commission, around six million voters were affected by the closures (Head, 2014b). Nevertheless, the ruling Phue Thai Party expected to win the election but the electoral process was disrupted and incomplete. Eventually, the constitutional court declared the 2014 election invalid a month later. The court ruled that the election was unconstitutional since it did not occur on the same day nationwide. Meanwhile, the polls were not held in a number of

constituencies because the candidate registration process had been blocked by the protesters (BBC, 2014a).

Beyond that, Thailand's constitutional court also removed the caretaker Prime Minister Yingluck from office on 7 May 2014 with the charge of violating the constitution. The court ruled that Yingluck and nine cabinet ministers were dismissed for the unlawful transferral of the National Security Council chief in 2011 (Hume & Olarn, 2014). After the removal, caretaker Deputy Prime Minister and Commerce Minister Niwatthamrong Boonsongpaisan was nominated by the cabinet as a new caretaker Prime Minister. In the meantime, the PDRC's leader launched the 'final-all-out' battle to uproot the Thaksin regime. Employing the latest protest tactic, the anti-government protesters were dispatched to occupy five TV stations, the Government House and the parliament (T. Nation, 2014). In the same moment, the UDD's protesters also staged a demonstration in Bangkok to express their support for the removed Prime Minister Yingluck and other ministers.

On 20 May 2014, the Royal Thai Army declared a nationwide martial law to prevent the escalation of the protest and unrest situations. Two days later (22 May 2014), Thai army chief General Prayuth Chan-ocha announced the seizure of political power to restore law and order, suspended the constitution and vowed to reform the corrupted political system. According to parts of the country was likely to escalate (Fisher, 2014). The governing military body the National Council for Peace and Order (NCPO) was established. Meanwhile, the caretaker Prime Minister and his ministers were ordered to report to the army. Any political gathering of more than five people was also banned. According to the PDRC's leader, the coup plot had been planned since 2010 and the coup leader told that it was the army's duty to take over his role to overthrow Yingluck government

(Campbell, 2014). However, the senior Thai military denied that the military coup was planned in advance (BBC, 2014b).

The military junta issued many orders that called for most of the political figures, such as protest leaders, prominent academics and social activists, to report to the military. Some Thai dissidents who failed to do so were charged with a criminal offense. Warrants were issued for some of the red shirt movement leaders and their Thai passports were revoked. Anyone who tried to defy the military with symbolic protest actions was also ‘invited’ by the military police to ‘develop mutual understanding’. In the meantime, the NCPO asked other countries not to aid overseas Thai dissident movements since that kind of support should be considered as an intervention of Thailand’s internal affairs (Xinhua, 2014).

Nevertheless, Thailand under the military rule in the second half of 2014 was calm and somewhat peaceful. The junta initiated the campaign to return happiness to the nation. Under the campaign, Thai people were offered free meals, weekend public music concerts, free films, live FIFA World Cup football matches on free TV and various kinds of entertainments (Wohlwender, 2014). However, the civil liberty of the Thai people was limited since the 22 May coup. Nonetheless, the coup leader announced via Thai television that the junta planned to work towards returning the Thai people to democratic rule within 15 months (AFP, 2014). According to General Prayuth, the first priority and immediate task for the ruling military body was to focus on the reconciliation process that would wipe out the violence-prone Thai colour-coded politics.

5. Conclusion

The rise of Thailand's protest politics had begun in 2001 when the Thai Rak Thai Party won the general election and became a new kind of populist government that the Thai people had never seen before. Former Prime Minister Thaksin Shinawatra initiated various rural-based sets of policies. His 'Thaksinomic' economic scheme was employed to generate more income among the rural and grassroots Thai people. The TRT was also the first Thai political party that won a general election for a second time. Thaksin also became the first Thai civilian head of government that was re-elected to the office. However, Thaksin and his cabinet ministers were accused of corruption and manipulating the electoral process to gain more votes. The elitesp- and middle-class-based protest organization the People's Alliance for Democracy (PAD), or the yellow shirts, was formed in 2005. The main objective of the royalist and traditionalist PAD was to overthrow Thaksin and his cabinet ministers from office.

In 2006, the Royal Thai Army decided to intervene by staging a military *coup d'état* to remove Thaksin while performing his duty at the UN's headquarters. At that time, the anti-coup and Thaksin supporter movement was founded under the name of the United Front for Democracy Against Dictatorship (UDD) or the red shirts. Thailand was returned to democracy in December 2007 when the general election was held. The People Power Party (PPP) of Thaksin won the election and became the ruling party in the coalition government. During 2007-2008, Thai protest politics intensified when the PAD besieged Thai international airports to press the PPP government to resign. However, the Thai constitutional court ordered to dissolution

of the PPP and other the two coalition parties with a charge of election fraud.

The new government under the conservative Prachatipat Party faced one of the most violent protest situations in Thailand's political history. In 2010, the red shirts staged a huge political demonstration in central Bangkok after Thaksin's assets were seized by order of the Thai Supreme Court. The government decided to break down the protester's camp in the lucrative shopping district through the use of force. The red shirts struck back by burning down the largest shopping mall in Bangkok and nearby buildings. Some protesters and authorities were also injured from the sporadic gun battles on the streets of Bangkok.

However, after the new round of the general election in 2011, Thaksin's proxy party won the election. His younger sister, Yingluck Shinawatra became the first female Prime Minister of Thailand. At that time, the yellow shirts were fragmented into various anti-government groups. Nonetheless, they were regrouped under the name of the People's Democratic Reform Committee (PDRC). This protest organization was led by the former Deputy Prime Minister and opposition MP. Eventually, political history was repeated after the Royal Thai Army decided to intervene through another military *coup d'état* in 2014. Thus, all protest movements were prohibited under military rule and the so-called reconciliation process continued to work to remove Thailand's 'colour coded politics'.

Reference

- Abuza, Z. (2009). Thailand's Failed Experiment? *The New York Times*. Retrieved from http://www.nytimes.com/2009/04/17/opinion/17iht-edabuza.html?_r=0
- AFP. (2013, 23 June). Thailand 'white mask' protesters rally in Bangkok. *Fox News*. Retrieved from <http://www.foxnews.com/world/2013/06/23/thailand-white-mask-protesters-rally-in-bangkok/>
- AFP. (2014). Thai junta chief declares 15 months of 'reforms' before general elections. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2014/may/31/thai-junta-chief-declares-15-months-of-reforms-before-general-elections>
- Arbis, N. (2013, 27 August). Reconciliation Talks in Thailand Will Be Litmus Test of Parties' Sincerity. *cogitASIA*. Retrieved from <http://cogitasia.com/reconciliation-talks-in-thailand-will-be-litmus-test-of-parties-sincerity/>
- AsiaMedia. (2006). THAILAND: Manager sued for articles on 'Finland plot'. Retrieved 02 August 2013, from UCLA Asia Institute <http://www.asiamedia.ucla.edu/article.asp?parentid=46976>
- AsianTribune. (2003). Drug Killings: Let UN come and see, says Thaksin. (493). Retrieved 29 August 2013, from World Institute For Asian Studies <http://www.asiantribune.com/news/2003/03/04/drug-killings-let-un-come-and-see-says-thaksin>
- ASTV. (2008, 29 March). Sonthi encouraged public faith, vowed to be imprisoned for fighting with the fugitive. *Manager Online*. Retrieved from <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000037601>

- ASTV. (2013, 23 August). The final statement, PAD's leaders end their role but ready to regroup at the right time. *Manager Online*. Retrieved from <http://www.manager.co.th/politics/viewnews.aspx?NewsID=9560000105650>
- BangkokPost. (2006). Military set to publish interim constitution. *The Bangkok Post*.
- BangkokPost. (2013, 24 August). Top PAD bosses resign en masse. *Bangkok Post*. Retrieved from <http://www.bangkokpost.com/news/local/366123/yellow-shirt-leaders-resigns-en-mass>
- BBC. (2006). Thai premier calls snap election. *BBC News*. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/4746932.stm>
- BBC. (2008a, 15 September). Thai faction rejects PM nominee. *BBC News*. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/7615950.stm>
- BBC. (2008b, 15 December). Thai opposition head to be new PM. *BBC News*. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/7782950.stm>
- BBC. (2008c, 30 August). Thai PM Samak refuses to resign. *BBC News*. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/7589504.stm>
- BBC. (2009a, 14 April). Army pressure ends Thai protest. *BBC News*. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/7997507.stm>
- BBC. (2009b, 11 April). Thai protests cancel Asian summit. *BBC News*. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/1/hi/7994465.stm>
- BBC. (2010). Bangkok protests day-by-day.
- BBC. (2013, 20 November). Thailand Constitutional Court rejects Senate amendments. *BBC News Asia*. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-24997184>

- BBC. (2014a). Thai court rules general election invalid. *BBC News*.
Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-26677772>
- BBC. (2014b). Thai general denies military coup was planned. *BBC News*.
Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-28029977>
- Bell, T. (2008, 30 November). Thailand: Bangkok airport siege is backed by higher powers. *The Telegraph*. Retrieved from
<http://www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3563903/Thailand-Bangkok-airport-siege-is-backed-by-higher-powers.html>
- Bell, T. (2009, 08 April). Thai protesters bring Bangkok to a halt. *The Telegraph*. Retrieved from
<http://www.telegraph.co.uk/news/5126671/Thai-protesters-bring-Bangkok-to-a-halt.html>
- Bellman, E., Barta, P., Watcharasakwet, W., & Frangos, A. (2010, 20 May). Spreading Violence Locks Down Bangkok. *The Wall Street Journal*. Retrieved from
http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703957904575253500682147826.html?mod=WSJ_hps_MIDDLEFifthNews
- Campbell, C. (2014). A Yellow Shirt Leader Says the Thai Coup Was Planned in 2010. *TIME World Thailand*. Retrieved from
<http://time.com/2910484/thai-coup-planned-2010-suthep-thaugsuban/>
- CNN. (2011, 10 January). First anti-government protests staged in Bangkok since emergency rule. *CNN Asia*. Retrieved from
<http://edition.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/01/09/thailand.red.shirts.return/index.html>
- Dailynews. (2013, 14 June). "Thai Spring" mobilises "Online Demonstration" to resist Thaksin regime. *Daily News*. Retrieved from
<http://www.dailynews.co.th/politics/211959>

- Doherty, B. (2010, 23 April). Thailand's red shirt rebels offer ceasefire in return for quick election. *guardian.co.uk*. Retrieved from <http://web.archive.org/web/20100426130230/http://www.guardian.co.uk/world/2010/apr/23/thailand-red-shirts-peace-offer>
- Economist. (2006). Thailand's military coup; old soldiers, old habits. *The Economist*(Sep 23rd, 2006).
- Fenner, R. (2010, 20 May). Bangkok Fire Ravages Central Pattana's \$280 Million Mall After Crackdown. *Bloomberg.com*. Retrieved from <http://www.bloomberg.com/news/2010-05-20/bangkok-fire-ravages-central-pattana-s-280-million-mall-after-crackdown.html>
- Fisher, J. (2014). Thailand military seizes power in coup. *BBC News Asia*. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-27517591>
- Fuller, T. (2008, 30 August). Thai Protest of Premier Stops Trains and Planes. *The New York Times*, p. A8. Retrieved from http://www.nytimes.com/2008/08/30/world/asia/30thai.html?ref=asia&_r=0
- Fully, T. (2013, 03 November). Amnesty Bill That Would Clear Ousted Premier Stirs Thai Anger. *The New York Times Asia Pacific*. Retrieved from http://www.nytimes.com/2013/11/04/world/asia/amnesty-bill-stirs-opposition-in-thailand.html?_r=0
- Ganjanakhundee, P. H. a. S. (2006). King the only hope for end to deadlock, say PAD protesters. *The Nation*. Retrieved from http://nationmultimedia.com/2006/03/26/headlines/headlines_30000238.php
- Gazette, P. (2014). Special Report: A nation at the crossroads. *Phuket Gazette Special Report*. Retrieved from <http://www.phuketgazette.net/phuket-news/Special-Report-A-nation-at-the-crossroads/23168>

- Ghosh, N. (2013, 09 September). Reconciliation a tough act for Thailand. *ASIA Report*. Retrieved from <http://www.straitstimes.com/the-big-story/asia-report/thailand/story/reconciliation-tough-act-thailand-20130909>
- Groenewald, T. (2008). Memos and Memoing. In L. M. Given (Ed.), *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods*.
- Harker, W. R. (2003). *The General Election in Thailand 2001: Will The Voters Continue to Buy What Thaksin Is Selling?* Paper presented at the Southeast Conference.
<http://www.virginiareviewofasianstudies.com/wp-content/uploads/2012/06/Harker.pdf>
- Harvey, R. (2011, 24 November). Flood-hit Thailand economy's long road to recovery. *BBC News*. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-15867661>
- Hawkins, D. (2008, 03 December). Thai protesters end airport siege. *Al Jazeera*. Retrieved from <http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2008/12/200812311321225139.html>
- Head, J. (2008, 16 December). Mountain to climb for new Thai PM. *BBC News*. Retrieved from <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/7783650.stm>
- Head, J. (2012, 04 September). Has Thailand learned from last year's floods? Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-19462160>
- Head, J. (2013a, 07 November). BBC News - How will Thailand's amnesty bill row end? *BBC News Asia*. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-24846792>
- Head, J. (2013b). *Thai PM Yingluck dissolves parliament and calls election*. BBC News Asia. Bangkok. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-25252795>

- Head, J. (2014a). Thailand crisis: Protesters launch Bangkok 'shutdown'. *BBC News*. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-25708092>
- Head, J. (2014b). Thailand election disrupted by protests. *BBC News*. Retrieved from <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-26003995>
- Horn, R. (2007). Thailand's PM Proxy: Samak. *TIME*. Retrieved from <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1696912,00.html>
- Hume, T., & Olarn, K. (2014). Thai PM Yingluck Shinawatra dismissed from office by court. *CNN International*. Retrieved from <http://edition.cnn.com/2014/05/07/world/asia/thailand-yingluck-abuse-power-verdict/>
- Lefevre, A. S. (2013a, 01 November). Political tension flares in Thailand over amnesty bill. *Yahoo News*. Retrieved from <http://news.yahoo.com/political-tension-flares-thailand-over-amnesty-bill-090028708.html>
- Lefevre, A. S. (2013). Thai government survives censure vote after weekend clashes. *REUTERS US Edition*. Retrieved from <http://www.reuters.com/article/2012/11/28/us-thailand-politics-idUSBRE8AR09K20121128>
- Lefevre, A. S. (2013b, 08 November). Thai Senate delays debate on controversial amnesty bill | Reuters. *REUTERS*. Retrieved from <http://www.reuters.com/article/2013/11/08/us-thailand-protest-idUSBRE9A70HF20131108>
- MacKinnon, I., & Lewis, P. (2008, 27 November). Thai PM snubs call to quit to end airport siege. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2008/nov/27/thai-thailand-airport-siege-protest>

- MatichonOnline. (2008a, 26 November 2008). PAD called the seizure of Suvarnnabhumi airport "Operation Hiroshima". Retrieved from http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1227666398&grpId=03&catid=01
- MatichonOnline. (2008b, 05 October). "Vichan" confirmed gov not interfere the capture of PAD's leader. Retrieved from http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1223173326&grpId=00&catid=01
- McCargo, D., & Pathmanand, U. (2005). *The Thaksinization of Thailand*. Copenhagen: NIAS Press.
- McElroy, D., & MacKinnon, I. (2010, 19 May). Bangkok in flames as protesters refuse to back down. *The Telegraph*. Retrieved from <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/thailand/7741635/Bangkok-in-flames-as-protesters-refuse-to-back-down.html>
- Mydans, S., & Fuller, T. (2008, 08 October). Hundreds Injured in Thai Protests. Retrieved from http://www.nytimes.com/2008/10/08/world/asia/08thai.html?_r=2&em=&pagewanted=print&oref=slogin&oref=slogin
- Nation. (2006a). Administrative Court urged to suspend poll results. Retrieved 31 August 2013, from Nation Multimedia Group http://nationmultimedia.com/2006/04/03/headlines/headlines_30000863.php
- Nation. (2006b). HM the King's April 26 speeches (unofficial translation). Retrieved 30 August 2013, from Nation Multimedia Group http://nationmultimedia.com/2006/04/27/headlines/headlines_30002592.php
- Nation. (2006c). PAD dissolved. Retrieved 01 August 2013, from Nation Multimedia Group <http://www.nationmultimedia.com/breakingnews/PAD-dissolved-30014245.html>

- Nation. (2007). The Constitutional Tribunal disbands Thai Rak Thai.
Retrieved 02 August 2013, from Nation Multimedia Group
http://www.nationmultimedia.com/2007/05/30/headlines/headlines_30035646.php
- Nation. (2013a, 14 June). Red shirts attack, injure white-mask people in Chiang Mai. *The Nation*. Retrieved from
<http://www.nationmultimedia.com/breakingnews/Red-shirts-attack-injure-white-mask-people-in-Chia-30208390.html>
- Nation. (2013b, 07 June). Thai Spring to target Thaksin online. *The Nation*. Retrieved from <http://www.nationmultimedia.com/politics/Thai-Spring-to-target-Thaksin-online-30207787.html>
- Nation, T. (2014). PDRC launches 'all-out battle' with six processions of protesters. *The Nation Politics*. Retrieved from
<http://www.nationmultimedia.com/politics/PDRC-launches-all-out-battle-with-six-processions--30233248.html>
- Nation. (2008, 21 June). PAD RELOCATES TO GOVT HOUSE. Retrieved from
http://www.nationmultimedia.com/2008/06/21/headlines/headlines_30076104.php
- Nelson, M. (2013, 19 November). Red shirts, 312 Thai lawmakers defy Constitutional Court. *FreeDistrict.com Asia Pacific*. Retrieved from
<http://www.freedistrict.com/2-asia/thailand/4981/red-shirts-312-thai-lawmakers-defy-constitutional-court.html>
- Pasuk, P., & Baker, C. J. (2009). *Thaksin* (2nd ed. ed.). Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books.
- Phongpaichit, C. B. a. P. (2004). *Thaksin: The Business of Politics in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Reporters, P. (2013). Suthep declares 'people's revolt'. *Bangkok Post News: Politics*. Retrieved from
<http://www.bangkokpost.com/news/politics/382361/suthep-declares-people-revolt>

- Richburg, K. B. (2005). Thai Leader Applauded For Tsunami Response. *The Washington Post*, p. A21. Retrieved from <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A59687-2005Jan8.html>
- Roberts, J. (2013, 20 August). Thailand: Amnesty bill exposes ruling elite's divisions. *World Socialist Website*. Retrieved from <http://www.wsws.org/en/articles/2013/08/20/thai-a20.html>
- Rojanaphruk, P. (2008, 17 December). Question loom over new Prime Minister's legitimacy. *The Nation*. Retrieved from http://nationmultimedia.com/2008/12/17/politics/politics_3009120_7.php
- Saiyasombut, S. (2013, 27 August). Is this the end for Thailand's ultra-nationalist yellow shirts? *Saiyasombut*. Retrieved from <http://saiyasombut.wordpress.com/2013/08/27/is-this-the-end-for-thailands-ultra-nationalist-yellow-shirts/>
- Sapsomboon, S. (2013, 28 May). The white masks that give a new face to Thai protest. *The Nation*. Retrieved from <http://www.nationmultimedia.com/politics/The-white-masks-that-give-a-new-face-to-Thai-prote-30207004.html>
- Sidhisamarn, K. (2006). The Finland Plan, Thaksin Strategy. *The Manager Online*, 15 May 2006. Retrieved from Manager Online website: <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000063603>
- Sidner, S. (2011, 04 July). Yingluck Shinawatra set to be Thailand's first female premier. *CNN Asia*. Retrieved from http://edition.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/07/03/thailand.election/index.html?hpt=hp_t1
- Sinpeng, A., & Contributor, G. (2013). Who's who in Thailand's anti-government forces? *New Mandala Thailand*. Retrieved from <http://asiapacific.anu.edu.au/newmandala/2013/11/30/whos-who-in-the-anti-government-forces-in-thailand/>

- Somasundrum, M. (2008, 03 December). Shuffling towards fascism. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/commentisfree/2008/dec/03/thailand>
- Storey, I. (2007). 2007 Marks the Key Year in Thailand's Southern Insurgency. *Terrorism Monitor*, 5(2).
- Szep, J., & Ahuja, A. (2011, 07 June). Special Report: Defiance in Thailand's "red shirt villages". *Reuters Special Report*. Retrieved from <http://www.reuters.com/article/2011/06/07/us-thailelection-idUSTRE75614T20110607>
- Tejapira, K. (2006). Toppling Thaksin. *New Left Review*, 39(May-June 2006), 5-22.
- Ungpakorn, G. J. (2007). *A Coup for the Rich. Thailand's political crisis*. Bangkok: Workers Democracy Publishing.
- Wohlwender, M. (2014). Thai junta drive to 'return happiness' - in pictures. *The Guardian*. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/gallery/2014/jun/18/thai-junta-happiness-in-pictures>
- Xinhua. (2014). Thai junta urges other countries not to aid dissidents. *China.org.cn*. Retrieved from http://www.china.org.cn/world/Off_the_Wire/2014-07/09/content_32904597.htm

แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ:
การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักช่วง
คริสต์ศตวรรษที่ 20¹

Concept, theory, model and approach in International
Relations: idea classifying and main point from mainstream
paradigm in 20th Century

ธโสธร ตูทองคำ²

Thasothorn Toothongkum³

บทคัดย่อ

บทความเรื่องแนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากแนวคิดกระแสหลักมีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดระเบียบและสายธารพัฒนาการของกลุ่มความคิดและอธิบายสาระสำคัญของแนวคิดกระแสหลักของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ประกอบด้วย (1) เสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมที่มองโลกในแง่ดีเชื่อในเหตุผลของมนุษย์ เน้นสันติภาพและความร่วมมือ ผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) คุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรม เป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศและระบอบระหว่างประเทศ (2) สัจนิยม มองมนุษย์และโลกในแง่ร้าย สังคมมนุษย์มีความขัดแย้งและสงคราม รัฐนับเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดที่มุ่งเน้นผลประโยชน์

¹ บทความเรื่องแนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : การจัดกลุ่มทางความคิดและสาระสำคัญจากกระแสหลัก ปรับปรุงและพัฒนามาจากเอกสารประกอบคำบรรยาย ร. 271 ความรู้เบื้องต้นทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ งานบริการวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ผู้เขียนบรรยายในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2546

² สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 9/9 หมู่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120, อีเมลติดต่อ: Thasothorn.too@stou.ac.th

³ Political Science Program Sukhothai Thammathirat Open University Chaengwattana Rd. Pakkret Nonthaburi Thailand 11120, E-mail: Thasothorn.too@stou.ac.th

แห่งชาติ (3) ระบบ มองการเมืองระดับมหภาค ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรรูป ปัจจัยนำออก ปัจจัยป้อนกลับ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และ (4) เศรษฐศาสตร์การเมือง แนวมาร์กซิสต์ เป็นการวิเคราะห์และอธิบายปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีต่อการเมืองหรือปัจจัยทางการเมืองที่มีต่อเศรษฐกิจ มาจากแนวคิดมาร์กซิสต์ (Marxism) เป็นที่มาของแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ ได้แก่ ภาวะทันสมัย จักรวรรดินิยมที่มุ่งเน้นการยึดครองดินแดน จักรวรรดินิยมใหม่ และทฤษฎีการพึ่งพิง

คำสำคัญ: แนวคิดทฤษฎี, เสรีนิยม, สังคมนิยม, ระบบ, มาร์กซิสต์

Abstract

This article has a purpose to arrange the development of groups of ideas and explain the main point of mainstream ideology in International Relations which consists of (1) Liberalism or Idealism which has an optimistic viewpoint, believes in the reasons of human, emphasizes on peace and cooperation, Public interest, virtue and morality are sources of International Law, International organization and International regime. (2) Realism which has a pessimistic viewpoint. Human society has a conflict and war. State is the most important player which emphasizes on National interest. (3) Macropolitics system consists of input factor, transformation process, output factor and feedback factor which have an interaction to the environment. (4) Marxism Political Economy is an analysis and explanation which factor of economics has affected politics or factor of politics has affected economics. Marxism is the origin of important thoughts such as modernization, imperialism which emphasizes on occupying the territory, neo-imperialism and dependency theory.

Keywords: Theoretical, Liberalism, Realism, System and Marxism

1. บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสาขาวิชาหรือแขนงวิชาหรือวิชาที่พรรณนาอธิบาย วิเคราะห์ สังเคราะห์และทำความเข้าใจการกระทำและปฏิสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของรัฐ มีการจัดระบบความคิดและพัฒนาจากความรู้ (knowledge) สู่องค์ความรู้ (body of knowledge) ทำให้มีขอบข่ายที่สำคัญประกอบด้วยการทูตและประวัติศาสตร์การทูต การเมืองระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ นโยบายต่างประเทศ ภูมิภาคศึกษา และแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กรอบแนวคิด (conceptual framework) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นับเป็นเครื่องมือที่สำคัญเพราะเป็นกรอบใหญ่ที่กำหนดเนื้อหาการนำเสนอและทำความเข้าใจโครงสร้าง กระบวนการและพฤติกรรมของตัวแสดงแต่เนื่องจากแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เป็นกุญแจสำคัญของการสร้างกรอบแนวคิดทฤษฎีมีเป็นจำนวนมากทำให้ผู้เขียนจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่จากฐานคิดที่สำคัญจากการจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่แนวคิดทฤษฎีของดาฟเฮอร์ตี และ ฟอทซ์กราฟฟ์ (Dougherty and Pfaltzgraff, 1981) จากระดับของแนวคิดทฤษฎีที่มีสองระดับเป็นสามระดับ ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีขนาดใหญ่ ขนาดกลางหรือพิสัยกลาง และขนาดเล็ก และพัฒนาเป็นกลุ่มแนวคิดทฤษฎีกระแสหลักจากแนวคิดทฤษฎีขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมถึงหรือเป็นรากฐานที่สำคัญของแนวคิดทฤษฎีขนาดกลางและขนาดเล็กที่ประกอบด้วยกลุ่มแนวคิดทฤษฎีสัจนิยม เสรีนิยมหรืออุดมคตินิยม ระบบ และเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์หรือมาร์กซิสต์ แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากพัฒนาการและความคิดพื้นฐานนับเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ของบทความคือ การทบทวนองค์ความรู้ด้านแนวคิดทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สำคัญบางส่วนเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากกรอบคิดที่เป็นองค์รวม นับตั้งแต่การก่อตั้งสาขาวิชาหรือแรกเริ่ม ช่วงที่สำคัญคือ ทศวรรษที่ 1980 อันเป็นทศวรรษสุดท้ายของยุคสงครามเย็นและรอยต่อที่เป็นการเริ่มต้นของยุคหลังสงครามเย็นในทศวรรษที่ 1990 จนถึงช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 21 ทำให้สาระสำคัญของบทความเริ่มจากความหมายและสาระสำคัญของแนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและแนวคิดทฤษฎีกระแสหลักที่ประกอบด้วยกลุ่มแนวคิดทฤษฎีสัจนิยม เสรีนิยมหรืออุดมคตินิยม ระบบ และเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์หรือมาร์กซิสต์ และบทสรุป

2. ความหมายและสาระสำคัญของแนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

กรอบความคิดหรือกรอบแนวคิดพื้นฐานที่เป็นที่มาของแนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาระดับมหภาคมาจากกระบวนทัศน์ (paradigm) ที่มีความหมายคือ มวลรวมของฐานคติ (assumption) แนวคิดหรือสังกัปและประโยคของเรื่องหนึ่งหรือจำนวนหนึ่ง กระบวนทัศน์จึงเป็นกรอบแนวคิดที่ประชาคมวิชาการยอมรับว่าดีงาม ถูกต้อง เป็นทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้สึก และบรรทัดฐานที่เป็นกรอบใหญ่ที่มีอิทธิพลต่อสรรพสิ่งทั้งมวล ตัวอย่างที่สำคัญ คือ กระบวนทัศน์แบบจารีตที่มาจากความเชื่อและศาสนามีอำนาจและอิทธิพลต่อสรรพสิ่งทุกอย่างต่อมวลมนุษยชาติก่อนสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 และกระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ที่มีอำนาจและอิทธิพลต่อสรรพสิ่งทุกอย่างต่อมวลมนุษยชาติช่วงสมัยใหม่นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ทำให้เป็นอำนาจนำเหนือแนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความหมายหรือนิยามศัพท์และรายละเอียดที่แตกต่างกัน ดังนี้

แนวคิดหรือสังกัป (concept) คือ คำหรือกลุ่มของคำที่เป็นลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นนามธรรม (abstract) แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเป็นสากล ความทั่วไป (generalization) เป็นคำจำกัดความหรือความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งประกอบด้วยคำหรือคำพูด (word) เป็นเครื่องหมายแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (label) มองไม่เห็นแต่รับรู้สิ่งที่เป็นตัวแทน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540, น. 219)

แนวทางการศึกษา (approach) คือ กรอบการศึกษาหรือการวิเคราะห์ที่เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ที่มีจุดเน้นหรือประเด็นเพื่อทำความเข้าใจเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ในภาพกว้าง มีรากศัพท์ที่หมายถึงการเข้าใจเหตุการณหรือปรากฏการณ์ที่สื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกรณีนี้ ลักษณะสำคัญประการแรกคือการมีจุดเน้นหรือจุดยืนที่ชัดเจนในการอธิบาย พรรณนา วิเคราะห์ สังเคราะห์สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ สะท้อนถึงมุมมองของนักวิชาการแต่ละคน ประการที่สองคือการมีแนวคิดเฉพาะตัว เป็นของตนเอง เป็นความคิดกว้างในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา ประการที่สามคือการกำหนดตัวแปรและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ประการที่สี่คือการมีข้อสรุปเฉพาะตัวเป็นข้อเสนอแนะ (ปรัชญา เวสารัชช์, 2529, น. 52-57)

ตัวแบบ (model) คือ กรอบแนวคิดที่มีนัยทั่วไปหรือข้อสรุปทั่วไป (generalization) เพื่ออธิบายและให้ภาพความเป็นจริงทุกด้านส่วนหนึ่ง บางส่วนหรือบางประเด็น มีลักษณะกว้างกว่าทฤษฎีแต่ไม่ซับซ้อน มีสมมติฐาน (assumption) แต่ขาดความเป็นวิทยาศาสตร์เพราะไม่มีการทดสอบความถูกต้องและเป็นที่มาของทฤษฎีและผันแปรตามการยึดถือของผู้ศึกษา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540, น. 229-230)

การศึกษาตามแนวทางการศึกษาและตัวแบบถือเป็นขั้นก่อนทฤษฎี (pre-theory) แสดงถึงการขาดความสมบูรณ์ในการอธิบายเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การกำหนดข้อเสนอดำเนินการตามตัวแบบและแนวทางการศึกษาเป็นความพยายามทำความเข้าใจเหตุการณ์ระหว่างประเทศเพื่อหาข้อสรุปในกิจการระหว่างประเทศ (ปรัชญา เวสารัชช, 2529, น. 52)

ทฤษฎี คือ สัจพจน์ (axiom) ที่เป็นข้อความมาจากหลักการที่ระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตั้งแต่สองตัวแปรเพื่อพรรณนา อธิบาย วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ ทำให้เป็นคำที่มีความหมายหลากหลายแง่มุม (ติน ปรัชญพฤทธิ์, 2540, น. 700) มีลักษณะสำคัญประการแรกคือการเป็นโครงสร้างสัญลักษณ์ของกลุ่มความคิดที่เกี่ยวข้องกัน (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., 1981, p. 20) ประการที่สองคือการเป็นชุดของถ้อยแถลงความเป็นจริงทั่วไปที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Issac, 1969, p. 59) ประการที่สามคือการวางนัยทั่วไปหรือข้อสรุปทั่วไปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ (พจนานุกรมสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2524, น. 365) ประการที่สี่คือการเป็นชุดของถ้อยแถลงที่เป็นจริงทั่วไปเกี่ยวเนื่องกันเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์หรือนำทางบรรยายหรืออธิบายหรือพยากรณ์ปรากฏการณ์หรือพฤติกรรม (ติน ปรัชญพฤทธิ์, 2540, น. 700) ประการที่ห้าคือการเป็นชุดของหลักการและคำนิยามที่สัมพันธ์กันเพื่อทำหน้าที่รวบรวมแนวความคิดเชิงประจักษ์ที่เลือกสรรแล้วประมวลอย่างเป็นระบบ (Theodorson and Theodorson, 1979, p. 436) ประการที่หกคือการสร้างองค์ความรู้เพื่อการตั้งคำถามที่ควรค่าแก่การตอบและชี้นำงานวิจัยให้เข้าสู่คำตอบ (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., 1981, p. 20) ทำให้แบ่งทฤษฎีทางศาสตร์เป็นทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์กับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์

ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์มีความหมายสามนัย นัยแรกคือกลุ่มที่เป็นจริงที่ทดสอบทางตรรกวิทยา นัยที่สองคือข้อความหรือทฤษฎีบทระดับย่อยที่มาจากความเป็นจริง นัยที่สามคือคำนิยามหรือคำพรรณนาจากสิ่งที่เป็นจริง ความสัมพันธ์เชิงตรรกะถือว่าเป็นทฤษฎีจากการ

ประยุกต์ใช้ที่ไม่ต้องเป็นทฤษฎีที่สมบูรณ์เสมอไปตามแนวคิดของอับราฮัม แคปแลน จากสาเหตุหลายประการและการนำไปใช้ไม่จำกัดเฉพาะตัวทฤษฎี (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., 1981, p. 20) ส่วนทฤษฎีทางสังคมศาสตร์มีลักษณะสำคัญ ประกอบด้วย (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., 1981, p. 21-22) (ก) ระบบนิรนัย (deductive) มาจากสมมติฐานที่สอดคล้องกับหลักตรรกวิทยา (ข) อนุกรมวิธาน (taxonomy) เป็นการจัดหมวดหมู่ (ค) พฤติกรรมทางการเมืองของการใช้วิธีการนิรนัยจากการสังเกตหรือตรวจสอบเปรียบเทียบกับข้อมูลในอดีต (ง) กลุ่มข้อความของพฤติกรรมที่มีเหตุผลบนพื้นฐานของแรงจูงใจที่เด่นชัดของตัวแสดงที่มีเหตุผล (จ) กลุ่มของค่านิยมหรือปทัสถานที่กำหนดตัวแสดงจากพฤติกรรมทางการเมืองและจริยธรรมที่ควรจะเป็นหรือพึงปรารถนา และ (ฉ) ข้อเสนอการปฏิบัติของรัฐบาลเพื่อเป็นสมมติฐานของระบบระหว่างประเทศ

ทฤษฎี (theory) จัดแบ่งเป็นสี่กลุ่มประกอบด้วย (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, น. 203-211) (ก) ทฤษฎีที่เป็นความคิด (thoughts) การคาดเดา (conjectures) การคาดคะเน (speculations) ความคิดเห็น (ideas) (ข) สาขาหนึ่งของรัฐศาสตร์ที่มีสองนัย คือ ระบบความเชื่อทางการเมือง (political belief systems) ที่เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง (ideologies) หรือความมีเหตุผล (rationales) กับความหมายทางปรัชญาการเมืองที่เป็นความคิดทางการเมือง (ค) ทฤษฎีที่เป็นกรอบแนวความคิด (conceptual schemes or conceptual frameworks) และมุมมอง (viewpoints) หรือการตีความ (interpretations) (ง) ทฤษฎีที่เป็นจุดสุดยอดการอธิบายเชิงศาสตร์ เป็นคำอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมหรือทางรัฐศาสตร์ที่ทดสอบความถูกต้องด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นคำอธิบายเชิงเหตุและผล (causal explanations) และการอธิบายเชิงอนุมาน (deductive explanations)

ระดับของทฤษฎีแบ่งเป็นสามระดับประกอบด้วย (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2540, น. 701) (ก) ทฤษฎีพิสัยแคบ (narrow-range theories) เป็นถ้อยแถลงที่เป็นจริงระดับแคบ มีพลังพรรณนา บรรยาย อธิบาย และพยากรณ์ต่ำ เป็นถ้อยแถลงที่เป็นจริง เฉพาะเจาะจงและใช้ในวงแคบทำให้ปราศจากความเป็นทฤษฎี มีความใกล้เคียงกับสมมติฐานมากกว่าเพราะอธิบายเพียงบางตัวแปร ครอบคลุมปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมในวงแคบ (ข) ทฤษฎีพิสัยกลาง (middle-range theories) เป็นถ้อยแถลงที่เป็นจริงระดับกลาง มีความสามารถพรรณนา บรรยาย อธิบาย วิเคราะห์ สังเคราะห์ และพยากรณ์เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมมากกว่าทฤษฎีพิสัยแคบ (ค) ทฤษฎีขนาดใหญ่ (broad-range theories) เป็นถ้อยแถลงที่เป็นความเป็นจริง

ทั่วไประดับกว้างและมีความกว้างสูง ทางสังคมศาสตร์ไม่มีทฤษฎีใดแข็งแกร่งเหมือนทางวิทยาศาสตร์

กรอบการศึกษาและวิธีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สำคัญแบ่งเป็นแนวทางการศึกษา วิธีการศึกษาหรือระเบียบวิธีวิจัย และแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

แนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบ่งเป็นสองส่วนประกอบด้วย (ก) แนวทางจารีตหรือพรรณนาหรือดั้งเดิม (Classical Approach or Descriptive Approach or Traditional Approach) เป็นการเล่าเรื่อง ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ทำไม (what when where why how who) จากเวลา สถานที่ ลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง มากกว่าสาเหตุและผลกระทบ แสดงถึงการขาดความชัดเจนทางทฤษฎี (ข) แนวทางสมัยใหม่ (Modern Approach) แบ่งเป็นสองแนวทาง คือ เสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมที่เป็นการศึกษาสิ่งที่ควรจะเป็น (What should be or what ought to be) และสังคมนิยมที่ศึกษาสิ่งที่เป็น (What is)

วิธีการศึกษาหรือระเบียบวิธีการศึกษาหรือระเบียบวิธีวิจัย (methodology) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบ่งเป็นสองวิธีการศึกษาประกอบด้วย (ก) วิธีการศึกษาแบบดั้งเดิม (traditionalism) มาจากแนวทางปรัชญาการเมือง เน้นแนวคิดและข้อเสนอของนักปรัชญาการเมือง เน้นทฤษฎีการเมืองแบบเก่า ประกอบด้วยคำสอน การพรรณนาข้อเท็จจริงกรอบแนวคิดในอดีต เป็นทฤษฎีเชิงปทัสสถานมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์พฤติกรรมทางการเมืองที่มนุษย์ควรหรือไม่ควร ไม่แยกศีลธรรมจากข้อเท็จจริง (ข) วิธีการศึกษาแบบสมัยใหม่จากแนวทางพฤติกรรมศาสตร์ (behaviorism) เน้นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นศาสตร์ที่สมบูรณ์ เป็นศาสตร์บริสุทธิ์เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เป็นสากลสู่การสร้างทฤษฎีประจักษ์ (empirical theory) เพื่อเป็นข้อเสนอความสัมพันธ์ทางศาสตร์จากการทดลอง การสังเกต เหตุผล จากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปทั่วไป อธิบาย ทำนายปรากฏการณ์ในอนาคต จากการวิจัยที่เป็นการแสวงหาความรู้จากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่มีเทคนิคการวิจัย (technique research) จากการวิจัยเอกสาร การสังเกต การทดลอง การสัมภาษณ์ และการสำรวจ มีความเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary) จากการนำศาสตร์หรือสาขาวิชาหรือความรู้หรือองค์ความรู้ที่หลากหลายมาใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

รากฐานทางแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแต่เดิมจัดแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ เสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมกับสังคมนิยมแต่ภายหลังมีการแนวคิดทฤษฎีจากศาสตร์อื่นพัฒนามาใช้ใน

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งระบบที่มีรากฐานมาจากสาขาวิชามานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ที่มีรากฐานทางความคิดจากมาร์กซิสต์ พัฒนาการที่ต่อเนื่องมาทำให้ภายหลังมีการจัดกลุ่มจากกระบวนทัศน์ แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษากำหนดเป็นสองส่วนประกอบด้วยกระบวนทัศน์เดิมหรือกระบวนทัศน์หลัก (mainstream paradigm) เป็นที่มาของกระแสหลักแบ่งเป็น 5 กลุ่มแนวคิดทฤษฎี ประกอบด้วยเสรีนิยมหรืออุดมคตินิยม สังคมนิยม ระบบ เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวทางมาร์กซิสต์หรือมาร์กซิสต์และสำนักอังกฤษ และกระบวนทัศน์ทางเลือก (alternative paradigm) แบ่งเป็น 5 กลุ่มแนวคิดทฤษฎีประกอบด้วยประกอบสร้างหรือสรรสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม หลังอาณานิคมนิยม สตรีนิยม และการเมืองสีเขียว เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการบทความนี้นำเสนอเฉพาะกระบวนทัศน์หลักในเบื้องต้นก่อนการพัฒนาคำความรู้ทางแนวคิดทฤษฎีอย่างกว้างขวางเฉพาะเสรีนิยมหรืออุดมคตินิยม สังคมนิยม ระบบ เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวทางมาร์กซิสต์หรือมาร์กซิสต์ ดังนี้

(1) เสรีนิยม (Liberalism) หรืออุดมคตินิยม (Idealism) (ซูเกียร์ติ พนัสพรประสิทธิ์ , 2546, น. 159-160 ; ปรัชญา เวสารัชช์, 2529, น. 58-59 ; ประภัสสร เทพชาตรี, 2541, น. 2-12 ; สมพงษ์ ชูมาก, 2542 น. 51-52)

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมมาจากแนวคิดเสรีนิยมจากนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญ คือ จอห์น ล็อก (John Locke) ที่เน้นบทบาทและหน้าที่ของรัฐเพื่อสนับสนุนสิทธิเสรีภาพปัจเจกบุคคล เจรามี่ เบนแธม (Jeremy Bentham) ที่เน้นกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมระดับสากล ฌอง ฌาค รูสโซ (Jean Rousseau) อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) ที่เป็นผลในทางปฏิบัติจากความร่วมมือระหว่างประเทศจากระบบความมั่นคงร่วม (collective security) เป็นที่มาของการจัดตั้งสันนิบาตชาติ (League of Nations) ภายหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งภายใต้การนำของวูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson) ที่เป็นบิดาของแนวคิดทฤษฎีอุดมคตินิยมและกลับมาเป็นเสรีนิยมนับตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองมี (ก) สมมติฐาน⁴ จากการมองโลกแง่ดี คือ มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนดี ช่วยเหลือคนอื่น มีความคิดสร้างสรรค์ มีเหตุผล ประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามศีลธรรมนำสังคมก้าวหน้า สงบสุข มีความร่วมมือ บรรลุสันติภาพ หลีกเลี่ยงสงคราม

⁴ ปรับปรุงจากกรอบการวิจารณ์งานวิชาการของดิน ปรัชญพฤทธิ ประกอบด้วยสมมติฐาน หน่วยวิเคราะห์คุณค่า เนื้อหาสาระ จุดเด่นและจุดด้อย การนำเสนอและภาษา

(ข) เน้นคุณค่า (value) ด้านศีลธรรมและจริยธรรมเพื่อให้มนุษย์ปฏิบัติและจากการควบคุมพฤติกรรมรัฐ เน้นวิวัฒนาการที่เจริญก้าวหน้า ศึกษาสิ่งที่จะจริงจะเป็นมากกว่าสิ่งที่เป็นจริง เน้นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์แห่งชาติ การสร้างและรักษาสันติภาพและระบบระหว่างประเทศ ปฏิเสธการสร้างคามเข้มแข็งของกองทัพ การพัฒนาอาวุธ การสะสมอาวุธงบประมาณทางทหารจำนวนมาก

(ค) เนื้อหาสาระ (substance) แบ่งเป็นด้านการเมือง เน้นศีลธรรม จริยธรรม นำมาสู่ผลประโยชน์ส่วนรวมหรือผลประโยชน์สาธารณะ (public Interest) เพื่อความสงบสุข ความผาสุก และสันติภาพ (peace) นำสู่กฎหมายระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ และระบอบระหว่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจ เน้นแนวคิดตลาดเสรี (Laissez-Faire) จากบทบาททางเศรษฐกิจของภาคเอกชนและกลไกตลาดจากอุปสงค์ (demand) อุปทาน (supply) เป็นที่มาของการค้าเสรี (free trade) และแนวคิดรัฐสวัสดิการ (Welfare-State) ที่รัฐมีบทบาทด้านการศึกษา การสาธารณสุข และคุณภาพชีวิตด้านอื่น เน้นช่วยเหลือคนยากจนคนด้อยโอกาส นำมาสู่ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ด้านสังคม การเน้นสิทธิมนุษยชน (human right) การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ผลประโยชน์สาธารณะและผลประโยชน์ส่วนรวม (ง) จุดเด่น (advantage) คือ การเน้นการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ และระบอบระหว่างประเทศเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศโดยสันติวิธีและมีจุดด้อย (disadvantage) คือ การขาดการมองโลกจากความเป็นจริงที่เป็นอนาธิปไตย (anarchy) ทำให้ขาดการเตรียมพร้อมใช้ความรุนแรงจากความขัดแย้ง การเผชิญหน้า และสงคราม

แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมเป็นรากฐานสำคัญของแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สำคัญ คือ (1.1) แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) หรือสถาบันนิยม-เสรีนิยมใหม่ (Neo-liberal institutionalism) มีสมมติฐาน คือ ลักษณะอนาธิปไตยของระบบระหว่างประเทศทำให้รัฐกำหนดทางเลือกอย่างสมเหตุสมผลบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เน้นคุณค่าจากสิทธิเสรีภาพจากการปกครองเสรีนิยมประชาธิปไตยและแนวคิดสากล กำหนดหลักการปกครองตนเอง (self-determination) มีจุดเด่นที่เน้นระดับมหภาค และจุดด้อยที่มหานาจมีบทบาทครอบงำ เน้นความร่วมมือทำให้เป็นประโยชน์กับรัฐร่วมกัน (absolute gain) จากการใช้เครื่องมือทางการทูตมากกว่าเพื่อลดความขัดแย้งอันเป็นที่มาของการเผชิญหน้าและสงครามจากการเพิ่มการสื่อสารระหว่างประเทศ การลดอาวุธเพื่อสร้างสันติภาพ

(1.2) แนวคิดพหุนิยม (Pluralism) (สมพงษ์ ชูมาก, 2542, น. 26-28) มีความหมายสองนัย คือ (ก) การต่อต้านแนวความคิดการรวมศูนย์อำนาจรัฐ (State-Centrism) จากตัวแบบตัวแสดงที่ผสมผสาน (mixed actor model) ระหว่างตัวแสดงที่เป็นรัฐและไม่ใช่รัฐ (ข) การแบ่งปันทางอำนาจของตัวแสดงเท่ากับเน้นการเมืองภายในประเทศ (Intra-State Politics) และระหว่างประเทศ (Inter-State Politics) การสื่อสารระหว่างกันทำให้ตัวแสดงทั้งหลายร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาการเมืองมหภาค (macro politics) บนผลประโยชน์ร่วม (common interest) เท่ากับเพิ่มพูนอำนาจรัฐจากการมีส่วนร่วมกิจกรรมบางส่วน (sectorial integration) และลดอำนาจอธิปไตยของรัฐลงและเพิ่มบทบาทตัวแสดงอื่นเพราะหากรัฐปฏิเสธบทบาทของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอาจแพ้ภัยตัวเอง (self-defeating)

(1.3) แนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) (สมพงษ์ ชูมาก, 2542, น. 42-44) คือ การกระทำ ปฏิกริยา ปฏิสัมพันธ์ และการตอบโต้ระหว่างตัวแสดงด้านการเมืองจากระบบพันธมิตรของระบบความมั่นคงร่วมด้านเศรษฐกิจจากการค้าระหว่างประเทศตามแนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจของโรเบิร์ต โคเฮน (Robert O. Keohane) และโจเซฟ นาย (Joseph S. Nye) ที่นำไปสู่ความมั่งคั่ง สวัสดิการสังคม ก่อให้เกิดขยายตัวเป็นระบบการค้า (trade system) ทำให้เพิ่มการพึ่งพาซึ่งกันและกันด้านสังคมจากความหลากหลายของปัญหาทางสังคมที่ทำให้รัฐขาดความสามารถแก้ปัญหาเพียงลำพังต้องแสวงหาความร่วมมือระหว่างกัน เช่น สิ่งแวดล้อม ที่สำคัญ คือ ปรากฏการณ์เรือนกระจก (Green House Effect) และการล่าปลาวาฬ

(1.4) แนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อน (complex interdependence) (Keohane and Nye, 2001, p. 20-32) มาจากการพึ่งพิงกัน (dependence) ที่หมายถึงอิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อรัฐ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันหมายถึงการพึ่งพิงระหว่างกัน (mutual dependence) การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อนมาจากบทความแนวคิดสันนิยมนและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Realism and Complex Interdependence) ของโรเบิร์ต โคเฮน และโจเซฟ นาย ใน ค.ศ. 1976 ที่มีลักษณะสำคัญสามประการ คือ ความเชื่อมโยงระหว่างช่องทางที่หลากหลาย การกำหนดระเบียบวาระของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กำลังทหารลดความสำคัญลง

(1.5) แนวคิดความสัมพันธ์ข้ามชาติ (Transnationalism) (สมพงษ์ ชูมาก, 2542, น. 48-50) หมายถึงกิจกรรมข้ามพรมแดนระหว่างรัฐจากความเคลื่อนไหวทางกายภาพและ

ประชากร ข้อมูลข่าวสารและความคิด และการเงินและสินเชื่อมาจากการขยายตัวของชาตินิยม ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ มาตรฐานทองคำ และการโยกย้ายประชากรมาจากยุโรปมาสหรัฐอเมริกาเป็นความเชื่อมโยงข้ามชาติจากความเจริญเติบโต เทคโนโลยีด้านการคมนาคมขนส่งและการเพิ่มการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันของตัวแสดงที่สำคัญ คือ บรรษัทข้ามชาติและประชาสังคมข้ามชาติทำให้เพิ่มความสลับซับซ้อนเป็นลำดับ

(1.6) โลกาภิวัตน์ (Globalization) ก่อตัวนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ที่ถือกำเนิดในทศวรรษที่ 1990 มีที่มาจาก เคนิจิ โอเม (Kenichi Ohmae) จากการขยายตัวของทุนและเทคโนโลยีสารสนเทศ (telecommunication or Information technology) ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้เน้นระบอบประชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ คือ ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่สำคัญ คือ การค้าเสรี และด้านสังคม คือ การเน้นผลประโยชน์สาธารณะจากสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม

(1.7) แนวคิดนานาชาตินิยมหรือลัทธิสากลนิยม (internationalism /internationalization) (สมพงษ์ ชูมาก, 2542, น. 52) เน้นผลประโยชน์ส่วนรวม สากลหรือข้ามชาติ (transnational interests) ปฏิเสธการโดดเดี่ยวตัวเอง มีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันระหว่างกัน

(1.8) ระบอบระหว่างประเทศ (international regime) (สมพงษ์ ชูมาก, 2542, น. 39-40 ; เมทนี พรหมสกุล, 2541, น. 3-19) คือ ชุดของหลักการ (principle) แนวทางปฏิบัติ (norms) กฎเกณฑ์ (rules) และระเบียบปฏิบัติในการตัดสินใจ (decision-making procedures) ที่เป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนหรือตรงกันข้าม เป็นความคาดหวังของตัวแสดงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาบรรจบกัน เป็นหลักการที่เป็นความเชื่อของข้อเท็จจริง สาเหตุ ความถูกต้อง แนวทางปฏิบัติ คือ มาตรฐานของพฤติกรรมที่เป็นการอธิบายในรูปของสิทธิ หน้าที่ กฎเกณฑ์ เป็นความปรารถนาในการจัดการที่ถาวร แม้มีความเปลี่ยนแปลงในอำนาจ ผลประโยชน์และพฤติกรรมที่เป็นการกำกับดูแลในระยะยาว (Krasner, 1996, pp. 97-107) บนพื้นฐานของหลักการการต่างตอบแทน (reciprocity) ที่มีการประสานความร่วมมือ นโยบาย หรืออื่นใดเพื่อให้เป็นผลตามที่คาดหวังที่เพิ่มพูนผลประโยชน์ (positive sum outcome) (สมพงษ์ ชูมาก, 2542, น. 39-40)

(1.9) แนวคิดสันตินิยม (pacifism) (สมพงษ์ ชูมาก, 2542, น. 44-48) เป็นแนวคิดที่ต่อต้านและประนามการใช้ความรุนแรง สงคราม เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายในการสร้างสันติภาพหรืออื่นใด

(2) **สัจนิยม (Realism)** (ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์, 2546, น. 161-162 ; ประภัสสร เทพชาตรี, 2537 (อัดสำเนา) ; ประภัสสร เทพชาตรี, 2541, น. 17-26 ; สมพงษ์ ชูมาก, 2542, น. 17-22)

สัจนิยมมาจากปรากฏการณ์จริงมีพื้นฐานจากแนวคิดอนุรักษนิยม (conservatism) มองโลกจากความเป็นจริงมาจากแนวคิดของนักปรัชญาการเมืองที่สำคัญ คือ ทุซิดิดีส (Thucydides) (471-400 B.C.) จากการอธิบายและวิเคราะห์สงครามเพโลโพนีเซียน (Peloponnesian War) ระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตา แมคเคียเวลลี (Machiavelli) (ค.ศ. 1469-1527) ที่เน้นการสถาปนาและรักษาประเทศ เน้นอำนาจ ดุลแห่งอำนาจ การเป็นพันธมิตร การตอบโต้ จากผลงานสำคัญ คือ เจ้าผู้ครอง (The Prince) ฮูโก โกรตียัส (Hugo Grotius) (ค.ศ. 1583-1645) อี เอช คาร์ (E. H. Carr) จากผลงานวิกฤตการณ์ 20 ปี ระหว่าง ค.ศ. 1919 ถึง 1939 (The Twenty Years Crisis 1919-1939) และเฮนรี คิสซิงเจอร์ จากวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเมเทิร์นนิค (Metternich) รัฐบุรุษออสเตรียจากบทบาทจัดประชุมคอนเกรสแห่งเวียนนา (Congress of Vienna) ระหว่าง ค.ศ. 1814 ถึง 1815 ฮันส์ เจ มอร์แกนธอ (H. J. Morgenthau) จากการเมืองระหว่างชาติ (Politics Among Nations) สปีคแมน ชูแมน คิสซิงเจอร์ จอร์จ เอฟ แคนแนน และอาร์โนลด์ ไวลเฟอร์ มี (ก) สมมติฐานจากการมองธรรมชาติมนุษย์ (human nature) แย้งว่า มีตรรกะ มีสัญชาตญาณทำลายล้างสูง เป็นผู้ฆ่า (killer) เน้นอำนาจ สังคมโลกที่เป็นอนาธิปไตย (anarchy) มีการกดขี่ระหว่างกันทำให้มีความขัดแย้ง (ข) มีหน่วยวิเคราะห์จากการเมืองระดับมหภาค (Macro Politics) คือ รัฐเป็นตัวแสดงเดี่ยว (unitary actor) เพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) จากภูมิรัฐศาสตร์และนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก

(ค) เน้นคุณค่าเรื่องอำนาจ ความขัดแย้ง และผลประโยชน์ แข่งขันต่อสู้เพื่ออำนาจ (struggle of power) ทำให้แยกศีลธรรมออกจากข้อเท็จจริง (ง) มีเนื้อหาสาระด้านการเมือง มีสภาพอนาธิปไตยระหว่างประเทศตามกฎหมายของป่า (law of jungle) ความแข็งแกร่งอยู่รอดของรัฐ ทำให้แสวงหาและรักษาผลประโยชน์ให้มากที่สุดเพื่อสร้างเสถียรภาพ (stability) และระเบียบ (order) ภายในรัฐทำให้ใช้เครื่องมือทุกอย่างที่สำคัญ คือ การทหารเพื่อความอยู่รอด (survival)

of fittest) ด้านเศรษฐกิจเน้นลัทธิเศรษฐกิจแบบพาณิชยนิยม (mercantilism) ที่เน้นการส่งออกมากกว่านำเข้าเป็นการแข่งขันที่ผลรวมที่ได้กับเสียเท่ากับศูนย์ (Zero-sum game) หรือผลได้มากกว่าผลเสียก่อให้เกิดความขัดแย้ง เครื่องมือของรัฐที่สำคัญคือบริษัทข้ามชาติเพื่อเพิ่มพูนผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ การจัดระเบียบเศรษฐกิจโลกเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ด้านสังคม เน้นแนวคิดชาตินิยม (nationalism) จากการสร้างชาติตามลัทธิดาร์วินทางสังคม (Social Darwinism) ส่วนหนึ่งนำไปสู่การคลั่งชาติและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (จ) จุดเด่น คือ การมองความเป็นจริง จุดด้อย คือ การเน้นรัฐทำให้ปฏิเสธการมองตัวแสดงอื่น การขาดระเบียบวิธีการศึกษาที่ชัดเจนและการท้าทายจากแนวคิดทฤษฎีและตัวแสดงอื่น

แนวคิดทฤษฎีสัจนิยมที่เป็นแนวคิดสังคมนิยมแนวจารีตหรือดั้งเดิม (Classical Realism) เป็นรากฐานของแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ คือ (2.1) แนวคิดสังคมนิยมใหม่ (Neo-Realism) หรือสังคมนิยมตามโครงสร้าง (Structural Realism) มาจากทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ (Theory of International Politics) ของเคนเนธ เอ็น วอลท์ (Kenneth N. Waltz) ใน ค.ศ. 1979 ที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดสังคมนิยมกับทฤษฎีระบบ มี (ก) สมมติฐานจากโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศหรือระบบโลกจะอธิบายพฤติกรรมและผลของพฤติกรรมของรัฐ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวแสดงมาจากระบบรัฐทั้งหมด (ข) มีระดับการวิเคราะห์ เป็นการวิเคราะห์การเมืองระดับมหภาค เน้นระบบการเมืองระหว่างประเทศจากโครงสร้างระหว่างประเทศ (International Structure) เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กำหนดส่วนประกอบ (component units) ในบริบทและหน่วยที่เป็นอนาธิปไตย (ค) เน้นคุณค่ากับการจัดสรรอำนาจ (distribution of power) จากความสัมพันธ์ข้ามชาติ (transnational relations) และการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันที่สลับซับซ้อนแต่รัฐมีบทบาทสำคัญ บทบาทและอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจมีต่อพฤติกรรมของรัฐในระบบระหว่างประเทศ (ง) สาระสำคัญ คือ รัฐเป็นตัวแสดงที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากที่สุดเป็นการตอบโต้และเชื่อมโยงของตัวแสดง (จ) มีจุดเด่นจาก ความเปลี่ยนแปลงการจัดสรรแบ่งปันอำนาจที่แต่ละหน่วยเป็นอิสระ มีผลต่อพฤติกรรมและผลลัพธ์ (Outcome) การเน้นโครงสร้าง แต่จุดด้อย คือ การละเลยองค์ประกอบย่อยบางส่วนทำให้ขาดความสมบูรณ์

(2.2) อำนาจ (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., 1981, p. 86-92) คือ การใช้กำลังอย่างมีประสิทธิภาพ (Kindleberger, 1970, p. 56, 65) กรอบความคิดที่เป็นวิธีการและจุดมุ่งหมาย (Morgenthau, 1967, p. 25-26) ความสามารถที่ทำให้มนุษย์ทำในสิ่งที่ปรารถนาจากการชักจูง

การซื้อขายแลกเปลี่ยน การใช้กำลังบังคับ (Spykman, 1942, p. 11) อำนาจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือ ความสามารถที่ประเทศแต่ละประเทศหรือรัฐใดรัฐหนึ่งทำตามเจตนารมณ์เพื่อการดำรงอยู่และการรักษาอำนาจอธิปไตยเป็นเป้าหมายของรัฐที่แสดงออกจากนโยบายต่างประเทศที่เป็นวิธีการมากกว่าจุดหมายปลายทาง (ends) (Lerche, Jr. and Said 1963, p. 10-12)

(2.3) รัฐ คือ ประชาคมทางการเมืองที่มีองค์ประกอบสี่ประการ คือ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ส่วนรัฐชาติ (Nation-State) คือ ประชาคมทางการเมืองที่มีองค์ประกอบสำคัญสี่ประการ คือ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย ที่ประชากรผูกพันทางสายโลหิต เผ่าพันธุ์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม มีความจงรักภักดีต่อประชาคม ถือกำเนิดภายหลังสงครามสามสิบปี ระหว่าง ค.ศ. 1618 ถึง 1648 รัฐแต่ละรัฐมีอำนาจและอิทธิพลแตกต่างกันมาจากปัจจัยแห่งอำนาจที่แบ่งเป็นสองส่วน คือ ปัจจัยที่เป็นรูปธรรมกับปัจจัยที่เป็นนามธรรม (Coulombis and Wolfe, 1982, p. 72-73; จุลชีพ ชินวรรโณ, 2539, น. 21-23) ปัจจัยที่เป็นรูปธรรมเป็นปัจจัยที่จับต้องหรือวัดได้ (tangible elements) ประกอบด้วย ประชากร ดินแดน ทรัพยากรธรรมชาติ สมรรถนะด้านอุตสาหกรรม (industrial capacity) สมรรถนะด้านเกษตรกรรม (agricultural capacity) ความเข้มแข็งทางการทหารและการระดมพล (military strength and mobility) และปัจจัยที่เป็นนามธรรมหรือปัจจัยที่จับต้องหรือวัดไม่ได้ (Intangible elements) ประกอบด้วย ลักษณะ บุคลิกภาพ และคุณสมบัติของผู้นำ (leadership and personality) ประสิทธิภาพของระบบราชการ (bureaucratic efficiency) รูปแบบของรัฐบาล (type of government) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม (societal cohesiveness) ชื่อเสียงและเกียรติภูมิ (reputation credibility) การสนับสนุนจากประเทศอื่น (foreign support)

เครื่องมือของรัฐด้านการเมือง คือ การทูตและการทหาร ด้านเศรษฐกิจแบ่งเป็นสองส่วน คือ (ก) เครื่องมือยามสันติ (จุลชีพ ชินวรรโณ, 2539, น. 34; ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์, 2546 น. 178-180; ธารทอง ทองสวัสดิ์, 2533, น. 415-416; ธารทอง ทองสวัสดิ์, 2529, น. 586-591) ประกอบด้วย การตั้งกำแพงภาษี (tariff barrier) การกำหนดโควต้า การคว่ำบาตร หรือ การกีดกันทางการค้า (boycott) การระงับหรืองดการส่งสินค้า (embargo) การทุ่มตลาด (dumping) การรวมกลุ่มทางธุรกิจระหว่างประเทศ (cartel) ความตกลงของสินค้าระหว่างรัฐบาล (intergovernmental commodity agreements) การควบคุมการแลกเปลี่ยนสินค้า

(barter agreement) การควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตรา (exchange control) การอุดหนุนสินค้า (subsidies) การกำหนดราคาสินค้าโดยรัฐบาล (valorization) การให้ความช่วยเหลือ กับ (ข) ยามสงคราม ประกอบด้วย (จุลชีพ ชินวรรณ, 2539, น. 34; ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์, 2546, น. 178-180; ธารทอง ทองสวัสดิ์, 2533, น. 415-416; ธารทอง ทองสวัสดิ์, 2529, น. 591-595) การปิดล้อมชายฝั่ง (coastal blockade หรือ blockade) การทำบัญชีต้องห้าม (blacklist) การกว้านซื้อสินค้า (pre-emptive buying) การควบคุมหรือยึดทรัพย์สินของศัตรู (control of enemy assets) การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ (economic policy) เครื่องมือทางสังคม จิตวิทยาทางสังคม (psycho-social instrument) จากการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) ที่หมายถึงปฏิบัติการทางจิตวิทยาอย่างเป็นระบบเพื่อทำให้ความคิด ท่าที พฤติกรรมของเป้าหมายเป็นไปตามที่ปรารถนา (จุลชีพ ชินวรรณ, 2539, น. 37; ธารทอง ทองสวัสดิ์, 2533, น. 415-416)

(2.4) แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (national interest) (ไพรัช เจียรนนท์, 2531, น. 4-9; วินิตา ศุภรเสพย์, 2534, น. 785-786; วิไล สรรค์ประสิทธิ์, 2536) คือ สรรพสิ่งที่ประเทศให้ความสำคัญ เป็นสิ่งที่ดีสำหรับประเทศในการดำเนินความสัมพันธ์ประกอบด้วย (Rosenau, 1968) ความอยู่รอดปลอดภัย (self-preservation) ความมั่นคง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (development prosperity) และเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของประเทศ

(2.5) ภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics) (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., 1981, p. 54-83; สมบัติ จันทรวงศ์ และอวยชัย ชะบา, 2541, น. 631-644) เป็นการศึกษาถึงปัจจัย บริบท และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อขนาด ที่ตั้ง ทรัพยากรธรรมชาติ รูปร่าง ลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะภูมิอากาศของรัฐ

(2.6) ดุลแห่งอำนาจ (balance of power) (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., 1981, p. 23-28 ; ทิพย์วรรณ เปี่ยมปัญญาศิลป์, 2534, น. 9-15) คือ การกระจายอำนาจ (distribution of power) ระหว่างรัฐหลายรัฐเท่าเทียมกัน ไกล่เคียงกัน เป็นดุลยภาพ (equilibrium) ของระบบการเมืองหนึ่งที่ปราศจากกฎเกณฑ์หรือมีสภาพอนาธิปไตยก่อให้เกิดระบบความมั่นคงร่วม พันธมิตรหรืออื่นใด

(2.7) การครองความเป็นเจ้า (hegemony) คือ การมีอำนาจมากที่สุด (primacy) ความเป็นผู้นำ (leadership) เน้นการที่รัฐใดรัฐหนึ่งมีอำนาจครอบงำรัฐอื่น มีสถานะครองความ

เป็นเจ้า (Hegemon) รัฐที่ครองความเป็นเจ้าต้องมีปัจจัยแห่งอำนาจที่มากพอก่อให้เกิดการยอมรับ (hegemonic consent) เพื่อสถาปนาการครองความเป็นเจ้าทำให้สัมพันธ์กับอำนาจและสมรรถนะของรัฐนำมาสู่การรวมกลุ่มเป็นขั้วอำนาจ

(2.8) ทฤษฎีเกม (Games Theory) มีสมมติฐาน คือ นโยบายต่างประเทศเป็นผลมาจากการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่มีเหตุผล จากสถานการณ์ที่มีผู้แข่งขันมีเหตุผลตั้งแต่สองคนแข่งขันกันบนพื้นฐานการตัดสินใจที่มีเหตุผล เน้นคุณค่าจากผลของการตัดสินใจจากทางเลือกแต่ละฝ่ายสัมพันธ์กับการนำนโยบายไปปฏิบัติก่อให้เกิดกรณีที่ไม่มีทางเลือกที่ดีที่สุดที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเลือกและผลของการตัดสินใจที่ดีที่สุดของฝ่ายหนึ่งมาจากการตัดสินใจของอีกฝ่ายหนึ่ง (จุมพล หนิมพานิช, 2540, น. 603)

(3) แนวคิดทฤษฎีระบบ (Systems Theory)

ระบบที่นำไปสู่การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) มีคำจำกัดความนับตั้งแต่ (Dougherty and Pfaltzraff, Jr., 1981, p. 134-136) การรวมกลุ่มแนวคิดทฤษฎี สมมติฐาน และข้อเสนอจากความรู้ที่หลากหลายสาขาวิชา ชุดของข้อความระหว่างตัวแปร สรรพสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นอิสระจากส่วนอื่น ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยหรือองค์ประกอบแต่ละส่วนในระบบ ทฤษฎีระบบ คือ กรอบแนวความคิดและวิธีการศึกษาเพื่อความเข้าใจในระบบ ดังนั้น ระบบคือ ส่วนประกอบของสรรพสิ่งที่ เป็นโครงสร้างและกระบวนการที่สัมพันธ์กัน องค์ประกอบของระบบ มีสี่ส่วน ประกอบด้วย ส่วนประกอบเป็นส่วนประกอบย่อย (component) หน้าที่ (function) ปฏิสัมพันธ์ (interaction) และความอยู่รอด (survival) มาจากชีววิทยาจากปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรรูป ปัจจัยนำออก ปัจจัยป้อนกลับและสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเพื่อคงอยู่ (persistence) จากการปรับตัวจากความตึงเครียด (stress and strain) ของระบบที่มาจากสภาพแวดล้อมที่มีปฏิสัมพันธ์กับระบบ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2541, น. 182)

แนวคิดระบบมาจากสาขาวิชามานุษยวิทยาที่เป็นผลงานของนักมานุษยวิทยาจากการวิเคราะห์เชิงพฤติกรรมศาสตร์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ระดับมหภาค (macro-level analysis) ที่สลับซับซ้อน มีกลไกการทำงานต่อเนื่อง เปรียบเทียบรูปแบบการทำงานจากปรากฏการณ์ที่อธิบาย (ลิขิต ธีรเวคิน, 2541, น. 186) แนวคิดทฤษฎีระบบมาจากแนวคิดของทาลคอต พาร์สัน (Talcott Parson) และเดวิด อีสตัน (David Easton) เพื่ออธิบายการเมืองจากปัจจัยนำเข้า (input) คือ ความต้องการและการสนับสนุน กระบวนการแปรรูป (conversion process) เป็น

การตัดสินใจ การเจรจาต่อรอง หรืออื่นใด ปัจจัยนำออก (output) คือ นโยบายและกฎหมาย และปัจจัยป้อนกลับ (feedback) จากการประเมินผล อธิบายโครงสร้างคือตัวแสดงสภาพแวดล้อม ปัจจัย และบริบท และกระบวนการคือความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ที่ข้ามพรมแดนของรัฐ จุดเด่น คือ การให้ภาพกว้างหรือมหภาค การจัดข้อมูล การเห็นสภาพปัญหาจากการจัดวาง เป็นพื้นฐานสำคัญของการวิเคราะห์แนวทางอื่น จุดด้อยที่สำคัญ คือ การแฝงค่านิยมแบบอนุรักษนิยมเพื่อรักษาอำนาจของชนชั้นนำ ความเป็นกล่องดำ (black box) ของกระบวนการแปรรูป การขาดรายละเอียด ทำให้ต้องนำแนวคิดทฤษฎีอื่นประกอบการอธิบาย และวิเคราะห์เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์เสมอ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2541, น. 200-201)

แนวคิดทฤษฎีระบบสัมพันธ์กับกลุ่มแนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมหรืออุดมคตินิยม เป็นรากฐานที่สำคัญแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ คือ

(3.1) กลุ่มแนวคิดทฤษฎีระบบระดับรัฐที่สำคัญ คือ (3.1.1) ตัวแบบการตัดสินใจของนโยบายต่างประเทศ ที่สำคัญ ได้แก่ (ก) ตัวแบบปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ปัจจัยนำออก (Input – Process - Output) (Brecher, 1972, p. 2) เป็นแนวคิดการตัดสินใจของไมเคิล บริชเชอร์ (Michael Brecher) (เสาวภาคย์ เตชะสาย, 2533, น. 8-16) ที่มีสมมติฐานที่สำคัญ คือ (Brecher, 1973, pp. 73) การตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศ (decision-making) ขับเคลื่อนพฤติกรรมของรัฐในระบบระหว่างประเทศจากทางเลือกที่หลากหลาย มีองค์ประกอบสำคัญ คือ (1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมเชิงปฏิบัติการและสภาพแวดล้อมจิตวิทยา (2) กระบวนการกำหนดนโยบาย ประกอบด้วยทหารและความมั่นคง การเมืองและการทูต เศรษฐกิจและการพัฒนา และสถานะและวัฒนธรรมนำไปสู่การตัดสินใจทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธี และ (3) ปัจจัยนำออกหรือผลได้ที่เป็นผลลัพธ์จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศและการนำป้อนกลับเข้าสู่ระบบ

(ข) ตัวแบบการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy Decision-Making) ของ สไนเดอร์ บรูก และซาปิน ประกอบด้วย (Snyder, Bruck and Sapin, 1962 ; โครีน เฟื่องเกษม, ม.ป.ป., น. 34 และ 38) ลักษณะภายในของการตัดสินใจ (Internal setting of Decision-making) ลักษณะภายนอกของการตัดสินใจ โครงสร้างของสังคมและพฤติกรรม การตัดสินใจจากกระบวนการการตัดสินใจและผู้ตัดสินใจ การดำเนินการหรือการปฏิบัติการ (action)

(ค) ตัวแบบนโยบายต่างประเทศของแม็กโกเวนและชาปิน (McGowan and Shapiro) เป็นกรอบการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศแบ่งเป็น (McGowan and Shapiro, 1973 ; โครีน เฟื่องเกษม, ม.ป.ป., น. 34 และ 41-44) (1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ปัจจัยภายในตัวแปรด้าน ประกอบด้วย ปัจเจกบุคคล ผู้นำ สถาบันหรือองค์การ การเมือง รัฐบาล เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเชื่อมโยง และปัจจัยภายนอก คือ นโยบายต่างประเทศของประเทศอื่น และความเปลี่ยนแปลงของระบบระหว่างประเทศ (2) กระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และ (3) ปัจจัยนำออก คือ ผลผลิตของนโยบายต่างประเทศและพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศแต่ละด้าน

(ง) ตัวแบบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของ แกรแฮม แอลลิสัน (Graham Allison) จากกรณีการตัดสินใจของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในวิกฤตการณ์คิวบาใน ค.ศ. 1962 เป็นที่มาของตัวแบบการตัดสินใจสามตัวแบบ คือ ตัวแบบเหตุผล กระบวนการองค์การ และการเมืองระบบราชการ (Allison, 1971) (1) ตัวแบบเหตุผล (The Rational Actor Model หรือ Rational Decision-Making Model) มีสมมติฐาน คือ คนเป็นมนุษย์เศรษฐกิจ (Economic man) เน้นต้นทุนผลกำไร (cost-benefit analysis) จากผลประโยชน์สูงสุดมีการตัดสินใจจากการจัดลำดับเป้าหมายและเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมาย (2) ตัวแบบกระบวนการองค์การ (An Organizational Process Model) เป็นกระบวนการตัดสินใจขององค์การจากกฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การจัดวางคน มีผลลัพธ์คือนโยบายสาธารณะ (3) ตัวแบบการเมืองระบบราชการ (The Bureaucratic-Politics Model) เน้นนโยบายสาธารณะเป็นผลลัพธ์ของการต่อรองระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลหลากหลายจำนวนมาก

(3.1.2) กลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่เน้นพฤติกรรมของรัฐสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับตัวแปรอื่นที่สำคัญ ได้แก่ (ก) ทฤษฎีความเกี่ยวพัน (Linkage Theory) หรือทฤษฎีความเกี่ยวพันทางการเมือง (Linkage Politics Theory) ของเจมส์ รอสเนา (James N. Rosenau) (Rosenau, 1969) มาจากสมมติฐาน คือ ปัจจัยทั้งหลายมีอิทธิพลผลักดันให้รัฐบาลกำหนดนโยบายต่างประเทศจากปัจจัยภายในเป็นการศึกษาลำดับพฤติกรรมรัฐหนึ่งที่มีผลกระทบต่อรัฐอื่นเกี่ยวพันระหว่างตัวแปรภายในกับตัวแปรภายนอกที่เป็นผลลัพธ์คือนโยบายต่างประเทศแบ่งเป็นสามรูปแบบ คือ กระบวนการแทรกแซง กระบวนการโต้ตอบ และกระบวนการเลียนแบบ องค์ประกอบความเกี่ยวพัน (Component of a Linkage Framework) แบ่งเป็นสองส่วน ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน คือ ตัวแสดง ทัศนคติ สถาบัน และกระบวนการ และปัจจัยภายนอก

คือ สภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิด ภูมิภาค ด้านสงครามเย็น ด้านเชื้อชาติ ด้านทรัพยากร และด้านองค์การหรือสถาบัน (กระมล ทองธรรมชาติ, 2515 น. 10-11)

(ข) ทฤษฎีสันนามสังคม (Social Field Theory) (โครีน เฟื่องเกษม, ม.ป.ป., น. 54-55) เป็นพฤติกรรมของรัฐแต่ละรัฐในที่ใด ตำแหน่งใด ขอบวงใด ขอบเขตใด การเมืองระหว่างประเทศถือเสมือนหนึ่งเป็นสนามสังคมที่กำหนดระยะห่างของรัฐแต่ละรัฐ วัดจากความแตกต่างคล้ายคลึงทั้งองค์ประกอบและคุณสมบัติของรัฐ เป็นความมือหรือความขัดแย้งระหว่างกัน เป็นความเหมือนหรือความต่างนำมาสู่การคำนวณด้วยสูตรทางคณิตศาสตร์ ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independence variable) กับตัวแปรตาม (Dependence variable)

(3.2) กลุ่มแนวคิดทฤษฎีระดับระดับภูมิภาคที่สำคัญ คือ (3.2.1) ทฤษฎีการรวมกลุ่มหรือการบูรณาการ (Integration) เป็นการรวมทุกส่วนให้เป็นระบบใหญ่ทำให้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแบ่งเป็นหลายรูปแบบ (ก) การแบ่งตามระดับความถี่การรวมกลุ่มแบ่งเป็นสองส่วน คือ ระดับความร่วมมือ (cooperation) จากตัวแทนที่ร่วมประชุมเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันกับการบูรณาการ (integration) ที่เน้นการมอบอำนาจให้องค์การหรือสถาบันรับผิดชอบแทน

(ข) การแบ่งการรวมกลุ่มเฉพาะด้านหรือเฉพาะมิติแบ่งเป็นการรวมกลุ่มทางการเมือง (Political Integration) ที่เป็นสหพันธรัฐหรือสมาพันธรัฐและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ (Economic Integration) มีลำดับขั้นตอนการบูรณาการห้าขั้นตอนตามแนวคิดของเบลลา บาลาสซา (Bela Ballassa) ประกอบด้วย (Balassa, 1961) เขตการค้าเสรี (Free Trade Area) สหภาพศุลกากร (Custom Union) ตลาดร่วม (Common Market) สหภาพเศรษฐกิจ (Economic Integration) และการบูรณาการทางเศรษฐกิจโดยสมบูรณ์ (Total Economic Integration)

(ค) การแบ่งการรวมกลุ่มจากหน้าที่หรือภารกิจแบ่งเป็น (1) แนวคิดภารกิจนิยม (Functionalism) เน้นความร่วมมือเฉพาะด้านนำมาสู่การขยายตัวหรือแตกแขนง (ramification) ด้านอื่นตามแนวคิดของเดวิด มิตรานี (David Mitrany) (2) แนวคิดภารกิจนิยมใหม่ (Neo-functionalism) เป็นความร่วมมือบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การเพิ่มความสลับซับซ้อนทำให้ความร่วมมือแผ่ขยายสู่ความร่วมมือด้านอื่น (spill-over) ตามแนวคิดของแฮส (Haas) นำมาสู่การจัดตั้งสถาบันหรือองค์การเหนือชาติ (Supranational) ที่มีอำนาจเหนือรัฐอธิปไตย (3) แนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยม (Transactionalism) เน้นการสื่อสาร

ระหว่างกันเสมือนเป็นใยประสาตามแนวคิดของคาร์ล ดอยช์ (Karl W. Deutsch) ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นประชาคมร่วมกัน (common feeling)

(3.3) กลุ่มแนวคิดทฤษฎีระดับโลก ประกอบด้วย (ก) แนวคิดโลกนโยบายศาสตร์ (Global Policy Science) (Hogwood and Gunn, 1984; Bertsch and Chittick, 1982; ประภัสสร เทพชาตรี, 2541; ประภัสสร เทพชาตรี, 2537, น. 17-26) มาจากนโยบายศาสตร์ (policy science) แบ่งเป็นศาสตร์ของความรู้ของ (knowledge of) กระบวนการจัดทำนโยบาย (policy-making process) และความรู้ใน (knowledge in) กระบวนการจัดทำนโยบายระดับโลกตามแนวคิดของฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) ที่เน้นการวิเคราะห์นโยบาย (policy analysis) เพื่อเสนอแนะ (prescriptive analysis) และนโยบายศึกษา (policy study) เพื่อพรรณนา (descriptive analysis) แสดงถึงความเป็นวิทยาศาสตร์และสหสาขาวิชา (Interdisciplinary) แบ่งเป็นสองส่วนประกอบด้วย โครงสร้างคือสถาบันหรือตัวแสดงหรือองค์ประกอบอื่น และกระบวนการคือแนวทาง ขั้นตอน การดำเนินการ แบ่งเป็นห้าขั้นตอน คือ (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2539, น. 122-164) การก่อตัวของนโยบายสาธารณะ (public policy formation) การกำหนดนโยบายสาธารณะ (public policy decision making) (Dye, 1972, p. 325-328) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (public policy implementation) การประเมินผลนโยบายสาธารณะ (public policy evaluation) และ ความต่อเนื่อง (public policy maintenance) การทดแทนและการสิ้นสุดของนโยบายสาธารณะ (public policy succession or termination)

(4) มาร์กซิสต์หรือเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ (วินิต ทรงประทุม, 2541, น. 385-451)

เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) (วินิต ทรงประทุม, 2541, น. 385-451) คือวิชาที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับเศรษฐกิจ เป็นวิชาทางสังคมศาสตร์ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการเมือง จากอำนาจ ความขัดแย้งและผลประโยชน์ กับเศรษฐกิจ (Webster's Third New International Dictionary, 1961) จากการผลิต การบริโภค และการกระจายสินค้าและบริการ (วิทยากร เชียงกุล, 2543, น. 189) มีวิวัฒนาการมาจากการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการขนาดเล็ก (petty commodity production) ที่เปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตเพื่อการตลาดก่อให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบ นำไปสู่การถือกำเนิดของลัทธิพาณิชย์นิยม (mercantilism) การเติบโตของการค้าระหว่างประเทศทำให้นักคิดนักปรัชญาเสรีนิยมที่สำคัญ

คือ อดัม สมิธ เดวิด ริคาร์โด และโรเบิร์ต เอ. มัลธัส ที่เน้นกลไกตลาดทำให้รัฐมีบทบาทน้อยที่สุด จนกลายลัทธิเสรีนิยมทางเศรษฐกิจและรายได้เปรียบเสียเปรียบในระบบเศรษฐกิจจากกลไกตลาดก่อให้เกิดลัทธิสังคมนิยมจากนักคิดนักปรัชญาที่สำคัญ คือ โรเบิร์ต โอเวน และคาร์ล มาร์กซ์ ทำให้พัฒนาการของเศรษฐศาสตร์การเมืองแบ่งเป็นสองสายคือ (วินิต ทรงประทุม, 2541 : 395-398) เศรษฐศาสตร์การเมืองที่มุ่งรักษาสถานภาพเดิมที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป (orthodox) มาจากการทดสอบเชิงประจักษ์และการแสวงหาความรู้แบบปฏิฐานนิยม (positivist) โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์กับเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มุ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง (radical) ถอนรากถอนโคนที่สำคัญ คือ แนวทางของมาร์กซิสต์ที่เน้นองค์รวม (holistic) ใช้วิภาษวิธี (dialectic) ของวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ (historical materialism) จากวิธีการผลิต (mode of production)

แนวทางการศึกษาของเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซ์เป็นที่มาของแนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สำคัญ ได้แก่

(4.1) ภาวะทันสมัย (modernization) คือ การเปลี่ยนแปลงสังคม ประเทศ หรือรัฐ จากล้าหลัง ด้อยพัฒนา กำลังพัฒนา ให้ทันสมัย ผ่านการพัฒนาที่เน้นความเป็นอุตสาหกรรม (industrialization) ความเป็นเมือง (urbanization) และความเป็นตะวันตก (westernization) ถือกำเนิดจากประสบการณ์ของยุโรปตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพื่อให้สังคม ประเทศ หรือรัฐ จากล้าหลัง ด้อยพัฒนา กำลังพัฒนาเจริญรอยตามถือกำเนิดภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จากบทบาทของสหรัฐอเมริกาฟื้นฟูยุโรปภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ตามแผนมาร์แชล (Marshall Plan) ภาวะทันสมัยแบ่งเป็นสามด้าน คือ ภาวะทันสมัยด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม (ก) ภาวะทันสมัยด้านการเมือง (political modernization) คือ การสถาปนาสถาบันและกระบวนการทางการเมืองสมัยใหม่เพื่อสนองตอบประชาชนมีองค์ประกอบที่สำคัญสามประการ คือ การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของรัฐบาลหรือรัฐชาติ การจัดแบ่งหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะด้าน และประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง (ข) ภาวะทันสมัยด้านเศรษฐกิจ (economic modernization) คือ การเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมหรือจารีตเป็นระบบเศรษฐกิจที่ทันสมัยจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (ค) ภาวะทันสมัยด้านสังคม (social mobilization) คือ การเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่ล้าหลังดั้งเดิมเพราะยึดถือชาติตระกูล บุคคลทำหน้าที่ทางสังคมหลายบทบาท ไม่มีการแบ่งแยกตามความชำนาญเฉพาะด้าน เน้นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ยึดถือค่านิยมที่แคบเฉพาะกลุ่ม อาทิ

วรรณะ เชื่อชาติ ศาสนา เผ่าพันธุ์ สู่การเป็นสังคมที่ทันสมัย เพราะเน้นความรู้ความสามารถ ความชำนาญเฉพาะด้าน ระบบคุณธรรม การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง เน้นสิทธิ และเสรีภาพ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม แต่ความเปลี่ยนแปลงหลายกรณีนำมาสู่ปัญหาทันสมัยแต่ไม่พัฒนา (modernization without development) ทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากภาวะล้าหลัง ความด้อยพัฒนา และความช่วยเหลือของประเทศพัฒนาแล้วหรือองค์การระหว่างประเทศก่อให้เกิดลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่หรือลัทธิอาณานิคมใหม่ (neo-colonialism)

(4.2) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวจักรวรรดินิยม (Dougherty and Pfaltzraff, Jr. 1981, p. 213-250) ทฤษฎีมาร์กซิสต์มีสมมติฐานว่าสังคมทุกสังคมประกอบด้วยชนชั้นที่หลากหลาย มีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมาชีพในสังคมทุนนิยมทำให้มีการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพเป็นที่มาของระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์จากทฤษฎีจักรวรรดินิยม (imperialism) ของจอห์น เจ ฮอบสัน (ค.ศ. 1858-1940) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษอธิบายการขยายตัวของระบบทุนนิยมของประเทศที่เป็นเจ้าอาณานิคมเสมือนหนึ่งเป็นชนชั้นทุนแสวงหาผลผลิตและกำไรส่วนเกินและประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมเสมือนเป็นกรรมกรนำไปสู่ความขัดแย้งและสงคราม เลนิน ผู้นำการปฏิวัติพรรคบอลเชวิก นักทฤษฎีจักรวรรดินิยมยุคใหม่เน้นระบบจักรวรรดินิยมเป็นการสะสมทุนระดับสูงเป็นระบบทุนนิยมแบบผูกขาด (monopoly stage of capitalism) การตกเป็นอาณานิคมของดินแดนทั้งหลายและการเติบโตของระบบทุนนิยมในประเทศมหาอำนาจทำให้ต่างต่อสู้แย่งชิงผลประโยชน์กันเองเป็นที่มาของความขัดแย้งระหว่างประเทศและสังคมนิยมคอมมิวนิสต์จะมีชัยชนะในที่สุด ในทางปฏิบัติปรากฏการณ์ทั้งหลายไม่เป็นไปตามทฤษฎีจักรวรรดินิยมเพราะขาดการอธิบายจากปัจจัยที่หลากหลาย จักรวรรดินิยมเป็นสาเหตุหนึ่งในการทำสงคราม นายทุนส่วนใหญ่ปฏิเสธสงครามเพราะขัดกับผลประโยชน์ทางธุรกิจ การขาดความเป็นสากลของทฤษฎีจักรวรรดินิยม ชนชั้นกรรมาชีพมีบทบาทผลักดันการส่งออกและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแสดงถึงความผิดพลาดของทฤษฎีฮอบสัน และสาเหตุของสงครามจากทฤษฎีจักรวรรดินิยมมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงปัจจัยเดียวไม่เป็นความจริง

(4.3) จักรวรรดินิยม (imperialism) และจักรวรรดินิยมใหม่ (neo-imperialism) จักรวรรดินิยม คือ การปกครองจากการยึดครองดินแดนของประเทศมหาอำนาจที่มีต่อประเทศหรืออาณานิคมอื่นจากการยึดครองดินแดนตามลัทธิล่าอาณานิคม ส่วนลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่

(neo-imperialism) คือ การครอบงำของประเทศมหาอำนาจหรือประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศศูนย์กลางของโลกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนาที่สำคัญเป็นการครอบงำทางการเมืองจากการแทรกแซง ส่งการ บงการ ควบคุมรัฐบาลด้านเศรษฐกิจจากการระบอบทุนนิยมผูกขาดของบริษัทข้ามชาติ และด้านสังคมจากการครอบงำทางความคิดผ่านระบบการศึกษา สาธารณสุข วัฒนธรรม และวิถีชีวิตก่อให้เกิดปัญหามานานัปการ (Muller, 1973, pp. 347-348) ทฤษฎีจักรวรรดินิยมแนวทางมาร์กซิสต์เน้นความสัมพันธ์เชิงครอบงำระหว่างสหรัฐอเมริกาและประเทศพัฒนาแล้วประเทศอื่นกับประเทศกำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา (Bodenheimer, 1971, pp. 347-348) การลงทุนของประเทศที่พัฒนาแล้วทำให้ประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาล้าหลัง (Baran, 1968, p. 197)

(4.4) ทฤษฎีการพึ่งพิง การพึ่งพิง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมกัน เป็นแนวคิดทฤษฎีที่อธิบายการครอบงำของประเทศพัฒนาแล้วที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา ระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศอื่น (Palma, 1978 p. 909) ประเทศพัฒนาแล้วกำหนดสถานการณ์การพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศจำนวนอื่น (Dos Santos, 1970, p. 231) เป็นสภาพโครงสร้างที่ไม่มีการสะสมทุนที่สมบูรณ์ทำให้พึ่งพิงปัจจัยภายนอก (Munoz, 1981, p. 4) เป็นแบบครอบงำ-พึ่งพิง (dominant-dependent) ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (วินิต ทรงประทุม, 2541, น. 443) ศูนย์กลางกับประเทศบริวาร (Metropolis-Satellite) (Frank, 1971, pp. 27-38) เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ทฤษฎีการพึ่งพิงถือกำเนิดในทศวรรษที่ 1960 จากปัญหาความยากจนและความล้าหลังในละตินอเมริกา ก่อให้เกิดการพึ่งพิง เพื่อโต้แย้งกับทฤษฎีวิวัฒนาการและภาวะทันสมัยของตะวันตก ด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitution Industrialization : ISI) ของนักวิชาการคณะกรรมการมาธิการเศรษฐกิจสำหรับละตินอเมริกาของสหประชาชาติ (United Nations Economic Commission for Latin America : ECLA) และมีนักวิชาการทฤษฎีพึ่งพิงคนสำคัญที่สำคัญ คือ อังเดร กุนเดอร์ แฟรงค์ เฟอร์นันโด เฮนริเก การ์โดโซ และดอส ซานโตส มีลักษณะสำคัญ คือ เศรษฐกิจรอบนอกในสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (International context of periphery economics) ความเชื่อมโยงระหว่างชนชั้นนำในประเทศและระหว่างประเทศ (Link between local dominant classes and international ones) และความสัมพันธ์ที่มีความไม่เท่าเทียมกันอยู่แล้ว มีความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น (unequal relationships leading to more inequalities)

(4.5) ทฤษฎีระบบโลก (World System) (สุรัชย์ ศิริไกร, 2533, น. 7-21) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซิสต์ของอิมมานูเอล วอลเลอ์สไตน์ (Immanuel Wallerstein) ที่แบ่งโลกเป็นสามกลุ่ม คือ กลุ่มประเทศที่เป็นหลักหรือแกน (Core) เป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลก กลุ่มประเทศที่เป็นกึ่งขอบนอกหรือกึ่งขอบนอก (Semi-periphery) เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศขอบนอกหรือขอบนอก (periphery) เป็นประเทศกำลังพัฒนาที่มีความไม่เท่าเทียมกันจากการกำหนดของปัจจัยทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน

3. บทสรุป แนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

พัฒนาการของแนวคิดทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสะท้อนถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความแตกต่างที่สำคัญสองประการ ประการแรก จากแนวความคิดพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางจากรากฐานที่มาจากภววิทยา (Ontology) ที่หมายถึงธรรมชาติของความรู้และความจริง ญาณวิทยา (Epistemology) ที่หมายถึงวิชาที่ว่าด้วยความรู้และวิธีวิทยา (Methodology) ที่หมายถึงวิธีการเข้าถึงความรู้และความจริงจนกลายเป็นที่มาของกระบวนทัศน์กระแสหลักและกระบวนทัศน์ทางเลือก ประการที่สอง ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและบริบทโลกภายหลังสงครามเย็นหรือยุคโลกาภิวัตน์ที่ทำให้แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีข้อจำกัดต่อการพรรณนา อธิบาย วิเคราะห์ และสังเคราะห์นำไปสู่ทางออกที่เป็นทางเลือกที่สำคัญ คือ การผสมผสานบูรณาการระหว่างแนวคิดทฤษฎีทั้งหลายทั้งด้านลึกและด้านกว้าง ทั้งแนวคิดทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากกระบวนทัศน์กระแสหลัก ส่วนสำคัญมาจากปฏิธานนิยมทางตรรกวิทยาและเหตุผลนิยมที่สำคัญ คือ สำนักอังกฤษ และกระบวนทัศน์ทางเลือกที่สำคัญ คือ ประกอบสร้างหรือสรรสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม หลังอาณานิคมนิยม สตรีนิยม และการเมืองสีเขียว

สายธารทางความคิดที่เริ่มต้นจากนักปรัชญาและนักคิดที่หลากหลายและพัฒนาจากรากเหง้าความหลากหลายในทฤษฎีทางการเมืองและสังคม (Crawford, 2000, p. 25-62) ก่อกำเนิดเป็นแนวคิด ทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สำคัญสองกระแส คือ เสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมกับสังคมนิยม และจากแนวคิดอุดมคตินิยมสู่สังคมนิยม

ส่วนหนึ่งก่อให้เกิดมายาคติที่แสดงถึงความก้าวหน้าทางทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Crawford, 2000, p. 63-87) ในทางทฤษฎี แต่ความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นจริงมาจากความสลับซับซ้อนของแนวคิดทฤษฎีที่ผสมผสานปะปนกันไปมาอย่างลงตัวในทางปฏิบัติ แนวคิดทฤษฎีเสรีนิยมหรืออุดมคตินิยมที่ผสมผสานกับแนวคิดอื่นจนจัดกลุ่มแนวคิดเสรีนิยมเป็นเสรีนิยมสังคมนิยม (Sociological Liberalism) เสรีนิยมที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence Liberalism) เสรีนิยมสถาบัน (Institutional Liberalism) และเสรีนิยมสาธารณรัฐ (Republican Liberalism) (Jackson and Sorensen, 2003 ; โคริน เฟื่องเกษม, 2548, 107-123) แสดงถึงการผสมผสานกับแนวคิดทฤษฎีระบบ อาทิ แนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยมของคาร์ล ดอยช์ ที่จัดเป็นเสรีนิยมสังคมนิยม แนวคิดภารกิจนิยมของเดวิด มิตรานี ที่จัดเป็นเสรีนิยมที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นต้น

ส่วนแนวคิดทฤษฎีสัจนิยมมีการผสมผสานกับแนวคิดทฤษฎีอื่นอย่างกว้างขวาง พัฒนาการทางความคิดทำให้สัจนิยมมีการศึกษาในกรอบแนวคิดทฤษฎีระบบและโครงสร้าง (Donnelly, 2013, p. 45) จากโครงสร้างระบบการเมืองระหว่างประเทศในสังคมโลกกลายเป็นที่มาของแนวคิดสัจนิยมใหม่ที่อธิบายและวิเคราะห์รัฐเป็นตัวแสดงที่วางบนพื้นฐานของโครงสร้างสังคมการเมืองโลกหรือสภาพแวดล้อมและบริบทระหว่างประเทศ (Weber, 2001, p. 13-36) และระบบเป็นที่ยึดของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน อนาธิปไตยและการกระจายสมรรถนะ ดูแลแห่งอำนาจ และเสถียรภาพของระบบ (Viotti and Kauppi, 1987, p. 46-54) พัฒนาการที่ต่อเนื่องยังทำให้สัจนิยมที่แบ่งเป็นสัจนิยมเชิงรับ (Defensive Realism) ของวอลซ์ที่เน้นบทบาทของรัฐเพื่อรักษาสถานภาพเดิม (Waltz, 1979) และสัจนิยมเชิงรุก (Offensive Realism) ของเมียร์ไชเมอร์ (Mearsheimer) ที่เน้นบทบาทของรัฐเพื่อการขยายอำนาจนำไปสู่การครองความเป็นเจ้า (Mearsheimer, 2001) ขณะเดียวกันพัฒนาการของแนวคิดทฤษฎีสัจนิยมที่พยายามผสมผสานกับแนวคิดเสรีนิยมนำไปสู่การถือกำเนิดของสัจนิยมแบบนีโอคลาสสิก (Neoclassical Realism) ที่เป็นทั้งส่วนหนึ่งตามพื้นฐานตามแนวทางของสัจนิยมและตอบสนองต่อข้อโต้แย้งของแนวคิดเสรีนิยม (Jackson and Sorenson, 2013, p. 86) อีกส่วนหนึ่งผสมผสานกับแนวคิดทฤษฎีอื่น ตัวอย่างที่สำคัญ คือ สัจนิยมเชิงวิพากษ์ (Critical Realism) จากแนวคิดของรอย บาสกา (Roy Bhaskar) มาจากวิสัยทัศน์ของความเป็นจริงจากปรัชญาศาสตร์ของนักสัจนิยมปรัชญาของสังคมศาสตร์และการวิพากษ์เชิงทดลอง การถือกำเนิดมาจากการต่อต้านสัจนิยมเชิงประจักษ์ (empirical realism) หรือแนวคิดปฏิฐานนิยม และอุดมคตินิยมอูตรวิสัย

(Transcendental idealism) หรือแนวคิดประกอบสร้าง และการต่อต้านภววิทยาของนักประจักษ์นิยมและอุดมคตินิยม ถูกนำมาอธิบายและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนับตั้งแต่ ค.ศ. 2000 (Milja Kurki, 2009, pp. 89-90 ; Critical Realism, April, 22 2017)

กลุ่มแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ที่ส่วนหนึ่งเป็นแนวคิดโลกนิยม (Globalism) เพื่ออธิบายและวิเคราะห์การพึ่งพิงและระบบทุนนิยมโลก (Viotti and Kauppi, 1987, p. 399-426) ส่วนหนึ่งมีพัฒนาการเริ่มจากงานเรื่องการผลิต อำนาจ และระเบียบโลก (Product, Power and World Order) ของโรเบิร์ต คอกซ์ (Robert Cox) ที่สรรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ (Germain, 2013, pp. 187-196) ต่อเนื่องจนนำมาสู่แนวคิดของกรัมซีในเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ นำไปสู่การก่อตัวของนีโอกรัมซี (Neo-Geamsci) (Saurin, 2008, p. 23-44) ขณะที่มาร์กซิสต์ส่วนหนึ่งพัฒนาการกลายเป็นมาร์กซิสต์ใหม่หรือนีโอมาร์กซิสต์ (Neo-Marxism) และกลายเป็นทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) จากมุมมองของนักคิดและนักวิชาการกลุ่มหนึ่ง (Jackson and Sorensen, 2007 : 189-192 ; Daddow, 2013, p. 191)

พัฒนาการของแนวคิดทฤษฎี ตัวแบบ และแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สลับซับซ้อนภายหลัง ส่วนหนึ่งมาจากการนำองค์ความรู้จากสาขาวิชาหรือศาสตร์อื่นมาใช้ อาทิ การนำทางเลือกสาธารณะ (public choice) ที่พัฒนามาจากแนวทางปฏิฐานนิยมของแนวคิดกระแสหลักมาใช้ในการอธิบายและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Sindal, 2013, pp. 85-111) แนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) ที่นำมาใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างกว้างขวางจากนักวิชาการจำนวนมาก (Edkins and Vaughman-Williams, 2009) ทำให้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการจัดกลุ่มความคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่แต่เดิมมีสองกระแสความคิดใหญ่ คือ เสรีนิยมกับสังคมนิยม จนแตกแขนงออกไปอย่างกว้างขวางอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งกลายเป็นสำนักคิดที่วางอยู่ระหว่างแนวคิดกระแสหลักของเสรีนิยมกับสังคมนิยมที่สำคัญ คือ สำนักอังกฤษ อีกส่วนหนึ่งมาจากกระบวนทัศน์ทางเลือกที่สำคัญ คือ ประกอบสร้างหรือสรสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม หลังอาณานิคมนิยม สตรีนิยม และการเมืองสีเขียว แนวคิดประกอบสร้างนับเป็นแนวคิดที่โดดเด่นที่สุดและส่วนหนึ่งกลายเป็นแนวคิดหลักที่มีการศึกษาอย่างกว้างขวางควบคู่กับเสรีนิยมกับสังคมนิยมนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 21

บรรณานุกรม

- กระมล ทองธรรมชาติ. (2515). “ทฤษฎีในวิชาการเมืองระหว่างประเทศ” *รวมบทความความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย. หน้า 10-11.
- โคริน เฟื่องเกษม. (2548). *แนวคิดและทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โคริน เฟื่องเกษม. (ม.ป.ป.) เอกสารประกอบคำบรรยาย ร.385 ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ และเหตุการณ์ปัจจุบัน. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุมพล หนีมพานิช. (2540). “หน่วยที่ 11 นโยบายสาธารณะ” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยที่ 7-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุลชีพ ชินวรรณ. (2539). *เอกสารประกอบคำบรรยาย ร. 271 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. งานบริการเอกสารทางวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชูเกียรติ พันธ์พรประสิทธิ์. (2546). “หน่วยที่ 13 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์ หน่วยที่ 9-15*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2540). “หน่วยที่ 13 การบริหารองค์การระหว่างประเทศ” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์หน่วยที่ 7- 15*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2540
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2539). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์วรรณ เปี่ยมปัญญาศิลป์. (2534). *การรวมเยอรมนี*. วิทยานิพนธ์สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (อัดสำเนา).

- ธารทอง ทองสวัสดิ์. (2529). หน่วยที่ 11 บทบาทของเศรษฐกิจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน่วยที่ 8-15*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- _____. (2533). หน่วยที่ 8 รัฐกับการเมืองระหว่างประเทศ ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลัก รัฐศาสตร์และการบริหาร หน่วยที่ 1-8*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประภัสสร เทพชาตรี. (2537). *โลกาภิวัตน์นโยบายศาสตร์ (Global Policy Science) : มหกระบวนทัศน์ใหม่ของการศึกษาและการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. (อัครา).
- _____. (2541). *การศึกษาความมั่นคงระหว่างประเทศ : การศึกษาโลกาภิวัตน์นโยบายศาสตร์*. (อัครา).
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2529). หน่วยที่ 2 ทฤษฎีและแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน่วยที่ 1-7*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พจนานุกรมสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2524). กรุงเทพฯ: บริษัทโรงพิมพ์การพิมพ์.
- ไพรัช เจริญนันท์. (2531). *นโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อจีน ค.ศ. 1945-1979*. สารนิพนธ์สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (อัครา).
- เมธี พรหมสุกุล. (2541). *ASEAN REGIONAL FORUM : กรอบกติกา (regime) ใหม่ทางด้านการความมั่นคงในเอเชียแปซิฟิก*. ภาคนิพนธ์สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (อัครา).
- ลิขิต อธิเวณ. (2541). หน่วยที่ 5 การศึกษารัฐศาสตร์แนวทฤษฎีและแนวทางการโครงสร้างและหน้าที่ ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ หน่วยที่ 1-7*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิทยากร เชียงกุล. (2543). *อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: บริษัท สายธาร จำกัด

วินิต ทรงประทุม. (2541). หน่วยที่ 9 เศรษฐศาสตร์การเมือง ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์* หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วินิตา ศุกรเสพย์. (2534). หน่วยที่ 14 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศโลกที่สาม ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับต่างประเทศ* หน่วยที่ 9-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิลัย สรรค์ประสิทธิ์ (2536). *ความสัมพันธ์ไทย-ซาอุดีอาระเบีย ปี 2528-กุมภาพันธ์ 2536*. สารนิพนธ์สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (อัดสำเนา).

สมบัติ จันทรวงศ์ และอวยชัย ชะบา. (2541). หน่วยที่ 13 แนวทางอื่นในการศึกษารัฐศาสตร์ ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์* หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมพงษ์ ชูมาก. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). *ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2541). หน่วยที่ 5 การสร้างกรอบแนวความคิดและการสร้างทฤษฎี ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีวิเคราะห์การเมืองสมัยใหม่* หน่วยที่ 1-6. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุรัชย์ ศิริไกร. (2533). *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 7 ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสาวภาคย์ เตชะสาย. (2533). *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีนในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ*. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อัดสำเนา).

Allison, Graham T. (1971). *Essence of Decision : Explaining The Cuban Missile Crisis*. Boston: Little Brown

- Balassa, Bela. (1961). *The Theory of Economic Integration*. Homewood Ill: Richard D. Irwin
- Baran, Paul. (1968). *The Political Economy of Growth*. New York: Monthly Review Press
- Bertsch, Gary and Chittick, William. (1982). *Global Policy Studies*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Bodenheimer, Susan (1971). .Dependency and Imperialism : the Roots of Latin America Underdevelopment. *Politics and Society*, 1 May, pp. 347-348.
- Brecher, Micheal (1972). *The Foreign Policy System of Israel : Setting, Image, Process*. Yale University Press.
- Brecher, Micheal. (1973). Images Process and Feedback in Foreign Policy : Israel's Decisions on German Reparation. *The American Political Science Review* Vol. 67 March. pp. 73.
- Couloumbis, Theodore A. and Wolfe, John H. (1982). *Introduction to International Relations : Power and Justice*. Englewood Cliffs Ner Jersey: Prentice Hall Inc.
- Crawford, Robert M. A. (2000). *Idealism and Realism in International Relations : Beyond the discipline*. Routledge: London and New York.
- Daddow, Oliver. (2013). *International Relations Theory : The Essentials*. SAGE Publications : Asia-Pacific Pte Ltd.
- Donnelly, Jack. (2013). Realism ใน *Theories of International Relations*. Andrew Linklater (eds.), Hampshire: Palgrave Mcmillan pp. 32-56.
- Dos Santos, Theotonio. (1970). The Structure of Dependence. *American Economic Review* Vol. 60, 2 May pp. 231-236.

- Dougherty, James E. and Pfaltzraff, Robert L., Jr. (1981). *Contending Theories of International Relations : A Comprehensive Survey*. New York: Harper and Row, Publishers.
- Dye, Thomas R. (1972). *Understanding Public Policy*. New York : Prentice-Hall.
- Edkins, Jenny and Vaughman-Williams, Nick. (2009) . *Critical Theorists and International Relations*. New York : Routledge.
- Frank, Andre G. (1971). *Capitalism and Underdevelopment in Latin America : Historical Studies of Chile and Brazil*. England : Penguin Books.
- Germain, Randal. (2013). “ The making of IR/IPE Robert Cox' s Production, Power and World Order” *Classics of International Relations : Essays in Criticism and Appreciation* Henrick Bliddal, Casper Sylvest, and Peter Wilson (eds.) New York : Routledge. pp. 187-196.
- Gove, Philip Babcock. (1961) . *Webster's Third New International Dictionary* Cambridge, Massachusetts : [Riverside Press](#).
- Hogwood, Brian W. and Gunn, Lewis A. (1984). *Policy Analysis for the Real World*. Oxford : Oxford University Press.
- Issac, Alan C. (1969). *Scope and Methods of Political Science*. Homewood Illinois: The Dorsey Press.
- Jackson, Robert and Sorensen, Georg. (2003) . *Introduction to International Relations*. New York : Oxford University Press.
- _____. (2007) . *Introduction to International Relations*. New York : Oxford University Press.
- _____. (2013) . *Introduction to International Relations*. New York : Oxford University Press.

- Keohane, Keohane and Nye, Joseph. (2001). *Power and Interdependence*. New York : Longman.
- Kindleberger, Charles P. (1970). *Power and Money : The Politics of International Economics and the Economics of International Politics*. New York: Basic Books.
- Krasner, Stephen D. (1996). Structure Causes and Regimes Consequences : Regimes and intervening Variables. *International Organization*. Friedrich Kratoch and Edward D. Mansfield (eds.) New York pp. 97-107.
- Kurke, Milja. (2009). Roy Bhasker. *Critical Theorists and International Relations*. Jenny Edkins and Nick Vaughan-Williams (eds.) New York : Routledge. pp. 89-101.
- Lerche, Charles O., Jr. and Said, Abdul A. (1963). *Concept of International Politics*. New Jersey : Prentice-Hall.
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The Treagady of Great Power Politics*. New York : W. W. Norton.
- McGowan, Patrick T. and Shapiro, Howard B. (1973). *The Comparative Study of Foreign Policy : A Survey of Scientific Findings*. Beverly Hills California : Sage Publication
- Morgenthau, H. J. (1967). *Politics Among Nations*. New York : Knopf
- Muller, Ronald. (1973). "The Multinational Cooperation and The Underdevelopment of the Third World" in Charles K. Wilber (ed.) *The Political Economy of Development and Underdevelopment*. New York : Random House, pp. 347-348
- Munoz, Heraldo. (1981). *From Dependency to Development : Strategies to Overcome Underdevelopment and Inquiry*. Colorado : Westview Press

- Palma, Gabriel (1978). Dependency : A Formal Theory of Underdevelopment or a Methodology for the Analysis of Concrete Situation of Underdevelopment, *World Development*. 6 No. 2 p. 909.
- Rosenau, James N. (1968). "National Interest" *International Encyclopedia of the Social Science*. David L. Sills (ed.) New York : Macmillan.
- Rosenau, James N. (1969). "Political Science in a Shrinking World" *Linkage Politics : Essay on the Convergence of National and International Systems* James N. Rosenau (ed.) New York : Free Press.
- Saurin, Julain. (2008). "The Formation of Neo-Gramsci in International Relations and International Political Economy : Neither Gramsci nor Marx" *Gramsci, Political Economy and International Relations Theory : Modern Princes and Naked Emperors*. New York : Palgrave Macmillan, p. 23-44.
- Sindal, Duncan. (2013). "Rational Choice and international Relations" *Handbook of International Relations*. Walter Carlsnases, Thomas Risse and Beth A. Simmons (eds.) New York : SAGE Publications Ltd. ,pp. 85-111.
- Snyder, Richard, Bruck, C. H. W. and Sapin, Burton M. (1962). *Foreign Policy Decision-making : An Approach to the Study of International Relations*. New York : Free Press.
- Spykman, Nicholas J. (1942). *America's Strategy in World Politics*. New York : Harcourt Brace Jovanovich.
- Theodorson, George A. and Theodorson, Achilles G. (1979). *A Modern Dictionary of Sociology*. New York : Barnes and Noble Books.
- Viotti, Pual R. and Kauppi, Mark V. (1987). *International Relations Theory : Realism, Pluralism, Globalism*. New York : Mcmillan Publishing Company.
- Walt, Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*. New York : Random.

Weber, Cynthia. (2001). *International Relations Theory : Critical Introduction*. New York : Routledge.

“What is critical realism? | Roy Bhaskar” Retrieve from
<https://roybhaskar.wordpress.com/what-is-critical-realism>. (April, 22 2017).

แนวทางการจัดทำต้นฉบับบทความ

เพื่อส่งขอรับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม มีระบบการพิจารณากลับกรองบทความโดยผู้ประเมินซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน โดยใช้ระบบ Double-blind peer review

1. ประเภทของบทความ และขอบเขตเนื้อหาบทความที่รับตีพิมพ์

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ประเภทต่างๆ ดังนี้

- 1) บทความวิจัย
- 2) บทความวิชาการ
- 3) บทความปริทัศน์ (Reviewed articles)
- 4) บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

ซึ่งมีเนื้อหาทางด้านรัฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง การระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. คุณลักษณะของบทความที่รับตีพิมพ์

- 1) บทความที่มีความยาวประมาณ 15-20 หน้า กระดาษ A4 ไม่รวมรูปภาพและตาราง และสำหรับบทความประเภท บทความปริทัศน์ หรือบทวิจารณ์หนังสือ ควรมีความยาวประมาณ 5-10 หน้า กระดาษ A4 (โดยมีระยะขอบของกระดาษ (Margins) ดังนี้ ขอบบนและขอบซ้าย 1.25 นิ้ว ขอบล่างและขอบขวา 1 นิ้ว และระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 (single space))
- 2) จะต้องเป็นบทความที่เขียนขึ้นมาใหม่ (Original article) ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน (Redundant publication) หากเป็นบทความที่เคยนำเสนอในที่ประชุมวิชาการ หรืองานสัมมนาวิชาการที่เคยหนึ่งมาก่อน หรือเป็นบทความเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ หรือการแปลงานจากภาษาอื่น จะต้องมีการอ้างอิงโดยระบุไว้ในเชิงอรรถ และบทความนั้นจะต้องมีการปรับแก้ให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ
- 3) ผู้เขียนบทความจะต้องไม่ส่งบทความตีพิมพ์มากกว่าหนึ่งวารสารในเวลาเดียวกัน (Simultaneous submission)

- 4) จะต้องไม่เป็นบทความที่ละเมิด หรือคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) รวมถึงการคัดลอกผลงานตนเองโดยมิชอบ (self-plagiarism)
- 5) จะต้องเป็นบทความที่มีการจัดรูปแบบ และจัดเตรียมข้อมูลครบถ้วนตามรายละเอียดที่กำหนดในเอกสารฉบับนี้

3. การส่งบทความเพื่อขอรับการพิจารณาลงตีพิมพ์

ขอให้ผู้เขียนนำส่งเอกสาร / ข้อมูล ดังรายการด้านล่าง

- 1) แบบฟอร์มนำส่งบทความ ซึ่งผู้เขียนรับรองว่าบทความที่นำส่งมานั้น เป็นผลงานของผู้เขียนเอง ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างเสนอให้วารสารอื่นพิจารณา จำนวน 1 ฉบับ
- 2) ไฟล์ดิจิทัลของ

(1) บทความต้นฉบับที่มีการจัดรูปแบบตามรายละเอียดที่วารสารกำหนด นามสกุล .pdf

(2) บทความต้นฉบับที่มีการจัดรูปแบบตามรายละเอียดที่วารสารกำหนด นามสกุล .doc หรือ .docx และ

(3) รูปภาพ ที่ใช้ประกอบในบทความ นามสกุล .jpg, .jpeg หรือ RAW หรือ TIFF ความละเอียด 300 Pixel / High Resolution ขนาดไฟล์ไม่ต่ำกว่า 500KB

ชื่อไฟล์ให้กำหนดเป็นชื่อผู้แต่ง และอักษรแรกของนามสกุลภาษาอังกฤษ เช่น Keng Kiendee ให้ตั้งชื่อไฟล์เป็น kengk.pdf และสำหรับไฟล์รูปภาพให้ใส่เลขด้านท้ายชื่อ โดยระบุเลขตามลำดับการนำเสนอในบทความ เช่น kengk1.jpg

กรณีจัดส่งบทความทางไปรษณีย์ ให้บันทึกไฟล์ลงในแผ่น CD-Rom

- 3) ต้นฉบับบทความ (Hard copy) 1 ชุด (เฉพาะกรณีจัดส่งทางไปรษณีย์)
- มายังกองบรรณาธิการโดยผ่านช่องทางดังต่อไปนี้

- 1) ส่งทางอีเมล polscimujournal@gmail.com
- 2) ส่งทางไปรษณีย์มายัง

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เลขที่ 239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

นางสาวสรวรยา วัฒนศิริเสรีกุล โทรศัพท์ 0-5394-2989 ต่อ 145 โทรสาร 0-5394-2988

ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์: <http://www.pol.cmu.ac.th/>

4. การจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 รูปแบบของตัวอักษร

ขอให้ผู้เขียนใช้ตัวอักษรที่มีขนาด ชนิด และการจัดรูปแบบ ดังนี้

รายการ	ภาษาไทย (TH Sarabun PSK)			English (TH Sarabun PSK)		
	ขนาด	ชนิด	การจัดเรียง	Size	Type	Alignment
ชื่อเรื่อง และ Title	20	หนา	ตรงกลาง	20	Bold	Center
ชื่อผู้เขียน และ Author (s)	16	หนา	ชิดขวา	16	Bold	Right Alignment
สังกัดผู้แต่ง และ Affiliation (s)	14	ธรรมดา	ชิดซ้าย	14	Regular	Left Alignment
บทคัดย่อ และ Abstract	16	หนา	ตรงกลาง	16	Bold	Center
คำสำคัญ และ Keywords	16	หนา	ชิดซ้าย	16	Bold	Left Alignment
หัวข้อเรื่อง / Heading	16	หนา	ชิดซ้าย	16	Bold	Left Alignment
หัวข้อย่อย / Sub headings	16	หนา+เอน	ชิดซ้าย	16	Bold+Italic	Left Alignment
เนื้อหา / Article	16	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	16	Regular	Justify
Table or Figure title	16	หนา	ชิดซ้าย	16	Bold	Left Alignment
ข้อความในตาราง หรือ ภาพ / text in the table or figure	14	ธรรมดา	ชิดซ้ายหรือขวา	14	Regular	Left or Right Alignment
บรรณานุกรม และ References	16	ธรรมดา	กระจายแบบไทย	16	Regular	Justify

4.2 องค์ประกอบของบทความ

รายการ	คำอธิบาย
ชื่อเรื่อง และ Title	ระบุชื่อเรื่องทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องไม่ควรยาวเกินไป และครอบคลุมสาระของบทความ และมีความสอดคล้องกันระหว่างภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
ชื่อผู้เขียน และ Author (s)	- ระบุชื่อผู้แต่งทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ - ไม่ควรระบุตำแหน่งทางวิชาการ ยศ ตำแหน่งทางทหาร คำนำหน้าชื่อ รวมทั้งสถานภาพ (อาทิ นักศึกษาปริญญาเอก, อาจารย์ที่ปรึกษา, คณบดี) ทั้งที่ด้านหน้าและท้ายชื่อผู้แต่ง
สังกัดผู้แต่ง และ Affiliation (s)	- ระบุชื่อหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัด ในเชิงอรรถ โดยเรียงจากหน่วยงานระดับต้นไปจนถึงหน่วยงานหลัก แล้วจึงระบุจังหวัด รหัสไปรษณีย์ ประเทศ และอีเมล (ขอให้ระบุอีเมลอย่างน้อยสำหรับผู้แต่งหลัก (Corresponding author)) - หากหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัดเป็นภาษาไทย ให้ระบุรายละเอียดหน่วยงานที่ผู้แต่งสังกัดเป็นภาษาอังกฤษ ในบรรทัดถัดจากชื่อหน่วยงานที่สังกัดภาษาไทย
บทคัดย่อ และ Abstract	จัดทำบทคัดย่อทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ที่มีความสอดคล้องกัน และแต่ละส่วนควรมีความยาวไม่เกิน 10 บรรทัด
คำสำคัญ และ Keywords	ระบุคำสำคัญจำนวนไม่เกิน 5 คำ โดยคำสำคัญแต่ละคำ ให้แสดงทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษซึ่งมีความหมายตรงกัน
เนื้อหา / Content	- ควรประกอบด้วยส่วนของความนำ เนื้อหา และบทสรุป - การใช้คำศัพท์เฉพาะทางวิชาการ - กรณีคำภาษาอังกฤษที่มีการใช้ทับศัพท์ภาษาไทยอย่างแพร่หลาย ให้เขียนเป็นภาษาไทยตามที่มีการบัญญัติศัพท์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน โดยไม่ต้องแสดงคำศัพท์ภาษาอังกฤษประกอบ อาทิ อินเทอร์เน็ต อิเล็กทรอนิกส์ - กรณีคำภาษาอังกฤษที่ยังไม่มีการใช้แพร่หลาย ให้เขียนคำแปลภาษาไทยหรือคำทับศัพท์ โดยแสดงคำศัพท์ภาษาอังกฤษ และอักษรย่อ (ถ้ามี) ประกอบในวงเล็บ ทั้งนี้ การเขียนคำศัพท์ภาษาอังกฤษในวงเล็บ ให้ใช้ตัวพิมพ์เล็กทั้งหมด ยกเว้นคำที่มีอักษรย่อหรือคำเฉพาะ ซึ่งจะขึ้นต้นคำด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ และควรเขียนคำภาษาอังกฤษกำกับครั้งแรกเพียงครั้งเดียว

รายการ	คำอธิบาย
	ครั้งต่อไปไม่จำเป็นต้องเขียนภาษาอังกฤษกำกับอีก เช่น องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) (3) กรณีคำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่มีการใช้อักษรย่อ ให้ระบุคำเต็มและอักษรย่อในครั้งแรกที่มีการกล่าวถึง และครั้งต่อไปให้ใช้อักษรย่อเพียงอย่างเดียวได้ อาทิ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ครั้งต่อไปใช้ อปท., องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ครั้งต่อไปใช้ UN ■ การแสดงตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ (1) ให้แสดงชื่อตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ <u>ด้านบน</u>ตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ และใส่หมายเลขกำกับตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ โดยเรียงตามลำดับการนำเสนอในเรื่อง (2) หากเป็นตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพที่อ้างอิงมาจากแหล่งข้อมูลอื่น ให้อ้างอิงที่มาโดยใช้การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา (In-text citation) แสดงไว้ใต้ตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ และดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ (3) หากมีหมายเหตุประกอบตาราง รูปภาพ หรือแผนภาพ ให้ใส่หมายเหตุไว้บรรทัดใต้ที่มา ■ เชิงอรรถ (footnote) ในเนื้อหา ใช้สำหรับการอธิบายขยายความจากในเนื้อหาเท่านั้น ไม่ใช้สำหรับการอ้างอิงเอกสารในเรื่อง (การอ้างอิงเอกสารในเรื่องใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation))
การอ้างอิงเอกสารในเนื้อเรื่อง	ใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) แบบนามปี (Name-and-year system) ในระบบ American Psychological Association (APA) (ดูรายละเอียดในหัวข้อ การอ้างอิงในเนื้อหาและการลงรายการบรรณานุกรม)
บรรณานุกรมและ References	■ ให้แสดงรายการบรรณานุกรมตอนท้ายของบทความ โดยใช้รูปแบบบรรณานุกรมในระบบ APA โดยผู้เขียนต้องตรวจสอบข้อมูลการอ้างอิงให้ครบถ้วนสมบูรณ์ รวมทั้งรายการบรรณานุกรมจะต้องครอบคลุมรายการที่มีการอ้างอิงในเนื้อหา ■ ให้แสดงรายการบรรณานุกรมโดยเรียงลำดับตามตัวอักษร และให้เรียงรายการบรรณานุกรมที่เป็นสิ่งพิมพ์ภาษาไทยก่อน แล้วจึงตามด้วยรายการบรรณานุกรมที่เป็นสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศ

4.3 การอ้างอิงในเนื้อหา และการลงรายการบรรณานุกรม

4.3.1 การอ้างอิงในเนื้อหาแบบนามปี ในระบบ APA

- (1) การอ้างอิงในเนื้อหาแบบนามปี ในระบบ APA สามารถทำได้ ดังนี้
 - อ้างถึงโดยชื่อผู้แต่งอยู่ในเนื้อหาความ เช่น เก่ง เขียนดี (2559, น.1) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ..., Smith (2016) defines public policy as...,
 - อ้างถึงโดยลงรายการชื่อผู้แต่ง, ปี, เลขหน้าในเครื่องหมายวงเล็บ เช่น (เก่ง เขียนดี, 2559, น. 1), (Smith, 2016, p.1)
- (2) กรณีผู้แต่ง 1 คน ผู้แต่งที่เป็นชาวไทยให้ใส่ทั้งชื่อ และนามสกุล หากผู้แต่งเป็นชาวต่างประเทศ ให้ใส่เฉพาะ นามสกุล แต่ถ้ามีรายการเอกสารอ้างอิงที่มีผู้แต่งชาวต่างประเทศที่มีนามสกุลเดียวกัน ให้ลงรายการด้วยชื่อย่อ และตามด้วยนามสกุล เพื่อให้ผู้อ่านสามารถแยกแยะรายการอ้างอิงในหน้าบรรณานุกรมได้ อาทิ (เก่ง เขียนดี, 2559, น.1), (Smith, 2016, p.1), A. B. Smith (2015) and C. D. Smith (2016)
- (3) กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่งทั้งสองคนทุกครั้งที่อ้าง โดยผู้แต่งชาวไทยให้คั่นระหว่างชื่อด้วยคำว่า “และ” และผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้คั่นระหว่างชื่อด้วยเครื่องหมาย “&” เช่น (เก่ง เขียนดี และชยัน อดทน, 2559), (Smith & Adam, 2016)
- (4) กรณีผู้แต่ง 3 คน ครั้งแรกให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่งทุกคน โดยคั่นระหว่างชื่อด้วยเครื่องหมาย “,” และครั้งต่อไปให้ลงเฉพาะชื่อคนแรก และตามด้วยคำว่า “และคณะ” สำหรับผู้แต่งภาษาไทย และ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างชาติ เช่น ครั้งแรก (เก่ง เขียนดี, ชยัน อดทน, และมานะ พยายาม, 2559, น.1) ครั้งถัดไป (เก่ง เขียนดี และคณะ, 2559, น.3), ครั้งแรก (Smith, Adam, & Potter, 2016, p.101) ครั้งถัดไป (Smith et al., 2016, p.102)
- (5) กรณีผู้แต่งมากกว่า 3 คน ผู้แต่งชาวไทยให้ลงรายการด้วย ชื่อ นามสกุล เฉพาะคนแรก ตามด้วยคำว่า “และคณะ” สำหรับผู้แต่งชาวต่างชาติ ให้ลงรายการด้วย นามสกุล และตามด้วยคำว่า “et al.”
- (6) สิ่งพิมพ์คนละรายการ พิมพ์คนละปี แต่มีผู้แต่งคนเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน และผู้เขียนต้องการอ้างอิงพร้อมๆ กัน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่ง ตามด้วยปีที่พิมพ์ โดยเรียงลำดับปีที่พิมพ์จากเก่าไปใหม่ และคั่นระหว่างปีด้วยเครื่องหมาย “,” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555, 2559), (Smith, 2014, 2016)

- (7) สิ่งพิมพ์คนละรายการ พิมพ์ปีเดียวกัน แต่มีผู้แต่งคนเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน และผู้เขียนต้องการอ้างอิงพร้อมๆ กัน ให้ลงรายการด้วยชื่อผู้แต่ง ตามด้วยปีที่พิมพ์ โดยลงอักษร ก, ข, ค กำกับหลังปีที่พิมพ์สำหรับผู้แต่งคนไทย และ a, b, c สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ และคั่นระหว่างปีด้วยเครื่องหมาย “,” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555ก, 2555ข), (Smith, 2014a, 2014b)
- (8) การอ้างอิงสิ่งพิมพ์หลายรายการ ผู้แต่งต่างกัน พร้อมกัน ให้คั่นแต่ละรายการด้วยเครื่องหมาย “;” เรียงลำดับตามตัวอักษรชื่อ (หรือนามสกุล) ผู้แต่ง เช่น (เก่ง เขียนดี, 2559; มานะ พายยาม, 2558), (Adam, 2014; Smith & Potter, 2016)
- (9) กรณีผู้แต่งที่เป็นหน่วยงานหรือสถาบัน ให้ลงรายการครั้งแรกด้วยชื่อเต็มของหน่วยงาน/สถาบัน และตามด้วยชื่อย่อในวงเล็บ “[...]” และการอ้างอิงครั้งต่อไปใช้แต่ชื่อย่อ ยกเว้น การอ้างอิงมหาวิทยาลัยให้ใส่ชื่อเต็มทุกครั้ง เช่น ครั้งแรก (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ [สสส.], 2558) ครั้งถัดไป (สสส., 2558)
- (10) กรณีที่เป็นเอกสารไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ให้แสดงรายการโดยระบุชื่อสิ่งพิมพ์นั้นแทนชื่อผู้แต่ง โดยหากเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทบทความ ให้ใส่ชื่อบทความ ในเครื่องหมายอัญประกาศ เช่น (“นโยบายสาธารณะ”, 2559) หากเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือ ให้ใส่ชื่อหนังสือโดยใช้ตัวเอน เช่น (*มาตรฐานการเผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ*, 2555)
- (11) กรณีการอ้างอิงสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏในเอกสารอื่น ให้ลงรายการโดยภาษาไทยใช้คำว่า “อ้างอิงใน” และภาษาต่างประเทศใช้ “as cited in” เช่น (เก่ง เขียนดี, 2555 อ้างถึงใน มานะ พายยาม, 2559), (Smith, 2015 as cited in Adam, 2016)
- (12) การอ้างอิงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การติดต่อทางโทรศัพท์ หรือทางช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อีเมล เว็บบอร์ด ให้ใส่ชื่อบุคคลตามด้วย คำว่า “การสื่อสารส่วนบุคคล” สำหรับชาวไทย และ “personal communication” สำหรับชาวต่างประเทศ เช่น (เก่ง เขียนดี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กันยายน 2559), (Smith, personal communication, September 20, 2016)

4.3.2 การลงรายการบรรณานุกรม ในระบบ APA

- การลงรายการบรรณานุกรมสำหรับสิ่งพิมพ์แต่ละประเภท มีรายละเอียดดังนี้

ประเภทสิ่งพิมพ์	รูปแบบการลงรายการบรรณานุกรม
หนังสือ / ตำรา	ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง.//สถานที่พิมพ์:ชื่อสำนักพิมพ์.
หนังสือรวมบทความ	ชื่อผู้แต่ง (บก.).//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง.//สถานที่พิมพ์:ชื่อสำนักพิมพ์. Author (s) (Ed. ถ้ามีหลายคนใช้ Eds).//(year of publication).//Book title.//Place:/Publisher.
บทความในหนังสือรวมบทความ	ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บก.).//ชื่อหนังสือ.// (น./เลขหน้า-เลขหน้า).//สถานที่พิมพ์:ชื่อสำนักพิมพ์. Author (s).//(year of publication).//Article title.//In/Editor/(Ed. ถ้ามีหลายคนใช้ Eds).//Book title.//p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp./page number-page number).//Place:/Publisher.
บทความในวารสาร	ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ชื่อวารสาร,/ปีที่/(ฉบับที่),/เลขหน้าที่ปรากฏบทความ-เลขหน้า). Author (s).//(year of publication).//Article title.//Journal,/Vol/(No),/page number-page number).
รายงานการวิจัย	ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง/(รายงานการวิจัย).//สถานที่พิมพ์:ชื่อสำนักพิมพ์.
เอกสารการประชุมทางวิชาการ (Proceedings, Symposium)	ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อบทความ.//ใน/ชื่อการประชุมหรือการสัมมนา/(น./เลขหน้า-เลขหน้า).//สถานที่พิมพ์:ชื่อสำนักพิมพ์.
ผลงานนำเสนอในงานประชุมวิชาการ	ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่น่าเสนอ,/เดือนที่น่าเสนอ).//ชื่อผลงาน.//การนำเสนอ (โปสเตอร์)ในชื่อการประชุมหรือการสัมมนา,/สถานที่จัดการประชุม.
หนังสือแปล	ชื่อผู้แต่งต้นฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยแล้ว.//(ปีที่พิมพ์หนังสือแปล).//ชื่อหนังสือที่แปลแล้ว/[ชื่อหนังสือต้นฉบับ]/(ชื่อผู้แปล,/ผู้แปล).//สถานที่พิมพ์หนังสือแปล://สำนักพิมพ์.//(ต้นฉบับพิมพ์/ปี/(ระบุ ค.ศ. หรือ พ.ศ.)/ปีที่พิมพ์ต้นฉบับ)

ประเภทสิ่งพิมพ์	รูปแบบการลงรายการบรรณานุกรม
วิทยานิพนธ์ และ ปริญญานิพนธ์	ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์.//(วิทยานิพนธ์ชื่อ ปริญญา,/สถาบันการศึกษา. Author.//(year of published).// <i>Doctoral dissertation or Master's thesis Title</i> ,/ Doctoral dissertation or Master's thesis,/Institute,/Country.
บทความจาก หนังสือพิมพ์	ชื่อผู้แต่ง.//(ปีที่พิมพ์,/วัน/เดือน).//ชื่อบทความ.//ชื่อหนังสือพิมพ์, น./เลข หน้า.
เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือเอกสารจาก ฐานข้อมูล	ชื่อผู้แต่ง.//(ปี).//ชื่อเอกสาร.//ค้นเมื่อ/วันที่/เดือน/ปี,จาก/URL (แบบย่อ*) หรือชื่อฐานข้อมูล.

หมายเหตุ: *ย่อ URL ได้จาก <https://goo.gl/>

■ การระบุชื่อผู้แต่ง มีรายละเอียดดังนี้

- (1) ผู้แต่งชาวไทย ลงรายการด้วยชื่อ แล้วตามด้วยนามสกุล ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ลงรายการด้วยนามสกุล และตามด้วยชื่อแรกและชื่อกลางซึ่งใช้อักษรย่อ
- (2) ผู้แต่ง 2 คน ให้ลงชื่อผู้แต่งทุกคน โดยใช้คำว่า “และ” (สำหรับคนไทย) และ “and” (สำหรับชาวต่างประเทศ) คั่นระหว่างชื่อ
- (3) ผู้แต่ง 3 คน ให้ลงชื่อผู้แต่งทุกคน คั่นระหว่างชื่อด้วยเครื่องหมาย “,” และคั่นก่อนชื่อคนสุดท้ายด้วย “, และ” ในภาษาไทย และ “, and” ในภาษาอังกฤษ
- (4) ผู้แต่ง 3 คนขึ้นไป ให้ลงชื่อผู้แต่งคนแรก และตามด้วย “, และคณะ” สำหรับภาษาไทย และ “, et al.” สำหรับภาษาอังกฤษ
- (5) สิ่งพิมพ์ที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ให้ใส่ชื่อสิ่งพิมพ์ (หนังสือ หรือวารสาร) ด้วยตัวเอนแทน และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น *ชื่อหนังสือ*.//(ปีที่พิมพ์).//*สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์*.

- คำย่อสำหรับการลงรายการบรรณานุกรม

ภาษาไทย		ภาษาอังกฤษ	
อักษรย่อ	ย่อมาจาก	อักษรย่อ	ย่อมาจาก
ม.ป.ป.	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	n.d.	no date
ม.ป.ท.	ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์	N.P.	no place
ม.ป.พ.	ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์	n.p.	No publisher

- สิ่งพิมพ์ที่อยู่ระหว่างรอพิมพ์ ให้ใช้ข้อความ “(อยู่ระหว่างรอพิมพ์)” สำหรับภาษาไทย และ “(in press)” สำหรับภาษาอังกฤษ